

Vrouwen 'lokaal' aan de macht?

Lokale politiek: **meer en meer ook voor vrouwen!**

Het effect van de beleidsmaatregelen die ter gelegenheid van de verkiezingen van 8 oktober 2006 werden genomen ter bevordering van de gelijkwaardige participatie van mannen en vrouwen aan het lokaal en provinciaal bestuur.

**Studie uitgevoerd in
opdracht van de
Vlaamse overheid en het
Agentschap voor
Binnenlands Bestuur**

Promotoren: Prof. Dr. H. Reynaert,
Prof. Dr. K. Steyvers en Prof. Dr. J. Ackaert

Onderzoeker: Eline Van Bever

Inhoudstafel

1. Inleiding	5
2. Probleemstelling, methodologie en onderzoeksgegevens	7
3. De kandidaten	11
A. Aantal mannen en vrouwen die zich kandidaat hebben gesteld voor de verkiezingen	13
B. Aantal mannen en vrouwen die zich kandidaat hebben gesteld voor de verkiezingen per partij	17
C. De kandidaten voor de verkiezingen volgens leeftijd	22
D. Aantal mannen en vrouwen die zich kandidaat hebben gesteld voor de verkiezingen volgens lokaliteit	28
E. Aantal mannen en vrouwen die zich kandidaat hebben gesteld voor de verkiezingen volgens hun positie op de lijst	32
F. De kandidaten: besluit	41
4. De gekozenen	45
A. Aantal mannen en vrouwen die verkozen zijn voor de verkiezingen	45
B. Aantal mannen en vrouwen die verkozen zijn voor de verkiezingen per partij	50
C. De verkozen kandidaten voor de verkiezingen volgens leeftijd	53
D. Aantal mannen en vrouwen die verkozen zijn voor de verkiezingen volgens lokaliteit	61
E. De uitgebrachte voorkeurstemmen naar geslacht	63
F. Aantal mannen en vrouwen die verkozen zijn voor de verkiezingen volgens hun positie op de lijst	69
G. De gekozenen: besluit	76
5. Mandaatverdeling	79
A. Aantal mannen en vrouwen in de verschillende politieke organen en belangrijkste politiek verantwoordelijke functies	79
B. De mannen en vrouwen in de verschillende politieke organen en belangrijkste politiek verantwoordelijke functies volgens leeftijd	83
C. Aantal mannen en vrouwen in de verschillende politieke organen en belangrijkste politiek verantwoordelijke functies volgens lokaliteit	86
D. Mandaten: besluit	86
6. Beleidsaanbevelingen	88
7. Bibliografie	105

1. Inleiding

Op 8 oktober 2006 was het weer zover. Op die dag werd het politieke personeel gekozen dat de volgende 6 jaar het lokale beleid zou bepalen. Die dag werd bekend welke lijsten of partijen en welke kandidaten het meeste vertrouwen genoten bij de kiezers. Coalities werden gevormd, mandaten werden verdeeld.

Eén van de meest fundamentele vragen is dan ook wie de kandidaten en de uiteindelijke gekozenen eigenlijk zijn. Als we de bestaande nationale en internationale literatuur over de sociaal-professionele achtergrond van de lokale gekozenen erop naslaan, moeten we vaststellen dat het onderzoek lange tijd op een laag pitje heeft gestaan. De jongste jaren echter werd er vanuit wetenschappelijke hoek, maar ook door de overheid, steeds meer aandacht besteed aan het profiel van de lokale mandatarissen. Zo kwam er onder andere toenemende aandacht voor de positie van de vrouw in de lokale politiek¹. Participatie van vrouwen aan het politieke gebeuren vormt dan ook sinds jaar en dag een pijnpunt. Ondanks de positieve trend van de laatste jaren moeten we vaststellen dat vrouwen nog steeds ondervertegenwoordigd zijn in de verschillende (lokale) politieke besluitvormingsorganen². Omdat de eerder genomen beslissingen om de participatie van vrouwen te verhogen onvoldoende het gewenste effect hadden, werden er ter gelegenheid van de verkiezingen van 8 oktober 2006 op lokaal en provinciaal vlak een aantal bijkomende beleidsmaatregelen genomen.

Zo kwam er een verplichte pariteit tussen vrouwelijke en mannelijke kandidaten op de lijsten voor zowel de provincieraads-, de gemeenteraads- als de districtsraadsverkiezingen. Het verschil tussen het aantal kandidaten van elk geslacht mocht met andere woorden niet groter zijn dan 1. Als de partijen niet genoeg kandidaten vonden van beide geslachten om een volledige lijst in te kunnen dienen, waren zij verplicht om deze plaatsen open te laten en dus met een onvolledige lijst naar de kiezer te trekken. Bijkomend mochten de eerste drie kandidaten in Vlaanderen niet van hetzelfde geslacht zijn.

De toepassing van dat soort quota had bij de verkiezingen van 1994 en deze van 2000 al het succes ervan aangetoond. Beide verkiezingen hadden namelijk een versnelling in de participatie van vrouwen als lokale politieke mandatarissen teweeggebracht. Het was daarom niet ondenkbaar dat dit ook voor de verkiezingen van 8 oktober 2006 het geval zou zijn. Toch moeten enkele kanttekeningen waarschuwen voor een al te eenvoudig vermoede evolutie richting genderpariteit. Het welslagen van deze genderpariteit is met name ook afhankelijk van de electorale slagkracht van vrouwelijke kandidaten. De verschillende 'stem-vrouw campagnes' ten spijt, toonden eerder gehouden verkiezingen echter meermaals aan dat deze slagkracht bij vrouwen traditioneel lager ligt dan bij mannen. Het kunnen verzamelen van een substantieel aandeel voorkeurstemmen blijft nochtans één van de belangrijkste feitelijke verkiesbaarheidsvoorwaarden.

Terzelfder tijd werd er ook nog een andere maatregel geïntroduceerd die niet noodzakelijk een gelijksoortig effect zou sorteren. Het verminderen van het devolutief effect van de lijststem tot één derde van het totale aantal lijststemmen zou immers nadelig kunnen zijn geweest voor de vrouwelijke kandidaten aangezien zij door de band genomen minder voorkeurstemmen weten te behalen dan hun mannelijke collega's. Doordat de pot met lijststemmen aldus kleiner werd, konden vrouwen minder gemakkelijk worden heropgevestigd bij een tegenvallende persoonlijke electorale score. Dat eerder contradictorische element toont dan ook aan dat de uitbreiding van de geslachtsgebonden quota in de huidige lokale kieswetgeving mee moet worden gezien in het licht van het partijpolitieke compromis op het niveau van de Vlaamse Regering dat er aan de basis van lag³.

Op te merken valt wel dat de verplichte pariteit niet gold voor de rechtstreekse verkiezingen van de raden voor maatschappelijk welzijn in de Vlaamse randgemeenten en Voeren. Op de lijsten die voor deze verkiezingen werden ingediend mocht het aantal kandidaten van hetzelfde geslacht niet meer bedragen dan 2/3 van het totale aantal zetels die bij de verkiezingen te begeven waren. Ook de bepaling inzake de vermindering van het effect van de lijststem was niet van toepassing op de rechtstreekse verkiezingen van de raden voor maatschappelijk welzijn. Aangezien de organieke wetgeving op de OCMW's op dat moment nog niet was geregionaliseerd, bleef op dat niveau namelijk de federale regeling van toepassing: het aantal lijststemmen werd voor 50% in aanmerking genomen. Voor de rangorde van de opvolgers gold dezelfde regeling.

Tevens werd naar aanleiding van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 2006 een maatregel genomen die betrekking had op de toestand ná de verkiezingen. De wijzigingen aan de respectievelijke decreten bevatten met name ook een bepaling inzake de verplichte aanwezigheid van mannen en vrouwen in de uitvoerende organen van het bestuur. Hiermee werd uitvoering gegeven aan artikel 11bis van de grondwet dat artikel voorziet in de aanwezigheid van personen van verschillend geslacht binnen de deputaties van de provincieraden, de colleges van burgemeester en schepenen, de raden voor maatschappelijk welzijn, de vaste bureaus van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn en in de uitvoerende organen van elk ander interprovinciaal, intercommunaal of binnengemeentelijk territoriaal orgaan. Ook hier gold deze verplichting echter niet voor de zeven gemeenten waar een rechtstreekse verkiezing van de schepenen, de leden van de OCMW-raad of het vast bureau plaatsvond.

2. Probleemstelling, methodologie en onderzoeksgegevens

Het doel van dit onderzoek bestaat er in om het effect van bovenstaande beleidsmaatregelen na te gaan. Of dat effect er is, kan enkel worden vastgesteld door cijfers van vroeger en nu te vergelijken en te analyseren. Gegevens over de huidige situatie zeggen namelijk maar iets als ze in een historisch perspectief worden geplaatst. Daarom zullen we er in dit onderzoek naar streven om, voor zover de gegevens voorhanden zijn, de positie van de vrouwen in de lokale en provinciale politiek in Vlaanderen longitudinaal te bekijken. Anders gezegd, zullen we ons toespitsen op de vraag of er in de opeenvolgende lokale en provinciale verkiezingen een evolutie kan worden waargenomen en in welke mate deze in verband kan worden gebracht met de beleidsmaatregelen die werden genomen.

Hoewel we voor de verkozen kandidaten op gemeentelijk en provinciaal vlak over gegevens beschikken vanaf 1946 is dat niet het geval voor wat betreft de kandidaten. Inzake het aantal vrouwelijke kandidaten én gekozenen beschikken we met name maar over volledige gegevens sinds de verkiezingen van 1994 voor het gemeentelijke niveau en die van 2000 voor de provincieraden dat hoeft echter geen nadeel te zijn. De drie laatste verkiezingen zijn immers de belangrijkste geweest wat de positie van de vrouwen in de gemeentelijke en provinciale politiek betreft. In 1994 werd op lokaal vlak namelijk de eerste quotawetgeving ingevoerd via de wet Smet-Tobback. Bij de twee volgende verkiezingsmomenten in 2000 en in 2006, golden er op hun beurt andere quota die progressief naar meer sekse-evenwicht streefden op de lijsten.

Deze verkiezingen kunnen ons dan ook het best een antwoord geven op de vraag of de regel 'quota, meer vrouwen' of 'strengere quota, nog meer vrouwen', opgaat voor het aantal vrouwen dat wordt verkozen in de lokale en provinciale besluitvormingsorganen, alsook in de Antwerpse districten.

In het kader van dit onderzoek zullen we aandacht hebben voor drie grote onderdelen in het machtsverwervingsproces. Deze drie fasen (kandidaatstelling, verkiezing en de verdeling van mandaten) zullen in wat volgt als leidraad fungeren voor deze analyse.

Wat de kandidaatstelling betreft, moeten we eerst en vooral stilstaan bij de aspecten 'selectie' en 'rekrutering' van de kandidaten, met andere woorden bij het gegeven van de lijstvorming. We moeten er ons met name van bewust zijn dat het onderzoek naar de effectiviteit van de verplichte pariteit zich niet beperkt tot de vraag naar het aantal vrouwelijke gekozenen in de raden. De ingevoerde kandidatenquota brachten uiteraard ook belangrijke consequenties met zich mee voor de lijstsamenstelling en bijgevolg ook voor het rekruteringsproces. Zo moesten er voldoende vrouwen bereid worden gevonden om zich verkiesbaar te stellen vooraleer een (al dan niet volledige) lijst kon worden ingediend. Rekening houdend met de traditionele ondervertegenwoordiging van vrouwen in de politiek, zal dat wellicht voor problemen hebben gezorgd. Vandaar dat we zullen nagaan in welke mate de invoering van de pariteit de samenstelling van de lijsten heeft bemoeilijkt. Bijkomend kunnen we ons de vraag stellen of

het al dan niet vinden van voldoende vrouwelijke kandidaten even moeilijk was voor alle lijsten en partijen; en of het type gemeente (bijvoorbeeld op basis van het aantal inwoners) daarbij een rol speelde.

Eens de potentiële kandidaten via het proces van rekrutering uit de pool van verkiesbare burgers werden gevonden, volgt de fase van de selectie. Meer concreet komt het er in deze fase op aan om via de lijstvorming en het toewijzen van een bepaalde plaats aan een bepaalde kandidaat, de effectieve kandidaten aan te duiden van wie men hoopt dat ze de partij enig electoraal voordeel zullen opleveren. Dat brengt ons bij de kwantitatieve analyse van de kandidaatstelling. Het lijkt ons daarbij uitermate interessant om te onderzoeken op welke manier de verschillende partijen aan de verplichte pariteit vorm hebben gegeven. Door het oneven te verdelen aantal zetels kon het verschil tussen beide geslachten op de lijst namelijk oplopen tot 1. De vraag rijst in welke mate dat overwicht uitdraaide in het voordeel van de vrouwen en of daarbij een verschil kan worden aangetoond naargelang het type partij en het soort gemeente.

Ook een nadere analyse van de drie bovenste plaatsen op de kandidatenlijsten verdient onze aandacht. Hoewel, zoals hierboven werd gesteld, de lokale politiek wordt gekenmerkt door een hoge mate van personalisering en de mandatarissen dus voornamelijk worden verkozen dankzij hun aantal voorkeurstemmen, blijft de plaats van de lijsttrekker de absolute topositie, die op zijn minst een grote symbolische waarde heeft. De lijsttrekker wordt verondersteld de belangrijkste en daarmee ook sterkste kandidaat van de lijst te zijn. We stellen ons dan ook de vraag in hoeveel gevallen deze eer te beurt viel aan een vrouw. Dezelfde vraag stellen we ons wat het aantal vrouwelijke lijstduwers betreft. Ook de laatste plaats op de lijst kan namelijk worden beschouwd als een symbolische plaats met een soort psychologisch effect: de lijst wordt namelijk afgesloten en ondersteund door een electoraal zwaargewicht.

Wanneer de vrouwen het noch schopten tot lijsttrekker noch tot lijstduwer, in welke mate kwamen zij dan op de tweede dan wel op de derde plaats te staan, rekening houdend met het gegeven dat de eerste drie personen op de lijst van een verschillend geslacht moesten zijn? Ook hier zullen we in de analyse rekening houden met het type partij en het type gemeente.

Los van de positie op de lijst, willen we ook de leeftijd van de kandidaten nader onderzoeken. Kunnen er aan de hand van deze variabele significante verschillen worden opgetekend tussen beide geslachten? Kunnen er wat deze leeftijd betreft evoluties doorheen de tijd worden waargenomen?

Het tweede luik zal handelen over de verkozen kandidaten. In dit deel zullen we een antwoord geven op de meest essentiële vraag van dit onderzoek, met name of pariteit op de lijsten ook weerslag heeft gehad op het aantal effectief verkozen vrouwelijke kandidaten in de beraadslagende organen. Kunnen er hierbij verschillen worden opgetekend naargelang het type partij en de soort gemeente naargelang het aantal inwoners (klein – midden groot – groot)? Net zoals in het eerste luik zullen we ook hier ruimere aandacht schenken aan de leeftijd van de lokale mandatarissen en de eventuele evolutie ervan doorheen de jaren.

In het derde en laatste deel zullen we tot slot dieper ingaan op de 'happy few' die hun verkiezing tot raadslid kunnen uitbreiden met een uitvoerende functie of met een ander politiek mandaat zoals bijvoorbeeld voorzitter van de gemeenteraad. Ook nu weer is de belangrijkste vraag of de gewijzigde regelgeving heeft geleid tot een meer evenredige verdeling van de uitvoerende mandaten tussen mannen en vrouwen.

Dit onderzoek was enkel mogelijk door de nieuwe elektronische informatie die het Agentschap voor Binnenlands Bestuur naar aanleiding van de verkiezingen van 8 oktober 2006 voor Vlaanderen heeft verzameld en samengesteld. Om een antwoord te vinden op de onderzoeksvragen werd dan ook voornamelijk gebruik gemaakt van deze dataset met de mogelijkheden en beperkingen die daar eigen aan zijn. Hierbij moet worden opgemerkt dat de dataset de gegevens bevat van de kandidaten op het ogenblik van de verkiezingen zelf. Wat het onderzoek in historisch perspectief betreft, zullen we ons baseren op de cijferreeksen die tot stand kwamen naar aanleiding van eerder gehouden gemeente- en provincieraadsverkiezingen, met speciale aandacht voor die van 1994 en 2000.

3. De kandidaten

In onze hedendaagse samenleving bekleden vrouwen nog steeds veeleer zelden leiderschapsposities. Deze ondervertegenwoordiging stelt men ook vast in de politieke besluitvormingsorganen dat heeft niet alleen te maken met het feit dat er weinig vrouwen worden verkozen, maar evenzeer met het gegeven dat er zich traditioneel minder vrouwen verkiesbaar stellen. Het is logisch dat hoe minder vrouwen er op de lijsten staan, hoe lager het percentage vrouwelijke gekozenen zal zijn in vergelijking met het percentage mannelijke gekozenen. Of zoals Gubin en Van Molle het stellen: “De stijging van het aantal vrouwelijke kandidaten is een eerste voorwaarde voor de doorbraak van vrouwen in de politiek. Zelfs als de vrouwen niet verkozen worden, smeedt hun veelvuldige aanwezigheid op de lijsten een nieuw imago van de politieke wereld, ontzenuwt ze de gemeenplaatsen dat “men geen vrouwen vindt” en dat ze zich niet voor de politiek interesseren⁴.”

In de loop der jaren werd daarom bij de politieke elite zelf de nood gevoeld om een evenwichtigere deelname van beide seksen in de politieke besluitvormingsorganen te bewerkstelligen. Zo waren er enkele partijen (waaronder het toenmalige Agalev) die nog voor er sprake was van enige regelgeving, zelf quota en streefcijfers hanteerden bij de samenstelling van hun kandidatenlijsten en dat ter bevordering van hun aantal vrouwelijke gekozenen.

Ook werden er ‘stem-vrouw’ en ‘kies-voor-evenwicht’ campagnes gelanceerd waarbij de kiezer werd aangespoord om te stemmen op een vrouw⁵. Omdat er echter regelmatig van deze partij-interne quota en streefcijfers werd afgeweken en mede door het feit dat de wetgever via deze campagnes de kiezer niet kon verplichten om op de weinige vrouwelijke kandidaten te stemmen, rijpte het idee voor andere, wettelijke, maatregelen om het beoogde evenwicht te verkrijgen.

Een eerste belangrijke stap daartoe werd gezet met de wet van 24 mei 1994, de zogenaamde wet Smet-Tobback, genoemd naar de initiatiefnemers ervan. Die bepaalde dat voortaan maximaal 2/3 van de kandidaten op een lijst van hetzelfde geslacht mochten zijn. Ook werd er voorzien in een sanctie die erin bestond dat plaatsen die niet konden worden ingevuld met kandidaten van het ondervertegenwoordigde geslacht, moesten openblijven. De wet zou gelden voor alle verkiezingen, maar zou progressief worden ingevoerd. Vandaar dat bij de eerste toepassing van de wet op lokaal niveau, met name bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1994, nog een overgangsregeling gold die inhield dat maximaal ¾ van het totaal aantal kandidaten van hetzelfde geslacht mochten zijn. Het uiteindelijke 2/3-quotum was voor het eerst van kracht bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2000.

Op te merken valt dat de wet geen rekening hield met de spreiding van de kandidaten op de lijst. Er werd voorzien in een maximaal aandeel kandidaten van hetzelfde geslacht, maar er werd niets bepaald over de plaats op de lijst. Hoewel die plaats op lokaal niveau traditioneel van minder belang is (omdat er meer gebruik wordt gemaakt van voorkeurstemmen), speelt ze op elk niveau toch een rol, mede door het feit dat de wet

evenmin voorzag in de neutralisering van de lijststem. Gevolg was dat het nog altijd de mannen zouden zijn die de plaatsen bovenaan de lijst konden krijgen en zo konden profiteren van de zogenaamde pot van lijststemmen. Een bijkomende lacune in de wet was dat geen minimum werd opgelegd wat de aanwezigheid van kandidaten van het ondervertegenwoordigde geslacht betrof. De wet schreef enkel voor dat de plaatsen voor het ondervertegenwoordigde geslacht die niet konden worden ingevuld, moesten worden opengelaten. Aldus was het in principe mogelijk dat de partijen slechts 2/3 van de plaatsen invulden met kandidaten van het oververtegenwoordigde geslacht en de resterende plaatsen openlieten.

Om aan deze tekortkomingen een antwoord te bieden, werden in 2002 verschillende wetten gestemd die de partijen verplichtten tot een paritaire samenstelling van hun kandidatenlijsten, de zogeheten pariteit- of quotawetten.

Deze wetten hadden betrekking op de kandidatenlijsten voor de regionale, federale en Europese verkiezingen en bepaalden dat op elk van de lijsten het verschil tussen het aantal kandidaten van elk geslacht niet groter mocht zijn dan 1. Verder bepaalden ze dat de eerste twee kandidaten niet van hetzelfde geslacht mochten zijn. Ook hier werd voorzien in een overgangsmaatregel die toeliet dat bij de eerstvolgende verkiezingen van de bovengenoemde niveaus de eerste drie kandidaten niet van dezelfde sekse mochten zijn. De wetten waren voor de eerste keer van toepassing bij de parlementsverkiezingen van 2003 en de Europese en regionale verkiezingen van 2004, zij het toen nog met de overgangsmaatregel. Bij deze verkiezingen werd ook de impact van de lijststem gehalveerd⁶.

De quotawetten van 2002 hadden echter geen betrekking op het lokale en provinciale niveau vermits daar de wet Smet-Tobback nog van toepassing was. Vandaar dat het Vlaams Parlement dat vanaf 2001 bevoegd werd voor de organieke wetgeving met betrekking tot de gemeenten en provincies het noodzakelijk vond om meer verregaande maatregelen uit te werken voor deze niveaus. In 2005 resulteerde dat alles in de goedkeuring van het gemeente- en provinciedecreet door het Vlaams Parlement, met als voornaamste doel enkele institutionele wijzigingen door te voeren. Naast het gemeente- en provinciedecreet, werkte de Vlaamse Regering echter ook aan een wijziging van de electorale spelregels. Op de finale versie van het gemeente- en provinciekiesdecreet bleef het echter wachten tot 7 juli 2006⁷.

A. Aantal mannen en vrouwen die zich kandidaat hebben gesteld voor de verkiezingen

De praktijk leert dat in Vlaanderen de vrouwelijke kandidaten bij elk verkiezingstype ondanks de verplichte pariteit nog steeds in de minderheid waren:

Tabel 1: Aantal en percentage mannen en vrouwen die zich in 2006 kandidaat hebben gesteld voor de verschillende verkiezingen.

	Mannen	In %	Vrouwen	In %	Totaal
Gemeente	16.354	51.3	15.550	48.7	31.904
Provincie	1.278	52.0	1.180	48.0	2.458
District	611	51.1	585	48.9	1.196
OCMW	85	51.8	79	48.2	164
Totaal	18.328	51.3	17.394	48.7	35.722

Van de 35722 kandidaten die op 8 oktober 2006 in Vlaanderen meedongen naar de gunst van de kiezer, waren er 17394 (48.7%) van het vrouwelijke geslacht.

Hoewel de verschillen tussen de vier verkiezingstypes zoals bovenstaande tabel aan toont eerder klein zijn, stellen we vast dat het gemeentelijke niveau (48.7%), maar vooral het districts niveau (48.9%) procentueel gezien het best scoorden inzake het aantal vrouwelijke kandidaten op de lijsten. In twee van de negen districten, met name in Deurne en in Hoboken, waren de vrouwelijke kandidaten over alle lijsten heen zelfs lichtjes in de meerderheid.

De pariteit moest bij de rechtstreekse verkiezing van de OCMW-raadsleden zoals gezegd niet worden gewaarborgd. Toch stellen we vast dat er in drie van de zeven gemeenten desalniettemin een evenwaardige vrouwelijke aanwezigheid op de lijsten kon worden vastgesteld. In twee gemeenten waren de vrouwen op het totale aantal kandidatenlijsten zelfs lichtjes in de meerderheid. dat was het geval in Drogenbos en in Linkebeek. In Sint-Genesius-Rode, waar er 22 raadsleden moesten worden verkozen, waren er dan weer precies evenveel vrouwelijke als mannelijke kandidaten.

Het provinciale niveau daarentegen bleek procentueel gezien het minst open te staan voor vrouwelijke kandidaten. Ondanks de pariteit, stelden er zich 4% meer mannen kandidaat dan vrouwen. In de Limburgse kiesdistricten bedroeg het percentage vrouwelijke kandidaten zelfs maar 46.1%. Ook in 2000 telde de provincie Limburg het laagste percentage vrouwelijke kandidaten (40.6%). Oost-Vlaanderen scoorde toen met 43.2% het best⁸. De voorbije verkiezingen waren het echter de kiesdistricten uit Vlaams-Brabant die met de meest evenwichtig samengestelde lijsten voor de dag kwamen.

De vrouwelijke kandidaten maakten er 49.5% uit van het totale kandidatenaantal.

Deze provincie maakte daarmee ook de grootste sprong voorwaarts in vergelijking met de verkiezingen van 2000. De vrouwelijke aanwezigheid op de Vlaams-Brabantse lijsten nam namelijk met 7.4% toe.

Hoewel Oost-Vlaanderen in 2000 nog de beste leerling van de klas was, stellen we vast dat de provincie de voorbije verkiezingen na Limburg het zwakst scoorde met 47% vrouwen op de lijsten, dat maakt ook dat Oost-Vlaanderen procentueel gezien het minst vooruitgang boekte in vergelijking met de verkiezingen van 2000.

Onderstaande tabel geeft een volledig overzicht van het percentage vrouwelijke kandidaten voor de provinciale verkiezingen van 2000 en 2006 per provincie.

Tabel 2: Percentage vrouwelijke kandidaten voor de provinciale verkiezingen van 2000 en 2006 per provincie.

	2000 %	2006 %	Evolutie %
Antwerpen	42.9	48.9	+ 6.0
Limburg	40.6	46.1	+ 5.5
Oost-Vlaanderen	43.2	47.0	+ 3.8
Vlaams-Brabant	42.1	49.5	+ 7.4
West-Vlaanderen	41.8	48.1	+ 6.3
Vlaanderen	42.2	48.0	+ 5.8

Ook wanneer we de gegevens van 2006 voor de 52 provinciale kiesdistricten afzonderlijk nagaan, komen we tot een bijzondere vaststelling. In geen enkel district kwamen er met name meer vrouwen dan mannen voor op de kandidatenlijsten. In 22 van de 52 kiesdistricten was er daarentegen wel een evenwicht tussen het aantal mannelijke en vrouwelijke kandidaten.

Dat brengt ons bij een eerste opmerkelijke vaststelling. Een analyse van de vrouwelijke aanwezigheid bij de verkiezingen van 2000 in Vlaanderen toonde met name aan dat het aandeel vrouwelijke kandidaten op provinciaal niveau (42.2%) 3.1% hoger lag dan dat op gemeentelijk vlak (39.1%). Voor de verkiezingen van 1994 beschikken we zoals gezegd enkel voor de gemeenteraadsverkiezingen over de volledige kandidaatgegevens. Vrouwelijke kandidaten bezetten toen op gemeentelijk vlak zowel in Vlaanderen als nationaal 32% van de lijsten.

Wat het aandeel vrouwelijke kandidaten bij de provincieraadsverkiezingen van 1994 betreft, beschikken we wel over nationale cijfers. Volgens een enquête gehouden door het toenmalige Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, maakten vrouwen toen 34% van het totale aantal kandidaten uit⁹. Dus ook in 1994 waren de vrouwelijke kandidaten meer geneigd om te kandideren voor de provincieraadsverkiezingen. Voor de verkiezingen van 8 oktober 2006 stellen we echter het omgekeerde vast: een groter percentage vrouwelijke kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen dan voor de provinciale verkiezingen.

De oorzaak hiervan zou kunnen liggen bij het soort partijen dat aan de verkiezingen deelnam. Het is namelijk bekend dat op provinciaal vlak voornamelijk nationale par-

tijen meedingen naar de gunst van de kiezer (zo kwamen er bij de provincieraadsverkiezingen van 2006 in Vlaanderen slechts 29 verschillende lijstnamen voor), terwijl er op het gemeentelijke niveau meer lokale lijsten voorkomen (voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 kwamen er over heel Vlaanderen 397 verschillende lijstnamen voor) dat is een verzamelnaam voor alle lijsten die niet onder een nationaal lijstnummer naar de kiezer trekken. Sommigen daarvan zijn verdoken nationale lijsten, andere kartels tussen twee of meerdere partijen en nog andere zijn plaatselijke politieke formaties die zich onderscheiden van nationale lijsten door het feit dat ze geen binding hebben met de grote nationale partijen¹⁰. Ze opereren als het ware onafhankelijk en hoeven dan ook geen rekening te houden met de consignes van nationale partijbesturen. Nationale lijsten daarentegen moeten vaak rekening houden met (al dan niet dwingende) instructies van hogerhand, zoals bijvoorbeeld partij-interne quota. Bij de laatst gehouden lokale verkiezingen, golden de wettelijke verplichtingen inzake de pariteit echter ook voor de lokale partijen, waardoor ook zij actief op zoek moesten gaan naar geschikte kandidates om hun lijsten te be'mannen'.

We moeten ook concluderen dat er, ondanks de lichte verschillen tussen het gemeentelijke en het provinciale niveau, zowel in 1994 als in 2000 op de lijsten van beide niveaus in Vlaanderen gemiddeld meer vrouwelijke kandidaten stonden dan wettelijk was voorgeschreven.

Volgens de tijdens de verkiezingen van 2000 vigerende wettelijke voorschriften moest er bijvoorbeeld in principe slechts 1/3 van de plaatsen op de kandidatenlijsten worden voorbehouden aan kandidaten van het andere geslacht; in de praktijk bedroeg dat aandeel op beide niveaus zoals hierboven reeds werd vermeld echter respectievelijk 39.1% en 42.2%. Voor 2006 moeten we echter vaststellen dat de 50-50 verdeling steevast in het nadeel van vrouwelijke kandidaten werd beslecht.

Dat hoeft niet te verbazen. Vrouwen konden zich in het verleden ook al kandidaat stellen zonder dat daar enige wettelijke maatregel voor nodig was. Toch bleef hun vertegenwoordiging op de lijsten zoals gezegd eerder laag. Ook bij de verkiezingen van 2006 gaven de lokale partijverantwoordelijken te kennen dat zij te weinig vrouwen bereid vonden om zich kandidaat te stellen. Na een algemeen gebrek aan interesse om aan politiek te doen (67.5%) en de vrees om bekend te staan als lid van een bepaalde partij (51%), ondervond de helft van alle partijverantwoordelijken problemen om voldoende vrouwelijke kandidaten te vinden. Volgens het onderzoek kwamen deze bevindingen sterk overeen met deze van 2000¹¹.

Er moet dus naar andere verklaringsgronden worden gezocht. Volgens de literatuur ter zake, biedt het sociaal-economisch profiel een verklaring voor het al dan niet actief deelnemen aan het politieke leven. Naast het geslacht, bepalen met name de leeftijd, het opleidingsniveau en het beroep in zekere mate of een persoon zich al dan niet kandidaat zal stellen¹². Deze factoren kunnen op hun beurt worden teruggebracht tot de mate van tijd waarover de personen beschikken om zich politiek te engageren¹³. Vandaar dat leeftijd hier van belang kan zijn. Personen van middelbare leeftijd beschikken vaak over meer vrije tijd dan hun jongere collega's, waardoor zij zich ook makkelijker kunnen vrijmaken voor politieke activiteiten. Even belangrijk is echter het beroep van

de kandidaten. In hun onderzoek naar de rekrutering van politici in het Verenigd Koninkrijk benadrukten Norris en Lovenduski het belang van sociale achtergrondkenmerken op factoren aan de aanbodzijde van het rekruteringsproces. Zij vonden een oververtegenwoordiging van 'talking professions and brokerage occupations' in de politieke klasse.

Zij waren van mening dat deze misrepresentatie een uitdrukking was van de complementariteit met een politieke carrière van jobs waarin een relatief grote mate van flexibiliteit mogelijk is, die de mogelijkheid in zich dragen van onderbroken carrièrepatronen, die professionele onafhankelijkheid toelaten alsook de mogelijkheid tot het ontwikkelen van in de politiek dienstige vaardigheden, financiële zekerheden en het opbouwen van netwerken¹⁴. Het beroep kan ook andere vormen van politiek kapitaal (zoals bijvoorbeeld communicatieve vaardigheden) in positieve mate beïnvloeden. Volgens Karen Celis en Petra Meier is de beroepservaring dan ook belangrijk voor de uitbouw van een politieke carrière omdat ze materiële onafhankelijkheid biedt en professionele vaardigheden bijbrengt¹⁵. Ook op dat vlak beschikken vrouwen niet altijd over de nodige ervaring voor het uitoefenen van een politieke functie.

Ook de traditionele opvatting van de plaats van de vrouw in het gezin (de vrouw als echtgenote en als moeder) speelt hierin een rol. Vrouwen vinden het vooruitzicht van een combinatie van arbeid, zorg en politiek vaak een te harde noot om te kraken en zien als gevolg daarvan af van politiek engagement. Als vrouwen zich dan toch kandidaat stellen, is dat vaak vanaf het moment dat de kinderen al een relatief zelfstandige leeftijd hebben bereikt en dus minder intense verzorging behoeven¹⁶. Ook de praktijk bevestigt die bevindingen. Als vrouwelijke kandidaten erin slagen om door te breken tot de lokale machtscentra blijken zij het gemiddeld minder lang vol te houden dan mannen, het zogenaamde draaideureffect¹⁷.

Gender kan op die manier als een factor van voorstructurering worden beschouwd. De sociale achtergrondkenmerken die samenhangen met het vrouw zijn, plaatsen de vrouw globaal genomen in een minder gunstige positie. Als men rekening houdt met een geringere participatie aan het hoger onderwijs, het arbeidsproces in het algemeen en de bestuurlijke posities daarbinnen in het bijzonder (denken we aan het relatief beperkt aantal vrouwen met een 'brokerage job' of binnen de vrije beroepen) van vrouwen, dan lijkt het gendereffect multiplicatief de aanbodzijde van politieke rekrutering inderdaad te beïnvloeden. In wat volgt zullen wij daarom het sociaal-economisch profiel van de kandidates nader analyseren. Voor de verkiezingen van 2006 konden we door een gebrek aan gestandaardiseerde gegevens echter enkel de leeftijd van de kandidaten nagaan.

Alvorens te focussen op de leeftijd van de kandidaten, zullen we echter eerst de partijen waarvoor ze zich verkiesbaar hebben gesteld nader analyseren.

B. Aantal mannen en vrouwen die zich kandidaat hebben gesteld voor de verkiezingen per partij

Voor we de kandidaten uitsplitsen naar partij, moeten we wijzen op enkele methodologische beperkingen die een volledig betrouwbare analyse van de recentst gehouden gemeente- en provincieraadsverkiezingen in de weg staan.

Dat heeft vooreerst te maken met het wijzigende partijlandschap waarmee we na de verkiezingen van 2000 werden geconfronteerd. Als we met name de vergelijking willen maken met de voorgaande verkiezingen komen we tot de belangrijke vaststelling dat vrijwel geen enkele nationale politieke partij in 2006 nog opkwam onder dezelfde naam. Voor een deel kan dat gewijzigde partijlandschap worden teruggebracht tot de interne vernieuwingen bij de verschillende politieke partijen in de jaren negentig. Zo vormde de CVP zich om tot CD&V, de SP tot sp.a, Agalev tot GROEN! en Vlaams Blok tot Vlaams Belang.

Een ander deel van de verklaring moet worden gezocht in de afwezigheid van de Volksunie. Voor het eerst sinds de jaren vijftig nam deze partij immers niet deel aan het lokale machtsverwervingsproces. De neergang van de partij was ook op lokaal vlak al eerder ingeluid. Tussen 1988 en 2000 werd het aantal gemeenten waarin de Vlaams-nationale partij aan de gemeenteraadsverkiezingen deelnam namelijk meer dan gehalveerd. Met het verdwijnen van de partij op nationaal niveau, raakte ook haar erfenis versplinterd. Sommige oud-VU'ers zochten heil bij de christendemocratische of de liberale familie, anderen gingen deel uitmaken van nieuwe, zelfstandige politieke bewegingen zoals Spirit en N-VA. Op nationaal vlak toonde die zelfstandigheid echter al snel te weinig electorale levenskracht waardoor kartelvorming met respectievelijk de socialisten en de christendemocraten niet uitbleef¹⁸.

Dat brengt ons bij de problematiek van de 'boom' aan kartellijsten. Een kartel is een samensmelting van partijen vóór de verkiezingen. Op gemeentelijk vlak worden regelmatig kartels gevormd, onder meer omwille van de electorale voordelen die ze kunnen bieden.

Door het systeem van zetelverdeling dat op gemeentelijk vlak wordt toegepast, het systeem Imperiali, krijgen twee kleinere lijsten namelijk soms minder zetels dan één lijst die evenveel stemmen haalt als de twee kleine lijsten samen. Toch kan kartelvorming ook stemmenverlies teweegbrengen. dat kan bijvoorbeeld het geval zijn als de kiezer zich niet langer herkent in de nieuwe samenwerkingsvorm¹⁹.

Deze evolutie had ook gevolgen voor de lijstsamenstelling voor de gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 2006. Hoewel de partij ook over een eigen nationaal nummer beschikte, werd er in de gemeenten waar er een Spirit-afdeling was vaak geopteerd om in kartel met sp.a naar de kiezer te trekken. Ook het andere nationale kartel werd op lokaal vlak redelijk goed opgevolgd. Slechts in enkele gemeenten koos de N-VA ervoor om als zelfstandige entiteit onder het nummer vier de beslissing van de kiezer af te wachten.

De problematiek van de kartelvorming speelde eveneens voor GROEN! De nationale electorale neergang sedert de parlementsverkiezingen van 2003, was op lokaal vlak des te bedreigender gezien de relatief jonge aanwezigheid en beperkte inplanting van de groene partij op dat niveau. Toch waren er ook lichtpunten. Zo was het aantal gemeenten waar een nationale groene lijst aan de gemeente- en provincieraadsverkiezingen deelnam tussen 1976 en 2000 meer dan verdubbeld (van een kwart naar bijna 60%). De aarzelende remonte die de partij bij de Vlaamse verkiezingen van 2004 had ingezet, deed in groene rangen de hoop op een levensvatbare, zelfstandige partij ook op lokaal vlak herleven. Ze temperde in ieder geval de dynamiek die kort na de verkiezingen van 2003 was ontstaan om tot frontvorming ter linkerzijde over te gaan waar vooral de sp.a-top voor gewonnen leek. De partijorganen beslisten uiteindelijk om de lokale groene afdelingen vrij te laten om eventueel kartellijsten te vormen²⁰.

De vraag tot kartelvorming gold overigens ook voor de partij Vivant. Die ging in heel wat gemeenten in zee met de VLD, gezien het bestaan van een nationaal samenwerkingsverband. Tot slot staan we nog even stil bij de kandidaten van de kleine partij VLOTT. Ook zij trokken bij de verkiezingen van 2006 vaak in kartel naar de kiezer. Hun partner was het Vlaams Belang.

De grootste moeilijkheden duiken echter op bij de beoordeling van de lijsten die niet onder een nationaal nummer naar de kiezer trokken, de zogenaamde lokale lijsten. Lokale lijsten zijn zoals eerder gesteld politieke formaties die zich onderscheiden van nationale lijsten door het feit dat ze geen binding hebben met de grote nationale partijen. Hun politiek actieterrein blijft beperkt tot één enkele gemeente. Deze lokale of plaatselijke lijsten vonden volgens Johan Ackaert in het verleden meer hun oorsprong in de rivaliteiten tussen plaatselijke 'clans' dan in ideologisch geïnspireerde tegenstellingen²¹. Toch mogen niet al deze lokale lijsten worden teruggebracht tot louter plaatsgebonden fenomenen. Ook nationale partijen die opkomen onder een plaatselijke naam (lijst van de burgemeester, gemeentebelangen, enz.) en samenwerkingsakkoorden tussen nationale en/of lokale spelers worden tot de lokale lijsten gerekend. Steyvers en Reynaert merken op dat zich in de loop van de recente geschiedenis wellicht een verschuiving heeft voorgedaan van de eerste groep lokale lijsten naar de laatste twee²².

Deze naamswijzigingen van de verschillende nationale politieke partijen, de kartelvorming die nu eens regel en dan weer uitzondering was en het grote aandeel van lokale lijsten van wie de politieke kleur dikwijls moeilijk te identificeren was, maken het moeilijk om tot eenduidige conclusies te komen over de vrouwvriendelijkheid van de verschillende partijen.

Voor de redactie van deze bijdrage werd er daarom voor geopteerd om een onderscheid te maken tussen de lijsten die effectief onder een nationaal nummer naar de verkiezingen trokken en de kartels, lokale en andere lijsten die niet onder een Vlaamse, nationale politieke partij (in functie van het lijstnummer) konden worden ondergebracht. Deze laatste groep bevat dus ook kleinere partijen zoals de PVDA en de Frans-talige partijen die in de Vlaamse rand en Voeren opkwamen. Kartels van twee of meer nationale en/of lokale partijen kregen in ons onderzoek het lijstnummer van de eerst vermelde partij in de lijstnaam.

Rekening houdend met bovenstaande opmerkingen, kunnen we nu de mate van toegankelijkheid van de lijsten voor vrouwelijke kandidaten per partij nagaan. Tabel 3 geeft daarbij vooreerst een overzicht van de vrouwelijke aanwezigheid per partij en dat over de vier verkiezingen heen.

Tabel 3: Percentage en aantal vrouwelijke en mannelijke kandidaten in 2006 naar partij over de vier verkiezingen heen.

	% vrouwelijke kandidaten	Aantal vrouwelijke kandidaten	% mannelijke kandidaten	Aantal mannelijke kandidaten	Totaal aantal kandidaten
sp.a	48.9	2765	51.1	2.894	5.659
VLD	48.7	3007	51.3	3.165	6.172
N-VA	48.6	327	51.4	346	673
GROEN!	49.9	1636	50.1	1.642	3.278
Vlaams Belang	48.1	2227	51.9	2.400	4.627
CD&V	48.5	3543	51.5	3.759	7.302
Lokale lijsten	48.5	3889	51.5	4.122	8.011
Totaal	48.7	17394	51.3	18.328	35.722

Wanneer we bovenstaande tabel bekijken, stellen we vast dat de ecologisten over het algemeen met de meest evenwichtig samengestelde lijsten voor de dag kwamen: 49.9% van de kandidaten op de groene lijsten was van het vrouwelijke geslacht. Dat hoeft niet te verbazen. Het toenmalige Agalev was immers de eerste partij die een bindend seksequotum invoerde. Sinds het ontstaan van de partij gold met name een 50% quotum voor verkiezingen. Het principe werd zelfs ingeschreven in de partijstatuten. Het quotum werd voor het eerst vastgelegd in 1985 in de aanloop naar de lokale en provinciale verkiezingen van 1988²³. De partij had dus al tijdens voorgaande verkiezingen een traditie van genderpariteit opgebouwd, waardoor de partij het waarschijnlijk minder moeilijk zal hebben gehad om voldoende vrouwelijke kandidaten te vinden. In een onderzoek dat naar aanleiding van de verkiezingen van 2006 werd uitgevoerd bij de lokale partijverantwoordelijken bevestigden de Groen!-verantwoordelijken dat²⁴.

Dat kan niet worden gezegd van het Vlaams Belang, dat over de vier verkiezingstypes heen het minst vrouwelijke kandidaten op de lijsten had staan (48.1%). Ook dat hoeft – rekening houdend met het kiezersprofiel van de partij - niet te verbazen. Uit onderzoek bleek immers dat de partij vooral mannelijke kiezers heeft die bovendien – zoals later in dit onderzoek nog zal blijken – verhoudingsgewijs meer op mannen stemmen²⁵.

Het is dan ook waarschijnlijk dat de partij vooral kandidaten selecteert die representatief zijn voor hun kiezerspubliek. Hoewel het Vlaams Belang wegens een gebrek aan respons niet als een afzonderlijke partij werd besproken in het hierboven vermelde onderzoek naar aanleiding van de recentst gehouden gemeenteraadsverkiezingen, werd bovendien vastgesteld dat de vertegenwoordigers die hun partijen rechts positioneerden op de links-rechtsschaal vooral problemen signaleerden om voldoende

vrouwen te vinden, terwijl diegenen die hun partij links positioneerden vooral te kampen hadden met het probleem dat potentiële kandidaten vrees hebben om effectief te zetelen²⁶. De verschillen tussen beide geslachten op de lijsten van de overige partijen waren tot slot eerder minimaal te noemen.

De aanwezigheid van vrouwen op de lijsten van de verschillende partijen hangt echter ook af van het verkiezingstype waarvoor ze zich kandidaat stellen. Door een gebrek aan cases en daarmee ook een gebrek aan representativiteit, zullen wij het hier niet hebben over de rechtstreekse verkiezingen van de OCMW-raad in de Vlaamse rand en in Voeren. Van de nationale partijen is het Vlaams Belang met name de enige partij die er een lijst heeft ingediend; de andere lijsten waren stuk voor stuk lijsten zonder nationaal partijnummer.

Als we de gegevens op gemeentelijk niveau nagaan (tabel 4), valt meteen het percentage vrouwen van GROEN! op. Deze partij is de enige die erin is geslaagd om op dat niveau meer vrouwelijke dan mannelijke kandidaten op hun lijsten te plaatsen: respectievelijk 1376 (50.1%) tegenover 1372 (49.9%).

Tabel 4: Aantal en percentage kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 naar geslacht per partij.

	% vrouwelijke kandidaten	Aantal vrouwelijke kandidaten	% mannelijke kandidaten	Aantal mannelijke kandidaten	Totaal aantal kandidaten
sp.a	48.9	2.465	51.1	2.572	5.037
VLD	48.7	2.708	51.3	2.849	5.557
N-VA	48.6	327	51.4	346	673
GROEN!	50.1	1.376	49.9	1.372	2.748
Vlaams Belang	48.2	1.926	51.8	2.070	3.996
CD&V	48.5	3.242	51.5	3.438	6.680
Lokale lijsten	48.6	3.506	51.4	3.707	7.213
Totaal	48.7	15.550	51.3	16.354	31.904

sp.a stond ook hier met 48.9% op de tweede plaats en slaagde er op die manier in om boven het gemiddelde van 48.7% uit te komen. Ook nu bleef het Vlaams Belang het imago van minst vrouwvriendelijke partij behouden (48.2%). Het percentage vrouwelijke kandidaten op de overige lijsten schommelde tussen de 48.5% (CD&V) en 48.7% (VLD).

Vervolgens staan we stil bij het provinciale niveau. Zoals hierboven al werd aangehaald, bleken er zich hier procentueel gezien sowieso minder vrouwen kandidaat te stellen in vergelijking met de andere verkiezingsniveaus.

Tabel 5: Aantal en percentage kandidaten voor de provincieraadsverkiezingen van 2006 naar geslacht per partij.

	% vrouwelijke kandidaten	Aantal vrouwelijke kandidaten	% mannelijke kandidaten	Aantal mannelijke kandidaten	Totaal aantal kandidaten
sp.a	47.7	196	52.3	215	411
VLD	48.2	198	51.8	213	411
GROEN!	49.1	202	50.9	209	411
Vlaams Belang	47.7	196	52.3	215	411
CD&V	48.4	199	51.6	212	411
Lokale lijsten	46.9	189	53.1	214	403
Totaal	48.0	1.180	52.0	1.278	2.458

Als we het gemiddelde van 48% uitsplitsen naar partij, zien we dat enkel de groenen (49.1%), CD&V (48.4%) en de VLD (48.2%) boven dat gemiddelde uitkwamen. Voor de provincieraadsverkiezingen waren het dus vooral de lokale lijsten die er niet in slaagden om met evenwichtige lijsten naar de kiezer te trekken (46.9%).

Tot slot staan we stil bij de kandidaten voor de districtsraadsverkiezingen. Dit verkiezingsniveau bracht andere partijverhoudingen aan het licht wat de aanwezigheid van vrouwelijke kandidaten per partij betrof. Op dat niveau slaagde met name de VLD er in om met de meeste vrouwelijke kandidaten naar de kiezer te trekken (49.5%), op de voet gevolgd door de sp.a (49.3%) en de lokale lijsten (49.2%). Onderstaande tabel geeft een volledig overzicht.

Tabel 6: Aantal en percentage kandidaten voor de districtsraadsverkiezingen van 2006 naar geslacht per partij.

	% vrouwelijke kandidaten	Aantal vrouwelijke kandidaten	% mannelijke kandidaten	Aantal mannelijke kandidaten	Totaal aantal kandidaten
sp.a	49.3	104	50.7	107	211
VLD	49.5	101	50.5	103	204
GROEN!	48.7	58	51.3	61	119
Vlaams Belang	48.3	102	51.7	109	211
CD&V	48.3	102	51.7	109	211
Lokale lijsten	49.2	118	50.8	122	240
Totaal	48.9	585	51.1	611	1.196

Opmerkelijk was verder dat de ecologisten er met 48.7% niet in slaagden om het gemiddelde van 48.9% te halen. Deze cijfers moeten echter worden genuanceerd. Het verschil in aantal mannelijke en vrouwelijke kandidaten in absolute cijfers bedroeg immers maar drie: 58 vrouwelijke tegenover 61 mannelijke kandidaten. dat gold trouwens voor alle partijen; ook voor hen die zich boven het gemiddelde bevonden. Alleen

bij CD&V en het Vlaams Belang was het verschil tussen beide geslachten op de lijsten iets groter: 102 vrouwelijke kandidaten tegenover 109 mannelijke kandidaten.

C. De kandidaten voor de verkiezingen volgens leeftijd

Zoals hierboven al vermeld, kan leeftijd van doorslaggevend belang zijn bij de beslissing om zich al dan niet verkiesbaar te stellen. Vandaar dat wij in wat volgt nader op deze variabele zullen ingaan.

Beginnen doen we met de gemeenteraadsverkiezingen. In onderstaande tabel werden de gemiddelde leeftijden van zowel de vrouwelijke, de mannelijke als het totale aantal kandidaten opgenomen voor de gemeenteraadsverkiezingen per partij.

Tabel 7: Gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke, de mannelijke en het totale aantal kandidaten bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 per partij²⁷.

	Vrouwen	St. afw. V *	Mannen	St. afw. M	Totaal	St. afw. T
sp.a	41.9	12.7	45.6	13.1	43.8	13.0
VLD	42.8	12.7	46.5	13.1	44.7	13.0
N-VA	44.8	13.5	46.7	14.4	45.8	14.0
GROEN!	42.3	12.8	42.6	13.0	42.4	12.9
Vlaams Belang	47.2	15.4	48.9	14.8	48.1	15.1
CD&V	43.0	12.5	46.9	12.7	45.0	12.7
Lokale lijsten	43.0	13.2	46.6	13.4	44.8	13.4
Totaal	43.3	13.2	46.4	13.4	44.9	13.4

Oggedeeld naar geslacht, stellen we vast dat de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke kandidaten op dat niveau meer dan 3 jaar lager lag dan de gemiddelde leeftijd van hun mannelijke collega's. Zo waren de vrouwen gemiddeld 43.3 jaar, terwijl de mannen gemiddeld 46.4 jaar waren op het moment van de verkiezingen. We kwamen overigens tot dezelfde bevinding wanneer we de gegevens uitsplitsten naar partij. Al was het verschil in leeftijd tussen beide geslachten al meer uitgesproken bij de ene partij dan bij de andere.

Het kleinste verschil vinden we terug bij de kandidaten op de groene lijsten. De vrouwelijke kandidaten op deze lijsten hadden een gemiddelde leeftijd van 42.3 jaar; de mannelijke kandidaten waren gemiddeld 42.6 jaar. Verder stellen we vast dat de sp.a-kandidates met hun gemiddelde leeftijd van 41.9 jaar veruit het jongst waren, op de voet gevolgd door de kandidaten van GROEN!. Deze twee partijen leverden trouwens ook de jongste mannen. Bij de groenen was de gemiddelde leeftijd van hun mannelijke kandidaten 42.6 jaar; bij sp.a waren de mannen gemiddeld 45.6 jaar. Het Vlaams Belang op zijn beurt had gemiddeld de oudste kandidaten op zijn lijsten staan, zowel wat de vrouwen (47.2 jaar) als de mannen (48.9 jaar) betreft.

* De standaardafwijking of standaarddeviatie is de gemiddelde afwijking van het gemiddelde. Het is een begrip uit de statistiek dat wordt gebruikt om de spreiding (de mate waarin de waarnemingen onderling verschillen) van een verdeling aan te geven.

Als we vervolgens de gemiddelde leeftijd van de kandidaten voor de provincieraadsverkiezingen bekijken (tabel 8), zien we dat deze 45.2 jaar bedroeg. Ook op dat niveau waren de vrouwelijke kandidaten met hun 43.3 jaar opmerkelijk jonger dan de mannelijke kandidaten (47 jaar). dat maakt dat het verschil in leeftijd tussen beide geslachten voor de provinciale verkiezingen bijna vier jaar bedroeg.

Tabel 8: Gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke, de mannelijke en het totale aantal kandidaten bij de provincieraadsverkiezingen van 2006 per partij *.

	Vrouwen	St. afw. V	Mannen	St. afw. M	Totaal	St. afw. T
sp.a	40.1	11.6	45.6	11.4	42.9	11.8
VLD	43.6	11.0	48.4	11.2	46.1	11.4
GROEN!	43.8	11.3	44.0	11.6	43.9	11.4
Vlaams Belang	44.4	12.9	49.5	12.8	47.0	13.1
CD&V	44.1	12.1	46.2	11.9	45.2	12.0
Lokale lijsten	44.1	14.1	48.3	14.8	46.3	14.6
Totaal	43.3	12.3	47.0	12.5	45.2	12.5

Net zoals op het gemeentelijk niveau het geval was, lag de gemiddelde leeftijd van de vrouwen op de provinciale lijsten bij elke partij lager dan de gemiddelde leeftijd van hun mannelijke tegenhangers. Ook nu was het verschil tussen beide geslachten het kleinst bij GROEN!.

De vrouwen op de sp.a-lijsten bleken ook op dat niveau veruit het jongst. Met hun 40.1 jaar waren zij beduidend jonger dan de gemiddelde vrouwelijke leeftijd op dat niveau van 43.3 jaar. Op de tweede plaats stond deze keer de VLD met een gemiddelde leeftijd van 43.6 jaar. Het verschil met de groenen was echter eerder miniem te noemen (43.8 jaar).

De mannen daarentegen bleken ook bij de provinciale verkiezingen het jongst te zijn bij GROEN! (44 jaar) en sp.a (45.6 jaar). Net als op het gemeentelijke niveau had het Vlaams Belang dan weer gemiddeld genomen zowel de oudste vrouwelijke (44.4 jaar) als mannelijke kandidaten (49.5 jaar).

Met een gemiddelde leeftijd van 45.9 jaar stond het district (tabel 9) op de voorlaatste plaats met de op één na hoogste gemiddelde leeftijd. De vrouwelijke kandidaten waren er gemiddeld 45 jaar; de mannelijke kandidaten 46.8 jaar.

* De verschillen tussen partijen waren statistisch gezien zeer significant: Eta = .115 en p-waarde = .000 (N= 2458).

Tabel 9: Gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke, de mannelijke en het totale aantal kandidaten bij de districtsraadsverkiezingen van 2006 per partij*.

	Vrouwen	St. afw. V	Mannen	St. afw. M	Totaal	St. afw. T
sp.a	41.4	14.1	46.0	14.9	43.7	14.6
VLD	44.8	14.3	45.9	14.6	45.4	14.4
GROEN!	42.5	11.2	45.3	13.1	43.9	12.3
Vlaams Belang	49.6	14.0	50.6	14.1	50.1	14.0
CD&V	47.6	15.0	43.8	14.0	45.6	14.6
Lokale lijsten	43.1	14.2	48.4	13.2	45.8	13.9
Totaal	45.0	14.3	46.8	14.2	45.9	14.2

Voor deze verkiezingen lag de gemiddelde leeftijd van de vrouwen op de CD&V-lijsten bijna 4 jaar hoger dan deze van de mannen! Bij de andere partijen waren de vrouwen wel terug gemiddeld jonger dan de mannen.

Net zoals op het gemeentelijke en op het provinciale niveau lag de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke kandidaten het laagst bij sp.a (41.4 jaar) en GROEN! (42.5 jaar). Met 49.6 jaar lag deze leeftijd alweer het hoogst bij het Vlaams Belang. Ook inzake de gemiddelde leeftijd van de mannelijke kandidaten viel het Vlaams Belang het meeste op. De mannelijke kandidaten waren namelijk gemiddeld genomen ouder dan 50 jaar (50.6 jaar). CD&V kwam voor dat verkiezingsniveau dan weer met de jongste mannelijke kandidaten voor de dag (43.8 jaar).

Dat brengt ons bij het laatste verkiezingstype, de rechtstreekse verkiezingen van de raad voor maatschappelijk welzijn in Voeren en in de Vlaamse rand. De kandidaten die zich op dat niveau verkiesbaar stelden, kunnen worden beschouwd als de oudste van de vier verkiezingen. De gemiddelde leeftijd was er meer bepaald 49.1 jaar.

Opgesplitst naar geslacht, stellen we zelfs vast dat de gemiddelde leeftijd van de mannelijke kandidaten boven de 50 jaar lag (50.3 jaar). Ook de vrouwen die zich voor dat niveau kandidaat stelden, waren er gemiddeld het oudst (47.7 jaar). Hieronder werd de gemiddelde leeftijd van zowel de vrouwelijke, de mannelijke als van het totale aantal kandidaten van het Vlaams Belang en de lokale lijsten opgenomen.

Tabel 10: Gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke, de mannelijke en het totale aantal kandidaten bij de OCMW-raadsverkiezingen van 2006 per partij.

	Vrouwen	St. afw. V	Mannen	St. afw. M	Totaal	St. afw. T
Vlaams Belang	60.0	7.2	50.2	16.3	53.4	14.3
Lokale lijsten	47.2	13.9	50.3	12.1	48.8	13.1
Totaal	47.7	13.9	50.3	12.4	49.1	13.1

* De verschillen tussen partijen waren statistisch gezien zeer significant: Eta = .147 en p-waarde = .000 (N=1196).

De vrouwelijke Vlaams Belang kandidaten hadden een gemiddelde leeftijd van 60 jaar. dat was bijna 10 jaar ouder dan de gemiddelde leeftijd van de mannelijke kandidaten op hun lijst dat lijkt echter eerder een uitzondering op de regel te zijn. Uit bovenstaande bevindingen stelden we namelijk vast dat de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke kandidaten op alle niveaus over het algemeen lager lag dan die van hun mannelijke collega's.

Dat wordt voor een groot deel verklaard wanneer we het aantal mannelijke dan wel vrouwelijke kandidaten voor elk verkiezingstype nagaan per leeftijdscategorie.

Onderstaande tabel geeft daarom een volledig overzicht van het percentage kandidaten per verkiezingstype dat tot een bepaalde leeftijdscategorie kan worden gerekend.

Tabel 11: Percentage kandidaten bij de verkiezingen van 2006 dat tot een bepaalde leeftijdscategorie behoort naar geslacht per verkiezingstype.

	Gemeente *1			Provincie *2			District			OCMW		
	Vrouw	Man	Totaal	Vrouw	Man	Totaal	Vrouw	Man	Totaal	Vrouw	Man	Totaal
tem 25 jaar	11.4	7.5	9.4	9.2	4.9	7.0	9.9	8.8	9.4	8.9	4.7	6.7
vanaf 26 jaar tem 35 jaar	17.3	15.1	16.2	19.6	14.6	17.0	17.8	14.2	16.0	12.7	8.2	10.4
vanaf 36 jaar tem 45 jaar	27.5	23.2	25.3	26.7	23.4	25.0	25.0	23.7	24.3	17.7	18.8	18.3
vanaf 46 jaar tem 55 jaar	25.4	27.2	26.3	27.6	30.1	28.9	22.9	24.1	23.5	30.4	35.3	32.9
vanaf 56 jaar tem 65 jaar	13.3	19.3	16.4	13.6	21.3	17.6	16.4	20.1	18.3	21.5	23.5	22.6
vanaf 66 jaar tem 75 jaar	4.2	6.7	5.5	3.1	5.2	4.2	5.8	7.2	6.5	8.9	9.4	9.1
vanaf 76 jaar	0.8	0.9	0.9	0.2	0.6	0.4	2.2	1.8	2.0	0.0	0.0	0.0

Uit deze tabel blijkt vooreerst dat meer dan 65% van de kandidaten voor de districts- en gemeenteraadsverkiezingen (respectievelijk 66.1% en 68%) een leeftijd had tussen de 36 en de 65 jaar op het moment van de verkiezingen. Voor de OCMW-raadsverkiezingen en de provinciale verkiezingen was dat zelfs meer dan 70% (respectievelijk 73.8% en 71.5%).

Als we verder kijken, stellen we vervolgens het relatief kleine aandeel aan oudere kandidaten vast. De twee oudste leeftijdscategorieën vertegenwoordigden namelijk voor alle verkiezingstypes nog geen 10% van het totale aantal kandidaten. De kandidaten

*1De verschillen tussen het aantal kandidaten per leeftijdscategorie naar geslacht waren op het gemeentelijke niveau statistisch gezien zeer significant: Phi = .123 en p-waarde = .000 (N= 31904).

*2De verschillen tussen het aantal kandidaten per leeftijdscategorie naar geslacht waren op het provinciale niveau statistisch gezien zeer significant: Phi = .156 en p-waarde = .000 (N= 2458).

jonger dan 36 jaar maakten daarentegen voor alle verkiezingstypes bijna 25% uit van het totale aantal kandidaten dat zich op 8 oktober 2006 verkiesbaar stelde. Enkel de kandidaten voor de rechtstreekse verkiezing van de raden voor maatschappelijk welzijn vielen met 17.1% een beetje uit de toon. Het leeftijdsprofiel van de kandidaten volgde dan ook de normaalverdeling: een kleine vertegenwoordiging links en rechts van het midden, maar een oververtegenwoordiging in de middengroepen.

Uitgesplitst naar geslacht komen we tot een bijzondere vaststelling. Zo stellen we vast dat er zich voor de gemeenteraadsverkiezingen in de twee jongste leeftijdscategorieën (jonger dan 36 jaar) opvallend meer vrouwen kandidaat hebben gesteld dan mannen (respectievelijk 28.7% van het totale aantal vrouwelijke kandidaten ten opzichte van 22.6% van het totale aantal mannelijke kandidaten); terwijl we in de twee oudste leeftijdscategorieën (ouder dan 65 jaar) het omgekeerde beeld vaststellen. Daar stelden zich verhoudingsgewijs meer mannen kandidaat (7.6% van het totale aantal mannelijke kandidaten tegenover 5% van het totale aantal vrouwelijke kandidaten).

Opgesplitst naar partij bleken alleen de mannelijke N-VA-kandidaten procentueel genomen een hoger percentage uit te maken in de leeftijdscategorieën tot en met 35 jaar (25.1%) tegenover de vrouwelijke kandidaten in deze categorieën (24.5%). De mannen van deze partij waren echter ook hoger vertegenwoordigd in de oudste leeftijdscategorieën (9.3% tegen 7%). GROEN! week op haar beurt helemaal af van de algemene bevindingen, zij het met minimale verschillen. Zo had 30.2% van de groene vrouwelijke kandidaten een leeftijd jonger dan 36 jaar tegenover 30.4% van de mannelijke kandidaten. Omgekeerd hadden de vrouwen op de groene lijsten in 3.6% van de gevallen een leeftijd ouder dan 65 jaar. Bij de mannen was dat 3.4%.

Hetzelfde patroon stellen we vast bij de kandidaten voor de provinciale verkiezingen. Het percentage vrouwelijke kandidaten jonger dan 36 jaar lag er met 28.8% van het totale aantal vrouwelijke kandidaten opvallend hoger dan het percentage mannelijke kandidaten jonger dan 36 jaar (19.5%). Het aandeel kandidaten ouder dan 65 jaar was voor dat niveau voor de mannen dan weer 5.8%, terwijl het voor de vrouwen maar 3.3% bedroeg. We komen trouwens ook tot dezelfde bevindingen wanneer we de gegevens nagingen per partij.

Voor de kandidaten van de districtsraads- en OCMW-raadsverkiezingen waren de verschillen tussen beide geslachten niet zo uitgesproken. De vrouwelijke kandidaten bleven er weliswaar het grootste aandeel aan jonge kandidaten vertegenwoordigen, maar de verschillen tussen beide seksen in de oudste leeftijdscategorieën waren eerder klein te noemen. Voor de districtsraadsverkiezingen had 27.7% van het totale aantal kandiderende vrouwen een leeftijd jonger dan 36 jaar, terwijl dat bij de mannen maar 23% was. Het verschil tussen beide geslachten in de twee oudste leeftijdscategorieën bedroeg daarentegen maar 1%: 8% van de vrouwen tegenover 9% van de mannen was ouder dan 65 jaar. Iets meer dan één op vijf kandiderende vrouwen voor de OCMW-raadsverkiezingen tot slot, had een leeftijd jonger dan 36 jaar (21.6%), terwijl dat bij de mannen maar 12.9% was.

Op te merken valt dat er zich bij deze verkiezingen geen kandidaten verkiesbaar stelden met een leeftijd boven de 75 jaar. In de leeftijdscategorie vanaf 66 tot en met 75 jaar bedroeg het verschil tussen beide geslachten een halve procent: 8.9% van de vrouwen had een leeftijd tussen de 66 en de 75 jaar 9.4% van de mannen.

Opgesplitst naar partij kwam er voor de kandidaten voor de OCMW-raadsverkiezingen geen duidelijk patroon naar voor. Het ging daar natuurlijk wel om minder kandidaten. Doordat het om minder cases ging, was het dus ook moeilijker om voor dat niveau duidelijke patronen af te kunnen lijnen. Wat de resultaten per partij voor de districts-raadsverkiezingen betrof, vielen alleen het Vlaams belang en CD&V op. Zo had 33% van de mannelijke CD&V-kandidaten een leeftijd onder de 36 jaar, terwijl dat bij de vrouwelijke kandidaten van deze partij maar 19.6% was. Er waren daarentegen wel meer vrouwelijke CD&V-kandidaten met een leeftijd vanaf 66 jaar dan mannelijke kandidaten (11.8% van het totale aantal vrouwelijke kandidaten tegenover 3.7% van het totale aantal mannelijke kandidaten). Ook bij het Vlaams Belang waren de mannelijke kandidaten verhoudingsgewijs in hogere getale vertegenwoordigd dan de vrouwelijke kandidaten in de jongste leeftijdscategorieën. Zo had één op vijf mannelijke kandidaten een leeftijd jonger dan 36 jaar (20.2%), terwijl dat bij de vrouwen maar 14.7% was. De partij volgde wel de algemene bevindingen wat de sekseverhouding in de oudste leeftijdscategorieën betrof.

Het feit dat er zich in de jongste leeftijdscategorieën verhoudingsgewijs meer vrouwelijke kandidaten verkiesbaar stelden dan mannelijke kandidaten, samen met het omgekeerde gegeven in de oudere leeftijdscategorieën, heeft ook een effect op het feit dat de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke kandidaten op elk niveau lager lag dan de gemiddelde leeftijd van de mannelijke kandidaten.

Twee vragen dringen zich op. Ten eerste de vraag waarom er op alle verkiezingsniveaus procentueel gezien meer vrouwen dan mannen kandidaat zijn uit de jongste leeftijdscategorieën; ten tweede de vraag waarom er procentueel gezien meer mannen dan vrouwen kandidaat zijn uit de oudere leeftijdscategorieën.

Mannen zijn vooreerst minder onderhevig aan het zogeheten draaideureffect. Als zij eenmaal een mandaat in een raadgevend orgaan hebben bemachtigd, laten zij zich dat mandaat niet zo snel afnemen.

Mannelijke kandidaten hebben dan ook vaak al een lange politieke carrière achter de rug. Bij de samenstelling van de lijsten moet er dus minder worden gezocht naar geschikte mannelijke kandidaten. Men houdt vaak vast aan de kandidaten die hun electorale voordelen en/of politieke vaardigheden in het verleden al hebben bewezen dat gegeven kan de hogere aanwezigheid van de mannelijke kandidaten ten opzichte van de vrouwelijke kandidaten in de oudere leeftijdscategorieën mee helpen verklaren.

Ten tweede kan hierdoor echter ook het omgekeerde fenomeen worden verklaard, met name het feit dat de mannen in de jongste leeftijdscategorieën procentueel gezien zijn ondervertegenwoordigd in vergelijking met het aandeel vrouwelijke kandidaten in die leeftijdsklassen.

De zaak ligt iets anders bij de zoektocht naar valabele vrouwelijke kandidaten. Zij zijn met name meer onderhevig aan het draaideureffect en laten zich in de loop van de legislatuur vaak opvolgen. Onderzoek onder lokale politici naar hun afhaken in het eerste trimester van hun mandaat dat inging op 1 januari 2001, toonde inderdaad aan dat verhoudingsgewijs iets meer vrouwen dan mannen afhaken. Uit datzelfde onderzoek kwam verder naar voor dat het vooral jonge vrouwen zijn die afhaken. Als redenen voor hun vertrek gaven de vrouwen vaak de moeilijke combinatie arbeid-gezin op²⁸. Wanneer zij de legislatuur toch uitzitten, hebben zij vaak niet de bedoeling zich nog verkiesbaar te stellen voor de volgende verkiezingen. Er moet dus bij iedere verkiezing opnieuw actief worden gezocht naar geschikte kandidates. Omdat het dus vooral jonge vrouwen zijn die afhaken, wordt er daarom vooral gezocht naar jonge kandidates en dat dikwijls ten koste van nieuwe jonge mannelijke kandidaten.

D. Aantal mannen en vrouwen die zich kandidaat hebben gesteld voor de verkiezingen volgens lokaliteit

Voor de vier verschillende verkiezingen die op 8 oktober 2006 werden georganiseerd, stelden er zich van de 35722 kandidaten, 31904 kandidaat voor de gemeenteraadsverkiezingen. Daarom zullen we de analyse voor deze verkiezingen uitbreiden. We zullen dat meer bepaald doen door het aantal kandidaten na te gaan volgens lokaliteit.

Meer concreet komt het er op neer dat we het aantal kandidaten zullen bekijken naargelang het aantal inwoners en naargelang de provincie waarin de kandidaten zich verkiesbaar stelden. We zullen hierbij nagaan of er significante verschillen kunnen worden gedetecteerd naargelang het geslacht van de kandidaten.

Eerst en vooral zullen we het aantal kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen uitsplitsen in functie van het aantal inwoners van de betreffende stad of gemeente. Ook hier hebben we ervoor geopteerd om te werken met klassen. Om tot deze classificatie te komen, hebben we de 308 Vlaamse gemeenten opgedeeld in 3 groepen volgens de zogenaamde marginale frequentiedistributie en dat naargelang hun aantal inwoners. De eerste klasse hebben we als label 'klein' gegeven. In onze analyse werden al de steden of gemeenten waarvan het aantal inwoners kleiner of gelijk was aan 10673 als 'klein' gecategoriseerd. De tweede klasse bevat dan de steden en gemeenten met een aantal inwoners vanaf 10674 tot en met 17907. De cases in deze klasse werden als 'midden groot' beschouwd. Een derde en laatste klasse kreeg als label 'groot' en bevat al de cases met een inwonersaantal hoger dan 17907.

Tabel 12: Aantal en percentage vrouwelijke en mannelijke kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 in functie van het aantal inwoners.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Globaal
Klein	3.172	48.3	3.394	51.7	6.566
Midden groot	4.863	48.7	5.129	51.3	9.992
Groot	7.515	49.0	7.831	51.0	15.346
Totaal	15.550	48.7	16.354	51.3	31.904

Een eerste vaststelling is het gegeven dat de mannelijke kandidaten in de drie categorieën procentueel genomen beter waren vertegenwoordigd dan de vrouwelijke kandidaten. Ook als we de 308 Vlaamse steden en gemeenten opdelen naar inwonersaantal komen we dus tot de bevinding dat de verplichte pariteit met mogelijkheid tot afwijking tot één eenheid nergens het pleit in het voordeel van de vrouwen heeft beslecht.

Toch komen we wat het aantal inwoners betreft tot een belangrijke bevinding. Hoewel de vrouwelijke kandidaten zoals gezegd in geen enkele klasse meer dan 50% uitmaken van het totale aantal kandidaten, stelden we namelijk vast dat hun aandeel groter werd naarmate het aantal inwoners steeg. De kandidatenlijsten van de 33.3% steden en gemeenten met het grootste aantal inwoners waren aldus het meest toegankelijk voor vrouwen (49%).

Onderstaande tabel leert ons echter dat deze bevinding niet voor alle partijen opging. Zo hadden de vrouwelijke sp.a-kandidaten meer kans op het verzilveren van een plaatsje op de lijst in de 103 steden en gemeenten met het kleinste aantal inwoners (49.1%). Ook de resultaten van GROEN! vallen op. Bij deze partij bleken de grote steden en gemeenten het minst open te staan voor vrouwelijke kandidaten (49.6%). In de twee andere categorieën maakten vrouwen bij deze partij dan weer meer dan 50% van het kandidaten aantal uit. De andere partijen volgden wel de algemene trend, zij het bij de ene partij al meer uitgesproken dan bij de andere.

Dat hoeft op zich niet te verbazen. Het lijkt ons namelijk logisch dat het gemakkelijker is om voldoende valabele vrouwen te vinden in grote steden en gemeenten dan in kleine. Zeker wanneer we rekening houden met het eerder genoemde draaideureffect. In kleine gemeenten wordt het daardoor verkiezing na verkiezing moeilijker om nieuwe kandidates te vinden met dezelfde electorale voordelen of politieke vaardigheden en interesse. Ook de cumulatie met nationale politieke bekendheid speelt hierbij een rol. In de hogere besluitvormingsorganen is de vervrouwelijking van de politiek namelijk al langer aan de gang. Nationale partijen opteren er dan ook vaak voor om hun vrouwelijke nationale mandatarissen op lokale lijsten te laten kandideren dat komt echter vaker voor in grote steden dan in kleine gemeenten.

Toch mogen deze conclusies niet worden veralgemeend. Er waren met name ook door ons als 'klein' gecategoriseerde steden en gemeenten die er individueel wel in slaagden om evenveel vrouwelijke als mannelijke kandidaten te selecteren dat was met name het geval in 13 van de 103 door ons als 'klein' gecategoriseerde steden en gemeenten. Eén van deze gemeenten was trouwens Herstappe, de kleinste gemeente van Vlaanderen. Bierbeek, Drogenbos, Heers en Zuienkerke slaagden er als kleine gemeenten zelfs in om het overwicht in het voordeel van de vrouwelijke kandidates te laten uitdraaien.

In de 102 steden en gemeenten uit de tweede inwonerscategorie waren er vijf waarvan het aantal vrouwen op de kandidatenlijsten hoger lag dan het aantal mannen: Assenede, Duffel, Liedekerke, Nieuwpoort en Overpelt. Negen andere gemeenten hadden evenveel vrouwen als mannen op hun lijsten staan. In de grootste steden en gemeenten tot slot waren het enkel Brasschaat, Erpe-Mere en de twee Limburgse steden

Genk en Hasselt waar de kiezer op meer vrouwen dan mannen kon stemmen. In zes andere steden en gemeenten werd dan weer een evenwicht tussen beide geslachten op de kandidatenlijsten bereikt. Het al dan niet slagen in het bereiken van het beoogde evenwicht tussen het aantal vrouwelijke en mannelijke kandidaten, varieert dus van gemeente tot gemeente.

Dat bleek trouwens ook uit het onderzoek aangaande de lijstvorming dat naar aanleiding van de verkiezingen van 2006 werd uitgevoerd bij de lokale partijverantwoordelijken. In dit onderzoek werden er vier categorieën van gemeenten onderscheiden op grond van het aantal raadsleden: tot en met 21 (minder dan 12000 inwoners), 23 – 25 (minder dan 20000 inwoners), 27 – 35 (minder dan 50000 inwoners) en 37+ (meer dan 50000 inwoners). Met betrekking tot de problemen die partijen ondervonden bij het vinden van geschikte kandidaten werden er tussen deze vier categorieën namelijk geen noemenswaardige verschillen gevonden²⁹.

Ook wanneer we de gemiddelde leeftijd van de kandidaten bekijken bij de drie categorieën, komen we tot opmerkelijke verschillen naargelang het aantal inwoners.

Tabel 13: Gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke en de mannelijke kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 in functie van het aantal inwoners.

	Vrouwen	St. afw. V	Mannen	St. afw. M	Totaal	St. afw. t
Klein	43.3	12.7	47.1	13.1	45.2	13.1
Midden groot	43.4	13.1	46.7	13.4	45.1	13.4
Groot	43.2	13.5	46.0	13.5	44.6	13.6
Totaal	43.3	13.2	46.4	13.4	44.9	13.4

Als we bovenstaande tabel bekijken, stellen we eerst en vooral vast dat de gemiddelde leeftijd van de vrouwen ook hier lager lag dan die van de mannen en dat zowel in de kleine, de middelgrote als de grote steden en gemeenten. Dat was trouwens ook het geval voor elke partij afzonderlijk. Enkel in de derde inwonerscategorie bleek de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke groene kandidaten (42.8 jaar) iets hoger te liggen dan die van de mannen (42.5 jaar).

Wanneer we nu de leeftijd van de vrouwelijke kandidaten vergelijken tussen de drie categorieën, kunnen we geen opmerkelijke verschillen vaststellen. In de drie categorieën was de gemiddelde vrouwelijke kandidaat iets ouder dan 43 jaar. Enkel de vrouwelijke kandidaten van het Vlaams Belang hadden op de drie niveaus een leeftijd die significant hoger lag, respectievelijk 46.9, 46.4 en 47.6 jaar. Bij de mannen tekende zich wel een verschil in leeftijd naargelang het aantal inwoners af. Het verschil tussen de mannelijke kandidaten in de kleine steden en gemeenten en die uit de grote steden en gemeenten bedroeg iets meer dan één jaar dat kwam over het algemeen ook naar voor uit de cijfers per partij.

Ook de totale gemiddelde leeftijd van de kandidaten nam af naarmate het aantal inwoners steeg. De verjonging van de kandidaten leek zich dus vooral op grootstedelijk niveau te manifesteren.

Om het tweede aspect van de lokaliteit na te gaan, zullen we nader aandacht schenken aan het aantal kandidaten opgedeeld naargelang de provincie waarin de stad of gemeente waarvoor ze kandideerden lag. Tabel 14 geeft een overzicht van het percentage vrouwelijke kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2000 en die van 2006 en dat per provincie.

Tabel 14: Percentage vrouwelijke kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2000 en 2006 per provincie.

	2000 %	2006 %	Evolutie %
Antwerpen	40.4	48.8	+ 8.4
Limburg	37.5	48.9	+ 11.4
Oost-Vlaanderen	38.9	48.7	+ 9.8
Vlaams-Brabant	39.8	48.8	+ 9.0
West-Vlaanderen	37.8	48.5	+ 10.7
Vlaanderen	39.1	48.7	+ 9.6

Zoals uit bovenstaande tabel blijkt, kunnen er in tegenstelling tot wat het aantal inwoners betreft geen relevante verschillen worden opgetekend naargelang de provincie waarin men zich kandidaat heeft gesteld. Net als in 2000 waren de verschillen wat vrouwelijke vertegenwoordiging betreft tussen de vijf Vlaamse provincies dan ook minimaal te noemen. Wanneer we evenwel de evolutie inzake vrouwelijke vertegenwoordiging op de lijsten nagaan, stellen we vast dat het vooral Limburg (+ 11.4%) en West-Vlaanderen (+ 10.7%) zijn die er bovenuit springen.

Vervolgens zullen we de gemiddelde leeftijd van de kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen nagaan per provincie.

Tabel 15: Gemiddelde leeftijd van de kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 naar geslacht per provincie.

	Vrouwen	St. afw. V	Mannen	St. afw. M	Totaal	St. afw. T
Antwerpen	43.4	13.6	46.0	13.6	44.7	13.6
Limburg	41.5	12.5	46.8	13.1	44.2	13.1
Oost-Vlaanderen	43.5	13.1	46.2	13.2	44.9	13.2
Vlaams-Brabant	44.4	13.5	47.3	13.5	45.9	13.6
West-Vlaanderen	42.9	12.9	46.3	13.2	44.7	13.2
Vlaanderen	43.3	13.2	46.4	13.4	44.9	13.4

We stellen vast dat de gemiddelde vrouwelijke leeftijd per provincie ook nu overal lager ligt dan de gemiddelde mannelijke leeftijd, zij het in de ene provincie al meer uitgesproken dan bij de andere. Ook hier viel vooral Limburg op. Deze provincie kwam gemiddeld met de jongste vrouwen voor de dag (41.5 jaar), maar tegelijkertijd na Vlaams-Brabant (47.3 jaar) ook met de oudste mannelijke kandidaten, namelijk 46.8 jaar. Het verschil in leeftijd tussen beide geslachten in Limburg bedroeg daardoor meer dan vijf jaar.

E. Aantal mannen en vrouwen die zich kandidaat hebben gesteld voor de verkiezingen volgens hun positie op de lijst

Eens de kandidaten zijn gevonden, volgt het proces van de lijstvorming. Tijdens dat proces krijgen de kandidaten een plaats toegewezen op de lijst. In wat volgt zullen wij dieper ingaan op de positie die zowel de mannelijke als de vrouwelijke kandidaten innamen op de lijsten. Wij zullen ons hier voornamelijk toespitsen op de bezetting van de drie bovenste en de laatste plaats op de lijst.

Zoals gezegd stelden zich op 8 oktober 2006 35722 personen kandidaat met als voor-naamste betrachting het bemachtigen van een mandaat in de raadgevende organen van hun district, stad of gemeente, provincie of OCMW. Zij groepeerden zich op 1854 lijsten waarop de kiezer zijn stem kon uitbrengen elk met hun eigen lijsttrekker.

In Vlaanderen werd er over de vier verkiezingen heen slechts in 386 gevallen (20.8%) geopteerd voor een vrouw als lijsttrekker. Dat maakt dat op de overige 1468 lijsten de lijsttrekker een man was.

Het feit dat deze positie over het algemeen in handen bleef van een man vormt een eerste aanduiding van het gegeven dat vrouwen eerder bij uitzondering het speerpunt van de electorale campagne vormden. Vrouwen kwamen letterlijk op de tweede plaats, al hadden ze ook daar met 48.4% nog geen meerderheid. Die was er wel op plaats drie (51.8%) dat suggereert dat de pariteitregel zo minimaal mogelijk werd ingevuld.

Tabel 16: Aantal en percentage vrouwelijke en mannelijke kandidaten voor de verkiezingen van 2006 op de eerste drie plaatsen en op de laatste plaats in Vlaanderen*.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
Lijsttrekkers	386	20.8	1468	79.2	1.854
Plaats 2	885	48.4	943	51.6	1.828
Plaats 3	939	51.8	874	48.2	1.813
Lijstduwers	393	21.5	1435	78.5	1.828

In totaal gaf dat 2210 vrouwen tegenover 3285 mannen in de top drie van de lijsten die in Vlaanderen opkwamen. Meer concreet betekende dit dat van de top drie plaatsen slechts 40.2% werd ingevuld door vrouwen. Hoewel de mannen dus ook dan in de meerderheid bleven, stellen we toch vast dat de vrouwen hun achterstand lijken in te halen wanneer we de eerste drie plaatsen op de lijst in beschouwing nemen.

* De verschillen waren statistisch gezien zeer significant: Phi = .284 en p-waarde = .000 (N= 5495).

Tot slot besteden we nog even aandacht aan de lijstduwers. Vermits er van de 1854 lijsten in Vlaanderen 26 eenmanslijsten werden neergelegd, baseren we onze analyse voor de lijstduwers op 1828 lijsten waarop minstens twee kandidaten voorkwamen. We stellen vast dat ook deze plaats opnieuw overwegend door een mannelijke kandidaat werd ingevuld. Op 1435 van de 1828 lijsten was de lijstduwer een man (78.5%).

Laten we deze bevindingen nu eens bekijken voor de vier verkiezingstypes afzonderlijk. Beginnen doen we met de 1466 lijsten die opkwamen voor de gemeenteraadsverkiezingen. In onderstaande tabel werden de lijsttrekkers, het aantal kandidaten op de tweede en derde plaats en de lijstduwers op de lijsten opgenomen naar geslacht.

Tabel 17: Aantal en percentage vrouwelijke en mannelijke kandidaten op de eerste drie plaatsen en op de laatste plaats bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006*.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
Lijsttrekkers	267	18.2	1199	81.8	1.466
Plaats 2	684	47.3	761	52.7	1.445
Plaats 3	743	51.6	696	48.4	1.439
Lijstduwers	255	17.7	1190	82.3	1.445

Van de 1466 lijsten die op dat niveau aan de verkiezingen deelnamen, hadden er slechts 267 een vrouw op kop, wat neerkomt op 18.2% dat percentage nam dus niet spectaculair toe ten opzichte van de gemeenteraadsverkiezingen van 2000 toen het percentage vrouwelijke lijsttrekkers in Vlaanderen 16.9% bedroeg³⁰. Bovenstaande tabel toont ons echter aan dat het percentage vrouwen op de laatste plaats op de kandidatenlijsten nog lager lag dan het percentage vrouwelijke lijsttrekkers, met name op 17.7%.

Ook hier werden er echter verschillen waargenomen naargelang het aantal inwoners van de steden en gemeenten, al waren deze eerder beperkt te noemen. In het onderzoek aangaande de lijstvorming bij de lokale partijverantwoordelijken werden ook geen noemenswaardige verschillen waargenomen naargelang de grootte van de gemeente in het al dan niet toepassen van het ritsprincipe of de keuze voor een vrouwelijke lijsttrekker³¹.

Tabel 18: Percentage vrouwelijke kandidaten op de eerste drie plaatsen en op de laatste plaats bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 naar inwonersaantal.

	Lijsttrekkers %	Plaats 2 %	Plaats 3 %	Lijstduwers %
Klein	17.4	49.5	49.5	19.4
Midden groot	17.7	45.0	54.6	17.3
Groot	19.2	47.9	50.5	16.8
Totaal	18.2	47.3	51.6	17.7

* De verschillen waren op het gemeentelijke niveau statistisch gezien zeer significant: Phi = .305 en p-waarde = .000 (N= 4350).

In de derde inwonerscategorie bedroeg het percentage vrouwelijke lijsttrekkers namelijk 19.2%. Dat was beduidend meer dan het percentage in de eerste inwonerscategorie (17.4%) en dat in de tweede inwonerscategorie (17.7%). Voor de lijstduwers zagen we dan weer het omgekeerde patroon. Daar waren er procentueel gezien meer vrouwelijke lijsttrekkers in de kleinste steden en gemeenten (19.4%).

Het feit dat de vrouwelijke kandidaten op gemeentelijk niveau slechts op de derde plaats in de meerderheid kwamen (51.6%), doet vermoeden dat de partijen slechts aan de wettelijke verplichtingen wilden voldoen. Op de tweede plaats maakten de vrouwen namelijk maar 47.3% uit van het totale aantal kandidaten op die plaats. Wat de bezetting van deze twee plaatsen op de lijst betreft, konden overigens - zoals bovenstaande tabel aantoont - geen relevante verschillen worden opgetekend naargelang de inwonerscategorie.

Wanneer we echter de totale bezetting van de top drie plaatsen in beschouwing nemen, stellen we terug vast dat het aandeel vrouwen binnen deze top drie groter werd naarmate het aantal inwoners toenam, al moet worden gezegd dat het eerder kleine verschillen betrof. In de kleinste steden en gemeenten maakten vrouwen 38.7% van de top drie plaatsen uit, in de middelgrote steden en gemeenten 39% en in de grote steden en gemeenten tot slot 39.1%. We kunnen dus stellen dat het op gemeentelijk niveau eerder om een minimale inspanning van de partijen ging om te voldoen aan de wettelijke vereisten volgens dewelke er minstens één vrouw in de top drie moest staan dat blijkt trouwens ook wanneer we de vrouwelijke aanwezigheid op dat niveau per provincie nagaan.

Tabel 19: Percentage vrouwelijke kandidaten op de eerste drie plaatsen en op de laatste plaats bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 per provincie.

	Lijsttrekkers %	Plaats 2 %	Plaats 3 %	Lijstduwers %
Antwerpen	20.8	51.6	48.2	20.8
Limburg	15.9	52.3	51.8	15.5
Oost-Vlaanderen	18.6	43.2	52.8	15.9
Vlaams-Brabant	16.7	44.3	54.9	19.4
West-Vlaanderen	17.4	45.7	51.6	14.8
Vlaanderen	18.2	47.3	51.6	17.7

In verhouding tot het totale aantal lijsten dat in de provincie Antwerpen opkwam, stelden we vast dat er in deze provincie het meest vrouwelijke lijsttrekkers waren (20.8%).

Na Limburg (52.3%) scoorde deze provincie ook het hoogst inzake de bezetting van de tweede plaats door vrouwen, met name 51.6%. Op te merken valt trouwens dat het percentage lijsten met een vrouw als lijsttrekker in 2000 al 19.5% bedroeg in de provincie Antwerpen. De overige provincies scoorden allemaal lager met West-Vlaanderen als slechtste leerling (13.6%)³².

Hoewel Limburg zoals eerder in dit werk werd aangetoond in verhouding tot het to-

tale aantal kandidaten het hoogste aandeel vrouwen op haar lijsten had staan van alle provincies, bezetten deze vrouwen van alle provincies het minst de eerste plaats dat gebeurde slechts in 15.9% van de gevallen. Oost-Vlaanderen daarentegen scoorde na Antwerpen het best wat vrouwelijke lijsttrekkers betrof. Met 18.6% liet de provincie naast Limburg ook West-Vlaanderen (17.4%) en Vlaams-Brabant (16.7%) achter zich.

Het aandeel vrouwen op de tweede plaats lag van deze drie provincies het hoogst in West-Vlaanderen (45.7%), gevolgd door Vlaams-Brabant (44.3%) en Oost-Vlaanderen (43.2%). De derde plaats tot slot werd in elke provincie voor meer dan 50% door vrouwen ingenomen. Enkel Antwerpen week hiervan af met maar 48.2% vrouwen op de derde plaats.

Toch vertegenwoordigde de provincie Antwerpen met haar 40% het grootste percentage vrouwen op de top drie plaatsen van de vijf provincies, op de voet gevolgd door Limburg met 39.9%. Bij de overige drie provincies bezetten vrouwen slechts 38.1% (Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen) en 38.5% (Vlaams-Brabant) van de top drie plaatsen.

Antwerpen had van alle provincies ook het grootste aandeel vrouwen op de laatste plaats staan (20.8%), op de voet gevolgd door Vlaams-Brabant (19.4%). West-Vlaanderen daarentegen had slechts in 14.8% van de gevallen een vrouw op de laatste plaats staan.

Vervolgens zullen we de positie van de kandidaten op de lijsten nagaan per partij. Onderstaande tabel geeft een overzicht.

Tabel 20: Percentage vrouwelijke kandidaten op de eerste drie plaatsen en op de laatste plaats bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 per partij.

	Lijsttrekkers %	Plaats 2 %	Plaats 3 %	Lijstduwers %
sp.a	15.4	57.7	45.2	15.9
VLD	22.2	35.1	57.6	14.2
N-VA	11.4	55.9	44.1	5.9
GROEN!	44.6	47.9	54.5	30.6
Vlaams Belang	16.1	36.2	57.4	19.2
CD&V	15.1	50.0	48.2	11.4
Lokale lijsten	13.1	52.9	50.4	21.3
Totaal	18.2	47.3	51.6	17.7

Wat het aantal vrouwelijke lijsttrekkers betrof, waren het vooral de groenen die er bovenuit staken. Maar liefst 44.6% (54 van de 121) van de groene lijsttrekkers waren vrouwelijk. De partij ging daarmee ruimschoots de partij met het tweede grootste aandeel vrouwelijke lijsttrekkers vooraf, met name VLD. Bij deze partij werden de lijsten in iets meer dan 1 op 5 gevallen door een vrouw getrokken (22.2%).

Eerder opmerkelijk waren verder de resultaten van het Vlaams Belang. Na GROEN! en VLD, scoorde de partij in verhouding tot hun totale aantal lijsttrekkers namelijk het hoogst wat vrouwelijke lijsttrekkers betref, met name 16.1% (36 op 224) dat ging wel gepaard met de tweede laagste score (VLD scoorde het laagst met 35.1%) op plaats twee, met name 36.2% (81 op 224).

De socialisten scoorden op het vlak van vrouwelijke lijsttrekkers met 15.4% onder het gemiddelde. De partij scoorde wel het best bij de kandidaten op de tweede plaats: 57.7% van de 208 kandidaten op die plaats was van het vrouwelijke geslacht. Ook wat de totale aanwezigheid van de vrouwelijke kandidaten binnen de top drie betref, scoorde de partij (39.4%) na GROEN! (49%) het hoogst.

Weinig verrassend bleken de ecologisten ook wat hun aantal vrouwen op de laatste plaats op de kandidatenlijsten betref het hoogste percentage te behalen. Op bijna 1 op 3 lijsten (30.6%) werd deze plaats door een vrouw ingevuld. Ook de lokale lijsten en het Vlaams Belang scoorden relatief hoog.

Bij de lokale lijsten bezetten vrouwen in 21.3% van de gevallen de laatste plaats; bij het Vlaams Belang in 19.2% van de gevallen. Net zoals het geval was bij de lijsttrekkers (11.4%), waren de vrouwen op deze laatste plaats het minst vertegenwoordigd bij N-VA (5.9%).

Vervolgens hebben we aandacht voor de 313 lijsten voor de provincieraadsverkiezingen. Ook hier werden de percentages van de kandidaten in de top drie opgenomen, evenals het percentage van beide geslachten op de laatste plaats op de lijsten.

Tabel 21: Aantal en percentage vrouwelijke en mannelijke kandidaten op de eerste drie plaatsen en op de laatste plaats bij de provincieraadsverkiezingen van 2006*.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
Lijsttrekkers	97	31.0	216	69.0	313
Plaats 2	158	51.3	150	48.7	308
Plaats 3	161	53.7	139	46.3	300
Lijstduwers	110	35.7	198	64.3	308

Hoewel de mannelijke lijsttrekkers ook voor deze verkiezing duidelijk in de meerderheid waren (216 op 313), stellen we toch vast dat 31% van de lijsttrekkers vrouwen waren. In vergelijking met de 18.2% voor de gemeenteraadsverkiezingen is dat een goede score. Voor de provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2000 had bijna een kwart van de lijsten die waren ingediend een vrouw als lijsttrekker (22.5%)³³. Het percentage vrouwelijke lijstduwers voor de verkiezingen van 2006 lag zelfs nog hoger dan dat van de vrouwelijke lijsttrekkers, met name op 35.7%. Op de tweede plaats en zelfs op de derde plaats waren de vrouwen in de meerderheid met respectievelijk 51.3% en 53.7%.

* De verschillen waren op het provinciale niveau statistisch gezien zeer significant: Phi = .205 en p-waarde = .000 (N= 921).

We kunnen dus stellen dat het provinciale niveau ondanks haar – in verhouding met de drie andere verkiezingstypes – kleinste percentage vrouwelijke kandidaten, een relatief hoog percentage vrouwen op de top drie plaatsen van de lijsten had staan, namelijk 45.2%.

In wat volgt zullen we de vrouwelijke aanwezigheid binnen de top drie en op de laatste plaats per provincie nagaan.

Tabel 22: Percentage vrouwelijke kandidaten op de eerste drie plaatsen en op de laatste plaats bij de provinciale verkiezingen van 2006 per provincie.

	Lijsttrekkers %	Plaats 2 %	Plaats 3 %	Lijstduwers %
Antwerpen	28.0	52.0	54.0	50.0
Limburg	42.5	42.3	53.5	32.4
Oost-Vlaanderen	32.9	45.8	55.6	33.7
Vlaams-Brabant	30.3	63.6	45.5	15.2
West-Vlaanderen	19.4	60.6	55.4	40.8
Vlaanderen	31.0	51.3	53.7	35.7

Eerst en vooral stellen we vast dat het percentage vrouwelijke lijsttrekkers voor de provinciale verkiezingen in elke provincie hoger lag dan dat voor de gemeenteraadsverkiezingen met als absolute uitschieter Limburg. In deze provincie stond in bijna de helft van de gevallen een vrouw aan kop (42.5%). Diezelfde provincie scoorde op gemeentelijk niveau echter nog het laagst inzake vrouwelijke lijsttrekkers (15.9%).

We zien ook dat daar waar Antwerpen op gemeentelijk niveau nog het best scoorde (20.8%), de provincie bij de provinciale verkiezingen na West-Vlaanderen (19.4%) het slechtst scoorde (28%). In vergelijking met de verkiezingen van 2000 boekte elke provincie echter een vooruitgang. Toen tekende zich in Vlaanderen een grote homogeniteit af tussen de provincies met ongeveer 22% lijsten met een vrouw als lijsttrekker in vier van de vijf provincies (24% in Oost-Vlaanderen)³⁴.

Wat de bezetting van de tweede plaats op de lijst betrof, vielen vooral de provincies Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen op. In deze twee provincies namen vrouwen respectievelijk 63.6% en 60.6% van de plaatsen in. Plaats drie werd dan weer in vier van de vijf provincies in de meerderheid van de gevallen door een vrouw ingenomen. Enkel Vlaams-Brabant week hiervan af (45.5%). Algemeen beschouwd werd de vrouwen in de provincies Vlaams-Brabant (46.5%) en Limburg (46%) dus het vaakst een top drie plaats aangeboden op de lijst.

Inzake de vrouwelijke bezetting op de laatste plaats scoorden de provincies Antwerpen (50%) en West-Vlaanderen (40.8%) daarentegen het best.

Onderstaande tabel geeft ons ook voor deze verkiezingen een overzicht van het percentage vrouwen op bovengenoemde plaatsen per partij.

Tabel 23: Percentage vrouwelijke kandidaten op de eerste drie plaatsen en op de laatste plaats bij de provincieraadsverkiezingen van 2006 per partij.

	Lijsttrekkers %	Plaats 2 %	Plaats 3 %	Lijstduwers %
sp.a	28.8	55.8	62.7	30.8
VLD	30.8	44.2	54.9	32.7
GROEN!	48.1	57.7	47.1	40.4
Vlaams Belang	17.3	50.0	60.8	28.8
CD&V	40.4	40.4	52.9	44.2
Lokale lijsten	20.8	60.4	42.2	37.5
Totaal	31.0	51.3	53.7	35.7

We merken dat ook op dat niveau alweer de vrouwelijke vertegenwoordiging op de eerste plaats bij de groenen opviel. Niet alleen hadden zij in absolute termen het grootste aantal vrouwelijke lijsttrekkers van alle partijen; ook ten opzichte van het totale aantal groene lijsttrekkers scoorden ze het hoogst. Het verschil tussen beide geslachten op de eerste plaats bedroeg namelijk slechts 2 (25 vrouwen ten opzichte van 27 mannen).

Daar waar CD&V op het gemeentelijk niveau nog ondermaats scoorde wat vrouwelijke lijsttrekkers betrof, scoorde de partij op provinciaal vlak na GROEN! het hoogst. Van de 52 lijsten die werden ingediend, werden er 21 getrokken door een vrouw (40.4%).

Hoewel het Vlaams Belang op gemeentelijk vlak met 16.1% redelijk hoog scoorde inzake vrouwelijke lijsttrekkers stellen we wat de provinciale lijsten betreft, vast dat de partij ondanks het hogere percentage van 17.3% het slechtst scoorde van alle partijen (9 vrouwelijke lijsttrekkers op een totaal van 52) dat gegeven was trouwens een constante voor alle partijen: het percentage vrouwelijke lijsttrekkers ten opzichte van het totaal was op provinciaal niveau steeds hoger dan het percentage op gemeentelijk niveau.

Plaats twee werd dan weer voornamelijk door de lokale lijsten voorbehouden aan een vrouwelijke kandidaat (60.4%) dat ging echter gepaard met de laagste procentuele score op plaats drie. Slechts in 42.2% van de gevallen ging deze plaats bij de lokale lijsten naar een vrouw. Koplopers hier waren sp.a (62.7%) en het Vlaams Belang (60.8%). Anders dan op gemeentelijk niveau scoorden alle partijen - met uitzondering van GROEN! - wat vrouwelijke lijstduwers betrof nog hoger dan hun percentage vrouwelijke lijsttrekkers met als koploper CD&V: 44.2% van hun lijstduwers was van het vrouwelijke geslacht.

Dat brengt ons bij de 57 lijsten die opkwamen voor de districtsraadsverkiezingen. In onderstaande tabel werden de lijsttrekkers, het aantal kandidaten op de tweede en derde plaats en de lijstduwers op de kandidatenlijsten opgenomen naar geslacht.

Tabel 24: Aantal en percentage vrouwelijke en mannelijke kandidaten op de eerste drie plaatsen en op de laatste plaats bij de districtsraadverkiezingen van 2006.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
Lijsttrekkers	15	26.3	42	73.7	57
Plaats 2	31	54.4	26	45.6	57
Plaats 3	26	46.4	30	53.6	56
Lijstduwers	17	29.8	40	70.2	57

Ook hier zien we dat mannen 73.7% uitmaakten van het totale aantal lijsttrekkers (42 op 57). Het districtsniveau scoorde met 26.3% vrouwelijke lijsttrekkers procentueel hoger dan het Vlaamse gemiddelde van 20.8%.

Ook wat de tweede plaats betreft, leek het district toegankelijker voor vrouwen dan het algemene gemiddelde liet vermoeden: op 31 van de 57 lijsten (54.4%) bekleedde een kandidaat van het vrouwelijke geslacht deze plaats. Plaats drie werd bij deze verkiezingen dan weer minder vaak ingevuld door een vrouw in vergelijking met het totale gemiddelde voor Vlaanderen. Toch werden de top drie plaatsen bij de districtsraadverkiezingen vaker ingevuld door vrouwelijke kandidaten dan over de vier verkiezingen heen, met name in 42.4% van de gevallen. Wat het aantal vrouwen op de laatste plaats op de lijsten betrof, scoorde het districtsniveau ook beter dan het Vlaamse gemiddelde. Op 17 van de 57 lijsten duwde een vrouw de lijst (29.8%).

Laten we vervolgens de bezetting van deze plaatsen op districtsniveau nagaan per partij. Onderstaande tabel geeft ons een volledig overzicht.

Tabel 25: Percentage vrouwelijke kandidaten op de eerste drie plaatsen en op de laatste plaats bij de districtsraadsverkiezingen van 2006 per partij.

	Lijsttrekkers %	Plaats 2 %	Plaats 3 %	Lijstduwers %
sp.a	11.1	55.6	55.6	44.4
VLD	44.4	55.6	33.3	22.2
GROEN!	80.0	40.0	40.0	40.0
Vlaams Belang	11.1	44.4	66.7	22.2
CD&V	11.1	44.4	44.4	33.3
Lokale lijsten	25.0	68.8	40.0	25.0
Totaal	26.3	54.4	46.4	29.8

Ook op dat niveau vielen vooral de resultaten van GROEN! op. De partij trok op dat niveau met slechts vijf lijsten naar de kiezer. Vier van deze lijsten werden geleid door een vrouw, wat procentueel neerkwam op 80%. Op de tweede plaats stond de VLD met 44.4%.

Wat de bezetting van de tweede plaats betreft, waren de lokale lijsten koploper. In totaal werd deze plaats in 68.8% van de gevallen voorbehouden aan een vrouwelijke kandidaat, op de voet gevolgd door sp.a en VLD met 55.6%. De Vlaams Belang vrouwen kwamen dan weer voornamelijk op de derde plaats op de lijst te staan (66.7%).

CD&V viel het meest uit de toon. De eerste drie plaatsen op de lijsten werden er verhoudingsgewijs meer bezet door mannen dan door vrouwen dat maakte dat bij deze partij slechts één derde van het totale aantal kandidaten binnen de top drie van het vrouwelijke geslacht was. De vrouwelijke kandidaten van GROEN! bezetten daarentegen in meer dan de helft van de gevallen de top drie plaatsen (53.3%).

De vrouwelijke sp.a kandidaten kregen dan weer van alle partijen procentueel gezien het vaakst de laatste plaats op de lijsten toegewezen (44.4%). Verder viel het op dat de partijen die het hoogst scoorden wat het percentage vrouwen op de eerste plaats van de kandidatenlijsten betrof, minder goed scoorden op het vlak van de vrouwelijke lijstduwers en omgekeerd. Enkel bij de lokale lijsten was dat niet het geval. Zij haalden op beide plaatsen 25%.

Toch moeten al deze percentages voor de districtsraadsverkiezingen met de nodige korrel zout worden genomen. Het gaat hier namelijk om een relatief klein aantal kandidaten, wat de gegevens kan vertekenen.

Zo stellen we vast dat de verschillen tussen beide geslachten op de hierboven besproken plaatsen op de lijsten, in absolute cijfers eerder klein zijn te noemen dat is trouwens ook het geval voor de 164 kandidaten die zich voor de (rechtstreekse) OCMW-raadsverkiezingen voorstelden. Zij groepeerden zich op 18 verschillende lijsten. Onderstaande tabel geeft ons een algemeen overzicht van het aantal en percentage kandidaten op de drie bovenste en op de laatste plaats op de kandidatenlijsten bij deze verkiezingen.

Tabel 26: Aantal en percentage vrouwelijke en mannelijke kandidaten op de eerste drie plaatsen en op de laatste plaats bij de OCMW-raadsverkiezingen van 2006.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
Lijsttrekkers	7	38.9	11	61.1	18
Plaats 2	12	66.7	6	33.3	18
Plaats 3	9	50.0	9	50.0	18
Lijstduwers	11	61.1	7	38.9	18

Ook hier waren de mannelijke lijsttrekkers beduidend in de meerderheid (61.1%). Voor de tweede plaats, werden er dan weer tweemaal zoveel vrouwen als mannen aangeduid (66.7%). De bezetting van de derde plaats op de 18 verschillende lijsten, vertoonde op haar beurt een evenwicht tussen beide geslachten. Samenvattend kunnen we bijgevolg stellen dat vrouwen voor deze verkiezingen 51.9% uitmaakten van de top drie posities op de lijsten. Opmerkelijk is dus dat hoewel er voor deze verkiezingen geen verplichte pariteit gold, de vrouwen over het algemeen toch een verkiesbare plaats kregen toegewezen.

Dat uit zich trouwens ook in het feit dat vrouwen voor deze verkiezingen eveneens in grotere mate een plaats kregen toegewezen op de laatste plaats van de kandidatenlijsten tegenover de mannen (61.1%). We kunnen ons dan ook de vraag stellen of deze verkiezingen als minder belangrijk werden beschouwd door de selectoren, dan wel of de vrouwen meer geneigd waren om voor deze verkiezingen te kandideren? Uit het eerder vermelde onderzoek naar het afhaken van lokale mandatarissen kwam alvast naar voor dat de vrouwelijke afhakkers met uitzicht op een ander mandaat, verhoudingsgewijs meer OCMW-raadslid werden dan hun mannelijke collega's. Meer specifiek werd 62.5% OCMW-raadslid, terwijl dat bij de mannen maar 41.7% bedroeg³⁵. Om de verschillen tussen de vier verkiezingstypes die hierboven werden opgetekend duidelijker in kaart te brengen, werd tot slot van dat onderdeel een algemeen overzicht opgenomen met de vrouwelijke aanwezigheid op de vier onderzochte plaatsen bij elk verkiezingsniveau.

Tabel 27: Algemeen overzicht van het percentage vrouwelijke kandidaten op de eerste drie plaatsen en op de laatste plaats bij de verschillende verkiezingen van 2006.

	Gemeente %	Provincie %	District %	OCMW %
Lijsttrekkers	18.2	31.0	26.3	38.9
Plaats 2	47.3	51.3	54.4	66.7
Plaats 3	51.6	53.7	46.4	50.0
Lijstduwers	17.7	35.7	29.8	61.1

We kunnen hieruit afleiden dat naarmate de impact van de verkiezingen toeneemt, het aantal vrouwen op de topposities alsmäär kleiner wordt dat uit zich vooral in de laagste score voor de vrouwelijke kandidaten bij de gemeenteraadsverkiezingen en dat voor alle vier de onderzochte plaatsen.

F. De kandidaten: besluit

Uit dit eerste deel dat handelde over de kandidaten kunnen we al een aantal conclusies trekken. Zo stelden we wat de leeftijd van de vrouwelijke kandidaten betrof vast dat deze gemiddeld genomen op elk verkiezingsniveau lager lag dan bij hun mannelijke collega's dat kan mede worden verklaard door het feit dat zich op elk verkiezingsniveau - zij het op het ene al meer uitgesproken dan op het andere - opvallend meer vrouwen in de jongste leeftijdscategorieën kandidaat stelden, terwijl we bij de ouderen het omgekeerde beeld zagen. Daar stelden zich verhoudingsgewijs meer mannen kandidaat. dat was op enkele uitzonderingen na trouwens ook het geval bij alle partijen afzonderlijk.

De partij die op elk niveau waarin ze met één of meerdere lijsten opkwam met de jongste vrouwelijke kandidaten naar de kiezer trok was sp.a, gevolgd door GROEN!. Vlaams Belang had dan weer van alle partijen gemiddeld genomen de oudste vrouwen op zijn lijsten staan.

Wat de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke kandidaten bij de gemeenteraadsverkiezingen in functie van het aantal inwoners betrof, konden dan weer geen relevante verschillen worden opgetekend. In de drie categorieën lag deze leeftijd om en bij de 43 jaar.

Verder kwamen we tot de bevinding dat het aantal vrouwelijke kandidaten op de kandidatenlijsten in procentuele cijfers een positieve evolutie kende in vergelijking met de twee voorgaande verkiezingen. Anderzijds was het echter ook zo dat daar waar zowel in 1994 als in 2000 gemiddeld meer vrouwelijke kandidaten op de lijsten stonden dan wettelijk was voorgeschreven, dat eerder bij uitzondering het geval was bij de verkiezingen van 2006. Ook al waren de verschillen gering, het kleinst mogelijke verschil aan mannelijke en vrouwelijke kandidaten (één bij een oneven aantal plaatsen op de lijst) werd namelijk in het merendeel van de gevallen in het voordeel van de mannelijke kandidaten beslecht dat kan op twee verschillende manieren worden verklaard. Ofwel lag het aan de partijen zelf door hun eerder minimale inspanning om aan de decretale vereisten te voldoen; een andere mogelijke verklaring is dat de vrouwen moeilijk bereid werden gevonden om te kandideren. Toch mag deze 'ondervertegenwoordiging' ook niet overdreven worden, gezien we op het niveau van de kandidaten al in een toestand van quasi-pariteit zitten.

Terzelfder tijd stelden we vast dat de pariteit op geen enkel verkiezingsniveau voor een omslag heeft gezorgd in de verdeling van de topposities op de kandidatenlijsten tussen mannelijke en vrouwelijke kandidaten. Vrouwen vormden dan ook eerder bij uitzondering het speerpunt van de electorale campagne. Vooral het gemeentelijk niveau viel hierbij op. Zo was amper 18.2% van de lijsttrekkers bij de gemeenteraadsverkiezingen vrouw. Vrouwen kwamen hier letterlijk op de tweede (47.3%) en vooral zelfs op de derde plaats (51.6%). Ook de lijstduwers waren overwegend mannelijk (82.3%).

De drie andere niveaus deden het naar verhouding beter, al moet worden gezegd dat het bij de OCMW-raads- en districtsraadsverkiezingen om een kleiner aantal cases ging, wat het beeld kan vertekenen. Het gering aantal waarnemingen bij deze verkiezingen maakt het met name moeilijk om substantiële en valide uitspraken te doen in termen van percentages. Voor de provinciale verkiezingen daarentegen kunnen de percentages wel als valide worden beschouwd daar het aantal waarnemingen voor dat type verkiezingen beduidend hoger ligt. Daar stelden we vast dat ondanks hun naar verhouding kleinste percentage vrouwelijke kandidaten (48%), de vrouwen op dat niveau vaker een eerste plaats kregen toegewezen op de lijsten (31%).

Ook inzake vrouwelijke lijstduwers scoorden de provinciale lijsten significant hoger dan de gemeentelijke lijsten, met name in 35.7% van de gevallen werd de laatste plaats ingenomen door een vrouw. Toch merken we dat ook hier de topposities voornamelijk in handen bleven van hun mannelijke collega's. We kunnen dus ook wat de plaats die vrouwen innemen op de kandidatenlijsten betreft, gewag maken van een glazen plafond. Hoe dichterbij de macht, hoe minder vrouwen.

Zowel het vereiste geslachtsevenwicht op de lijsten als de positie die de vrouwelijke kandidaten innamen op de lijsten verschilden echter ook naargelang de partij of lijst waarvoor de vrouwen zich verkiesbaar stelden. Zo onderscheidde de groenen zich duidelijk van de andere partijen door een meer doorgedreven aandacht voor de gelijkheid van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten dat kwam vooreerst tot uiting in de mate waarin de groene lijsten open stonden voor vrouwen. Zo slaagde de partij er onder andere als enige in om op gemeentelijk niveau hun lijsten voor meer dan 50% te laten bevolken door vrouwen. De groenen scoorden trouwens ook op de andere niveaus het best. Ook inzake de positie die de kandidates innamen op de lijsten vielen vooral de ecologisten op. Zo kregen hun vrouwelijke kandidaten op alle niveaus het vaakst de plaats van lijsttrekker aangeboden. Ook de vrouwelijke lijstduwers waren bij GROEN! goed vertegenwoordigd. De Vlaams Belang lijsten waren over het algemeen dan weer het minst toegankelijk voor vrouwen. Tegelijkertijd stelden we echter wat de positie die de vrouwen innamen op de lijsten vast dat het Belang het relatief goed deed.

Wat betreft de gemeenteraadsverkiezingen kwam uit bovenstaande analyse verder naar voor dat de vrouwvriendelijkheid ook afhangt van de lokaliteit van de steden en gemeenten. Meer concreet stelden we vast dat zowel de toegankelijkheid voor vrouwelijke kandidaten op de gemeentelijke lijsten als de plaats die deze vrouwen innamen op diezelfde lijsten mee werd bepaald door het aantal inwoners van de respectieve stad of gemeente. Zo stelden we vast dat in de 103 grootste (in functie van het aantal inwoners) steden en gemeenten van Vlaanderen het grootste percentage vrouwelijke kandidaten werd geselecteerd om de lijsten te bevolken. Daar waar het percentage in de 103 door ons als 'klein' gecategoriseerde steden en gemeenten 48.3% bedroeg, nam het in de derde categorie toe tot 49%. Hetzelfde gegeven stelden we trouwens ook vast inzake het percentage vrouwelijke lijsttrekkers en het percentage vrouwen dat deel uitmaakte van de top drie. Hoe hoger het aantal inwoners, hoe meer kans de vrouwen in principe hadden om één van de drie bovenste plaatsen te bezetten. Het omgekeerde gegeven stelden we echter vast inzake vrouwelijke lijstduwers. Daar bezetten de vrouwen in grotere mate de laatste plaats in de door ons als 'klein' gecategoriseerde steden en gemeenten.

4. De gekozenen

Wanneer alle voorbereidingen van de verschillende partijen en lijsten achter de rug zijn, is het woord aan de kiezer. Binnen de door de partijen uitgezette bakens worden zij verzocht hun stem uit te brengen. Het is hier echter dat het schoentje knelt. De verschillende wettelijke en decretale maatregelen ten spijt, wordt de kiezer namelijk niet verplicht om op één of meerdere vrouwen te stemmen. Het welslagen van de genderpariteit op de lijsten is afhankelijk van de electorale slagkracht van vrouwelijke kandidaten. De praktijk toonde in het verleden al aan dat die bij vrouwen lager ligt dan bij mannen. Zo stelde Ackaert naar aanleiding van zijn onderzoek voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1994 vast dat vrouwen gemiddeld genomen electoraal minder succesvol waren dan mannen. Er kwamen weliswaar meer vrouwen op de lijsten, maar van alle vrouwelijke en mannelijke kandidaten werden er slechts 15.3% vrouwen tegenover 29% mannen verkozen. Voor de verkiezingen van 2000 kwamen Marissal en Hansen tot vergelijkbare resultaten³⁶. Meer vrouwen op de kandidatenlijsten impliceert dan ook niet noodzakelijk een overeenkomstige stijging van het aantal vrouwelijke gekozenen. De vraag stelt zich dan ook hoe succesvol de vrouwelijke kandidaten waren op 8 oktober 2006?

A. Aantal mannen en vrouwen die verkozen zijn voor de verkiezingen

De Vlaamse bevolking bestaat voor de helft uit vrouwen. Het is dan ook logisch dat de vrouwen op lokaal politiek vlak in Vlaanderen hun plaats hebben. Niettemin zijn de onevenwichtige sekseverhoudingen in het politieke landschap een oud zeer. Elementen in zowel de selectie- en rekruterings-, alsook in de verkiezingsfase hebben immers een belangrijke impact op de mate waarin het politieke leven voor vrouwen openstaat. De vraag die wij in dit deel dan ook willen beantwoorden, is in welke mate de vrouwen aanwezig zijn bij de lokale en provinciale gekozenen en in welke mate hierin een evolutie is te bespeuren.

Vrouwen hebben stemrecht voor de gemeenteraadsverkiezingen sinds 1920. De wet van 15 april 1920 bepaalde dat 'alle' vrouwen die de leeftijd van 21 jaar hadden bereikt en al 6 maanden in hun gemeente woonden, het recht verkregen om naar de stembus voor de gemeenteraad te trekken. De gemeenteraadsverkiezingen van 24 april 1921 waren dan ook de eerste met vrouwelijke participatie.

Anderzijds verkregen de vrouwen door de wet van 27 augustus 1921 het recht om de functies van burgemeester, schepen, gemeentesecretaris en ontvanger uit te oefenen. De opvatting bestond immers dat vrouwen, via de lokale politiek, een leerschool moesten doorlopen die hun voldoende zou voorbereiden op het participeren aan de nationale politiek. Wat aanvankelijk als een leerschool werd beschouwd, werd later tot een beperking getransformeerd. Als vrouwen toch aan politiek wilden doen, dan was de gemeente het meest geschikte terrein. Anderen waren zelfs van oordeel dat vrouwen beter geschikt waren dan mannen om aan lokale politiek te doen. De vrouwen zouden immers een groter inzicht hebben in de noden en de problemen op lokaal vlak, omdat

ze in tegenstelling tot de mannen meer in de gemeente 'leven'. Afgaand op die bemerkingen zou men een vrij grote feminisering van de gemeenteraad en het college van burgemeester en schepenen kunnen verwachten. Zoals hieronder zal blijken, wijzen de cijfers echter zeker niet in die richting. Toch is er een evolutie merkbaar die echter heel traag verloopt.

Van 1946 tot 1964 schommelde het percentage vrouwen tussen de 2.6% en 3.1%. In 1970 was er een kentering in positieve zin: 7.2% van de lokale gekozenen waren vrouw. Die hogere score was, in ieder geval gedeeltelijk, te danken aan de grondige voorbereiding van de verkiezingen door de vrouwenorganisaties; onder meer binnen de partijen zelf. Van dan af zette de positieve trend zich gestaag verder: 11.9% in 1976, 12.9% in 1982 en 15.3% in 1988.

Hoewel er in 1994 nog steeds maar 20.9% vrouwelijke gekozenen waren, betekende dat toch een belangrijke toename in vergelijking met 1988 dat had veel te maken met de toepassing van de eerste wettelijke maatregel, de eerder vermelde wet Smet-Tobback, om de participatie van vrouwen in de politieke besluitvorming te verhogen. Het was echter pas bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2000 dat de wet ten volle werd toegepast. Hierdoor verhoogde de vrouwelijke aanwezigheid onder de lokale gekozenen tot bijna 30%³⁷.

Ook de provinciale politiek was gedurende lange tijd als het ware een mannenbastion, waarin zich slechts een kleine, zij het gestaag groeiende, minderheid van vrouwen een plaats wist te veroveren. Van 1946 tot en met de verkiezingen van 1994 werd slechts 8.9% van de provinciale mandaten door vrouwen bekleed. Pas na de verkiezingen van 1971 ging het aantal vrouwen voor het eerst merkbaar omhoog (van 3.8% in 1968 naar 6.7% in 1971).

De door de vrouwenbeweging grondig voorbereide verkiezingen van 1974 (cfr. De 'Stem vrouw-actie') zorgden pas echt voor een doorbraak: het aantal vrouwelijke raadsleden werd bijna verdubbeld. Voor de vijf provincieraden samen werd de symbolische kaap van 10% overschreden.

Niet toevallig worden de jaren zeventig in de literatuur dan ook geassocieerd met de zogenaamde tweede feministische golf. Bij de volgende vier verkiezingen nam het aantal vrouwelijke raadsleden maar licht toe; in 1981 nam het zelfs weer gevoelig af. Daarna volgde opnieuw een fase van groei. In 1994 vertegenwoordigden de vrouwelijke gekozenen in alle provincies samen 22.1% van het totaal aantal raadsleden. Bij de verkiezingen van 2000 was dat al opgelopen tot 28.5%. Belangrijk is echter dat het bij deze twee laatstgenoemde verkiezingen zoals eerder gesteld niet ging om een 'spontane' toename van vrouwelijke interesse in de provinciale politiek. We zien er wel de weerslag in van de eerste quotaregeling die in België en dus ook in Vlaanderen werd toegepast³⁸.

In wat volgt zullen we nagaan in welke mate het aantal vrouwelijke gekozenen evolueerde bij de verkiezingen van 8 oktober 2006 en dat voor alle niveaus. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het percentage vrouwen die rechtstreeks werden verkozen op 8 oktober 2006, alsook het slaagpercentage van beide geslachten op elk verkiezingsniveau om te worden verkozen.

Tabel 28: Percentage verkozen vrouwen en mannen voor de verkiezingen van 2006 en hun slaagkans om te worden verkozen.

	Verkozen Vrouwen	% Verkozen vrouwen	Verkozen mannen	% Verkozen mannen	Totaal aantal gekozenen	% Slaagkans vrouwen	% Slaagkans mannen	Totaal aantal kandidaten
Gemeente	2.456	33.4	4.894	66.6	7.350	15.8	29.9	31.926*
Provincie	151	36.7	260	63.3	411	12.8	20.3	2.458
District	98	46.4	113	53.6	211	16.8	18.5	1.196
OCMW	32	49.2	33	50.8	65	40.5	38.8	164
Totaal	2.737	34.1	5.300	65.9	8.037	15.7	28.9	35.744

Ondanks de verplichte pariteit op de lijsten toont bovenstaande tabel toch aan dat de mannelijke gekozenen op elk verkiezingsniveau in de meerderheid bleven.

Wanneer we de vrouwelijke aanwezigheid bij de gekozenen voor de gemeenteraadsverkiezingen nagaan, stellen we vast dat deze met 33.4% het laagst scoort van de vier verkiezingstypes dat kwam ook duidelijk tot uiting in de slaagkans voor de vrouwen om te worden verkozen. Met 29.9% bedroeg dat percentage bij de mannelijke collega's bijna het dubbele als dat van de vrouwen (15.8%). Toch nam het percentage vrouwelijke gekozen gemeenteraadsleden in belangrijke mate toe in vergelijking met de verkiezingen van 2000. Toen waren er van de 7276 gekozenen slechts 1980 van het vrouwelijke geslacht (27.2%).

Het provinciale niveau deed het vervolgens iets beter dan het gemeentelijke niveau, al bleven ook daar de mannen het politieke landschap domineren. Onder de 411 verkozen provincieraadsleden waren er 151 vrouwen, ofwel 36.7%, hetgeen een duidelijke vooruitgang betekende in vergelijking met de verkiezingen van 2000 toen slechts 119 vrouwen werden verkozen op een totaal van 411 (29.0%) en zeker met de verkiezingen van 1994 toen er slechts 91 van de 402 gekozenen vrouw waren (22.6%).

De nieuwe quotaregeling voor de kandidatenlijsten lijkt op het eerste zicht dus ook voor dat niveau duidelijk vruchten te hebben afgeworpen. Toch zien we dat de slaagkans van de vrouwelijke kandidaten ook hier opmerkelijk lager lag dan de slaagkans van hun mannelijke collega's. Zo lag dat percentage bij de vrouwen op 12.8%, terwijl bij de mannen iets meer dan één op vijf (20.3%) werd verkozen.

Vervolgens gaan we de resultaten voor deze verkiezingen na per provincie. Onderstaande tabel geeft daarbij een overzicht van het percentage verkozen kandidaten per provincie en dat zowel voor de verkiezingen van 2000 als deze van 2006.

* Het feit dat er uiteindelijk 31926 kandidaten meedongen naar de macht op het gemeentelijke niveau heeft alles te maken met de herverkiezingen in Wetteren. Deze gemeente had voor de eerste verkiezing 129 kandidaten, voor de herverkiezing 151. Ook in Wortegem-Petegem werden er herverkiezingen georganiseerd. Daar bleef het aantal kandidaten echter wel behouden.

Tabel 29: Percentage verkozen vrouwelijke kandidaten voor de provinciale verkiezingen van 2000 en 2006 per provincie.

	2000	2006	Evolutie
Antwerpen	41.7	47.6	+ 5.9
Limburg	21.3	37.3	+ 16.0
Oost-Vlaanderen	29.8	39.3	+ 9.5
Vlaams-Brabant	28.6	36.9	+ 8.3
West-Vlaanderen	22.6	22.6	-
Vlaanderen	29.0	36.7	+ 7.6

Hoewel in alle provincies de mannen in de meerderheid blijven, stellen we toch vast dat de genderverhoudingen per provincie sterke verschillen vertonen. Zowel bij de verkiezingen van 2000 als bij die van 2006 bleken de kiezers uit de provincie Antwerpen opvallend veel meer vertrouwen te hebben in de vrouwelijke kandidaten dan de kiezers uit de andere provincies dat blijkt ook wanneer we het percentage vrouwelijke gekozenen per kiesdistrict nagaan. Van de 8 Antwerpse kiesdistricten waren er met name 3 waarbij het aantal vrouwelijke gekozenen groter was dan het aantal verkozen mannen, met name Antwerpen zelf, Kapellen en Lier. In Turnhout werd er een evenwicht bereikt inzake aantal verkozen mannen en vrouwen.

In 2000 was Limburg de hekkensluiser wat betreft het percentage verkozen vrouwen, in 2006 was dat West-Vlaanderen (met slechts 19 vrouwen op 84 gekozenen). In deze laatste provincie werden dan ook in geen enkel kiesdistrict meer vrouwen dan mannen verkozen, integendeel. In Poperinge waren er geen vrouwelijke gekozenen, in Oostende slechts 1 op 10. Ook in Vlaams-Brabant waren de vrouwelijke gekozenen trouwens in geen van de 5 kiesdistricten in de meerderheid.

Uit bovenstaande tabel stellen we verder vast dat de provincie Limburg de grootste sprong voorwaarts maakte wat betreft het percentage vrouwelijke gekozenen in vergelijking met de verkiezingen van 2000. Wanneer we de resultaten voor deze provincie nagaan per kiesdistrict stellen we vast dat er in 3 van de 13 districten een groter aantal verkozen vrouwen zijn dat was met name het geval in Bilzen, Borgloon en Herk-de-Stad. In dat laatste district werd er zelfs geen enkele mannelijke kandidaat verkozen. In Bree was echter het omgekeerde het geval: daar werd geen enkele vrouwelijke kandidaat verkozen. In Hasselt werden er dan weer evenveel vrouwen als mannen verkozen.

Na Limburg was het de provincie Oost-Vlaanderen die de grootste vooruitgang boekte in vergelijking met de verkiezingen van 2000. In deze provincie werden nochtans enkel in de kiesdistricten Oudenaarde en Temse meer vrouwen dan mannen verkozen. In de kiesdistricten Evergem en Zottegem werden er op hun beurt evenveel mannen als vrouwen verkozen. Toch was er ook één kiesdistrict waar er geen enkele vrouw werd verkozen, namelijk Ronse.

Wat de slaagkans van de vrouwelijke kandidaten per provincie betrof, waren het ook vooral de provincies Antwerpen en West-Vlaanderen die opvielen.

Met 15.4% lag deze slaagkans voor de vrouwen het hoogst in de provincie Antwerpen, terwijl de kans op succes voor de vrouwen met 7.9% het laagst lag in West-Vlaanderen. Het omgekeerde beeld zagen we bij deze twee provincies wat de slaagkans van de mannelijke kandidaten betrof. Met 25.2% lag deze kans op succes het hoogst in de provincie West-Vlaanderen en met 16.2% het laagst in de provincie Antwerpen. Onderstaande tabel geeft ons een volledig overzicht.

Tabel 30: Slaagpercentage voor de vrouwelijke en de mannelijke kandidaten voor de provinciale verkiezingen 2006 per provincie.

	Vrouw	Man
Antwerpen	15.4	16.2
Limburg	14.7	21.1
Oost-Vlaanderen	14.0	19.2
Vlaams-Brabant	12.2	20.4
West-Vlaanderen	7.9	25.2
Vlaanderen	12.8	20.3

Uit deze tabel kunnen we afleiden dat de slaagkans voor de mannen in elke provincie groter was dan voor de vrouwen. Het grootste verschil tussen de slaagpercentages van beide geslachten vinden we evenwel terug in West-Vlaanderen. Daar hadden de mannen meer dan driemaal zoveel kans om te worden verkozen dan de vrouwelijke kandidaten.

Komen we vervolgens bij de gekozenen voor de districtsraden. Met 46.4% vrouwelijke gekozenen scoorde dat niveau beduidend beter dan de twee voorgaande niveaus. Ondanks deze goede score stellen we echter vast dat net als bij de twee voorgaande niveaus de slaagkans om te worden verkozen bij de mannen hoger lag dan bij de vrouwen. Wanneer we met name nagaan hoeveel kandidaten er werden verkozen ten opzichte van het totale aantal kandidaten van hetzelfde geslacht, stellen we vast dat dit percentage bij de vrouwen uitkwam op 16.8%, terwijl het bij de mannen daarentegen op 18.5% lag.

Wanneer we de resultaten vervolgens nagaan per district stellen we vast dat in twee van de negen districten meer vrouwen werden verkozen dan mannen. dat was met name het geval in Berchem (12 tegen 11) en Borgerhout (13 tegen 12). We kunnen vaststellen dat een lichte ondervertegenwoordiging van kandiderende vrouwen kan omslaan in een lichte oververtegenwoordiging inzake verkozen vrouwen. Ook het omgekeerde is echter waar. Een lichte oververtegenwoordiging van vrouwen op de kandidatenlijsten, hoeft met name niet altijd gepaard te gaan met een oververtegenwoordiging inzake verkozen vrouwen.

De praktijk toont dat ook aan. Terwijl er in Deurne en in Hoboken zoals in deel één reeds werd vermeld één vrouwelijke kandidaat meer stond op de lijsten, weerspiegelde zich dat niet in het aantal verkozen vrouwen. In Deurne waren 15 van de 27 gekozenen mannen; in Hoboken 11 van de 21. Hoewel het aantal verkozen vrouwen ten opzichte van het aantal verkozen mannen in absolute cijfers uitgedrukt het laagst was in Merksem met slechts 10 vrouwen op 25 gekozenen, was de slaagkans van de vrouwelijke kandidaten om verkozen te worden dan ook het kleinst in Hoboken. Slechts 13.5% van de kandiderende vrouwen kreeg een zitje in de raad. We kunnen zelfs stellen dat de vrouwelijke kandidaten in Merksem het naar verhouding eigenlijk zo slecht nog niet hebben gedaan. Na Berendrecht-Zandvliet-Lillo waar 7 van de 34 vrouwelijke kandidaten werden verkozen (20.6%), lag de kans op succes met name het hoogst in Merksem (19.6%).

Vreemd genoeg stellen we tot slot vast dat juist bij het verkiezingstype waar het verplichte geslachtsevenwicht niet gold, een quasi-genderevenwicht werd bereikt bij de gekozenen. Zo waren 32 van de 65 gekozen OCMW-raadsleden vrouw (49.2%). Vermits er in totaal maar 79 vrouwelijke kandidaten op de lijsten stonden, hadden de vrouwen op dat niveau aldus een hogere kans op succes dan hun mannelijke tegenhangers (40.5% tegen 38.8%).

Wanneer we nu de resultaten voor de zeven gemeenten waar deze rechtstreekse verkiezing van toepassing was individueel bekijken, stellen we vast dat het lichte overwicht van de vrouwelijke kandidaten op de kandidatenlijsten van Drogenbos en Linkebeek resulteerde in een overwicht aan vrouwelijke gekozenen. Zo waren er in Drogenbos 7 vrouwen op 9 gekozenen (77.8%). De vrouwen in deze gemeente hadden dan ook 50% kans om een zetel te bemachtigen. In Linkebeek waren er dan weer 5 vrouwen op 9 gekozenen (55.6%). Hier hadden de kandidates een slaagkans van bijna één op drie (31.3%). In tegenstelling tot het aantal vrouwelijke kandidaten, waren ook in Wemmel de vrouwelijke gekozenen lichtjes in de meerderheid: 5 van de 9 gekozenen waren vrouw (55.6%). In de vier andere gemeenten waren er wel meer mannelijke dan vrouwelijke gekozenen.

B. Aantal mannen en vrouwen die verkozen zijn voor de verkiezingen per partij

In dit gedeelte willen we nagaan hoeveel kandidaten er werden verkozen per partij. Uiteraard hebben we hierbij speciale aandacht voor de geslachtsverhouding. We wensen namelijk na te gaan welke partijen er het best in zijn geslaagd om op de verschillende bestuursniveaus een stijging van het aantal vrouwelijke gekozenen te realiseren. Vermits enkel de lokale lijsten er voor de OCMW-raadsverkiezingen in slaagden om door te breken tot de macht, zullen wij hier geen verdere aandacht schenken aan dat verkiezingsniveau.

Beginnen doen we met de gemeenteraadsverkiezingen. In onderstaande tabel werd dan ook een overzicht opgenomen van het percentage vrouwen die rechtstreeks werden verkozen op 8 oktober 2006, alsook het slaagpercentage van beide geslachten voor deze verkiezingen om te worden verkozen.

Tabel 31: Percentage verkozen kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 en hun slaagkans om te worden verkozen.

	% verkozen vrouwen	Totaal aantal gekozenen	% slaagkans vrouwen	% slaagkans mannen	Totaal aantal kandidaten
sp.a	32.6	992	13.1	26.0	5.037
VLD	31.9	1.217	14.3	29.1	5.557
N-VA	29.2	48	4.3	9.8	673
GROEN!	49.0	147	5.2	5.4	2.775
Vlaams Belang	34.6	792	14.2	24.9	4.012
CD&V	34.6	2.664	28.4	50.7	6.680
Lokale lijsten	31.1	1.490	13.2	27.8	7.192
Totaal	33.4	7.350	15.8	29.9	31.926

Weinig verrassend stellen we vast dat de groene partij het hoogste percentage vrouwelijke gekozenen heeft van alle partijen. Deze partij had trouwens ook in 2000 al het hoogste percentage vrouwelijke gekozenen voor deze verkiezingen. De vrouwelijke N-VA gekozenen van hun kant zijn daarentegen het minst vertegenwoordigd in de raden. Dat heeft echter veel te maken met het kleine aantal kandidaten dat zich voor deze partij verkiesbaar stelde. Vandaar dat het ons zinvoller lijkt om ook hier te kijken naar de slaagkans van de vrouwelijke kandidaten om te worden verkozen ten opzichte van het totale aantal vrouwelijke kandidaten.

Daaruit leiden we af dat de vrouwen op de CD&V-lijsten de grootste kans hadden op succes. Meer dan één op vier werd namelijk verkozen (28.4%). Terzelfder tijd merken we echter dat de mannen op deze lijsten iets meer dan één kans op twee hadden om te worden verkozen (50.7%). Dat was trouwens het geval voor alle partijen: de mannen hadden een beduidend hogere kans op succes dan hun vrouwelijke collega's. Vervolgens kijken we naar de gekozenen per partij voor de provincieraadsverkiezingen alsook naar de slaagkans voor beide geslachten om te worden verkozen voor deze verkiezingen. Tabel 32 geeft een volledig overzicht.

Tabel 32: Percentage verkozen kandidaten voor de provincieraadsverkiezingen van 2006 en hun slaagkans om te worden verkozen.

	% verkozen vrouwen	Totaal aantal gekozenen	% slaagkans vrouwen	% slaagkans mannen	Totaal aantal kandidaten
sp.a	34.5	84	14.8	25.6	411
VLD	36.3	80	14.6	23.9	411
GROEN!	47.1	17	4.0	4.3	411
Vlaams Belang	34.1	88	15.3	27.0	411
CD&V	39.0	136	26.6	39.2	411
Lokale lijsten	33.3	6	1.1	1.9	403
Totaal	36.7	411	12.8	20.3	2.458

Met bijna de helft vrouwelijke gekozenen zijn de groenen, net zoals in 2000, ook nu de meest vrouwvriendelijke partij. Voor deze verkiezingen scoorden de lokale lijsten op hun beurt het laagst wat het percentage vrouwelijke gekozenen betreft. Ook de mannelijke vertegenwoordiging lag bij deze lijsten in absolute termen echter niet zo hoog.

Het hoeft dan ook niet te verbazen dat de slaagkans bij de lokale lijsten voor beide geslachten het laagst was van alle partijen. Slechts 1.9% van de mannelijke kandidaten werd verkozen; bij de vrouwen was dat zelfs maar 1.1%. De volgende partij met het minste kans op succes was GROEN!. Hoewel de uiteindelijke gekozenen bij deze partij quasi evenredig waren verdeeld naar geslacht, hadden de vrouwelijke kandidaten slechts 4% kans op succes. Ook de groene mannelijke kandidaten slaagden er amper in om door te breken tot de macht. Slechts 4.3% van hen werd verkozen. Bij de overige partijen lag de slaagkans voor de vrouwelijke kandidaten tussen de 14.6% (VLD) en de 26.6% (CD&V). Weinig verrassend lag de slaagkans voor de mannen bij deze partijen echter opmerkelijk hoger. Bij sp.a, Vaams Belang en CD&V was dat verschil meer dan 10%; bij VLD net geen 10%.

Tot slot staan we stil bij de districtsraadsverkiezingen. Onderstaande tabel geeft een volledig overzicht van de gekozenen en de slaagkans per partij.

Tabel 33: Percentage verkozen kandidaten voor de districtsraadsverkiezingen van 2006 en hun slaagkans om te worden verkozen.

	% verkozen vrouwen	Totaal aantal gekozenen	% slaagkans vrouwen	% slaagkans mannen	Totaal aantal kandidaten
sp.a	46.4	69	30.8	34.6	211
VLD	43.5	23	9.9	12.6	204
GROEN!	100.0	7	12.1	0.0	119
Vlaams Belang	44.2	77	33.3	39.4	211
CD&V	39.3	28	10.8	15.6	211
Lokale lijsten	57.1	7	3.4	2.5	240
Totaal	46.4	211	16.8	18.5	1.196

Ook op dat niveau vallen vooral de resultaten van de ecologisten op. Van de 119 kandidaten waarmee de partij de verkiezingsstrijd tegemoet trok, werden er slechts 7 weerhouden om effectief te zetelen. Verder merken we dat deze 7 uitverkorenen stuk voor stuk van de vrouwelijke sekse waren. Ook de lokale lijsten haalden slechts 7 zetels binnen. De geslachtsverhouding tussen deze zeven gekozenen was bij de lokale lijsten evenwel meer evenredig samengesteld: 4 vrouwen tegen 3 mannen. De slaagkans om deel uit te maken van de macht lag dan ook zowel bij GROEN! als bij de lokale lijsten hoger voor de vrouwelijke kandidaten dan voor de mannelijke kandidaten. Bij GROEN! bedroeg het slaagpercentage voor de vrouwen 12.1%; bij de lokale lijsten lag het op 3.4% (tegenover 2.5% bij de mannen). Toch hadden de vrouwen op de lokale lijsten in vergelijking met de andere partijen de kleinste kans op verkiezing.

Verder vielen vooral de percentages aan vrouwelijke gekozenen van sp.a (46.4%) en Vlaams Belang (44.2%) op. Ook de slaagkans voor de vrouwelijke kandidaten om te worden verkozen lag bij deze twee partijen het hoogst. Bij Vlaams Belang was dat één kans op drie; bij sp.a bijna één kans op drie (30.8%). Toch moet worden opgemerkt dat het percentage bij deze twee partijen nog hoger lag voor de mannelijke kandidaten, respectievelijk op 39.4% en 34.6%. Bij de partijen CD&V en VLD hadden de vrouwelijke kandidaten dan weer respectievelijk 10.8% en 9.9% kans op verkiezing. De mannen op de lijsten van deze twee partijen hadden meer kans op succes. In respectievelijk 15.6% en 12.6% van de gevallen werden zij verkozen.

C. De verkozen kandidaten voor de verkiezingen volgens leeftijd

Eerder onderzoek naar het profiel van de gemeenteraadsleden in een representatief staal van 100 Vlaamse gemeenten in de periode 1946-2000, toonde aan dat er in de leeftijd van de lokale gekozenen in Vlaanderen wel degelijk gewag kan worden gemaakt van een evolutie. Zo stelden Reynaert, Steyvers en Verlet vast dat de gemeenteraadsleden verkiezing na verkiezing jonger werden. Sleuteljaar hierin was 1970. In dat jaar was er namelijk sprake van een beduidende verjonging. De verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd van 21 naar 18 jaar en van de verkiesbaarheidsleeftijd van 25 naar 21 jaar lagen vanzelfsprekend mede aan de basis van deze daling. Deze wetten openen de deur voor de jongeren maar verzekerden uiteraard niet dat ze effectief een plaats verwierven in het lokaal bestuur.

Een tweede vaststelling uit datzelfde onderzoek was verder dat de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke gekozenen in ieder verkiezingsjaar lager lag dan de gemiddelde leeftijd van de mannelijke gekozenen. Tabel 34 geeft daarom een duidelijk beeld van de evolutie van de gemiddelde leeftijd per verkiezingsjaar en van de evolutie van de gemiddelde leeftijd per verkiezingsjaar naar geslacht.

Tabel 34: De gemiddelde leeftijd van de mannelijke en vrouwelijke lokale gekozenen in Vlaanderen 1946-2006.

	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988	1994	2000	2006
Mannen	48.4	50.3	50.4	49.8	46.8	46.6	46.2	46.5	47.2	47.3	48.9
Vrouwen	46.9	48.5	49.6	49.7	42.6	44.0	45.6	43.7	42.7	42.1	43.2
Globaal	48.4	50.2	50.3	49.8	46.5	46.3	46.1	46.0	46.2	45.7	47.0

Bovenstaande tabel toont inderdaad aan dat de globale gemiddelde leeftijd van de gekozenen vanaf 1970 afnam. De verkiezingen van 1994 vormden hierop een uitzondering. Toen nam de gemiddelde leeftijd van de gekozenen terug lichtjes toe. In 2000 zette de verjongingstrend zich echter terug door.

Om deze daling van de gemiddelde leeftijd van de lokale gekozenen te verklaren, analyseerden bovenvermelde onderzoekers de evolutie van de leeftijdsstructuur. Deze analyse maakte al snel duidelijk dat vanaf 1970 vooral het aandeel van de -35 jarigen steeg terwijl het aandeel van de 60-plussers daalde.

Uit de analyse kwam tevens naar voor dat in ieder verkiezingsjaar de politieke participatie steeg naarmate de leeftijd toenam, haar hoogtepunt bereikte bij de personen van middelbare leeftijd en van dan af verminderde naarmate Reynaert, Steyvers en Verlet in de oudere leeftijdscategorieën kwamen³⁹.

Opedeeld naar geslacht stelden ze echter vast dat de verjonging zich vooral bij de vrouwelijke lokale gekozenen manifesteerde. Vanaf de verkiezingen van 1982 nam hun gemiddelde leeftijd namelijk af van 45.6 naar 42.1 jaar bij de verkiezingen van 2000. Bij de mannen merkten ze echter dat vanaf 1982 de gemiddelde leeftijd van de gekozenen verkiezing na verkiezing toenam: van 46.2 in 1982 naar 47.3 jaar in 2000. De verkiezingen van 2006 zorgden evenwel voor een stijging van de gemiddelde leeftijden bij zowel de mannelijke, de vrouwelijke als het totale aantal gekozenen. Toekomstige verkiezingen moeten duidelijk maken of dat een eenmalig feit is of eerder het begin van een nieuw keerpunt.

Bovenstaand onderzoek beperkt zich zoals aangegeven tot de evolutie in tijd van de leeftijd van de gemeenteraadsleden. Gelijkaardig onderzoek werd echter verricht voor de provinciale verkiezingen. Ook daar toonde de evolutie in de tijd een drastische verjonging, die echter niet rechtlijnig verliep en ook geen drastisch karakter had. Sleuteljaar hier was 1965. In dat jaar vond een eerste duidelijke verjonging van de provinciale gekozenen plaats. De gemiddelde leeftijd daalde ineens van 50.3 naar 48.4 jaar. Daarna waren de provincieraadsleden na elke volgende verkiezing gemiddeld iets jonger dan hun voorgangers, maar de verkiezingen van 1978 en 1981 riepen dat proces tijdelijk een halt toe. Vanaf 1985 ging de gemiddelde leeftijd echter weer omlaag.

Ook hier bleek uit een analyse van de leeftijdsstructuur dat deze naoorlogse verjonging van de provinciale gekozenen vooral het gevolg was van het afnemende aantal 60- en vooral 65-plussers⁴⁰. Onderstaande tabel geeft een beeld van de evolutie van de gemiddelde leeftijd van de provinciale gekozenen vanaf 1991.

Tabel 35: De gemiddelde leeftijd van de mannelijke en vrouwelijke provinciale gekozenen in Vlaanderen 1991-2000⁴¹.

	Mannen	Vrouwen	Gloobaal
1991	46.3	43.2	45.7
1994	46.7	43.9	45.9
2000	48.5	43.5	47.1
2006	50.2	44.8	48.2

Zoals gezegd nam de gemiddelde leeftijd van de gekozenen voor de gemeenteraadsverkiezingen in 1994 lichtjes toe, om bij de verkiezingen van 2000 terug te dalen. Dat was niet het geval bij de provinciale gekozenen. Daar stellen we namelijk vast dat de globale gemiddelde leeftijd van de raadsleden bij deze twee stembusgangen bleef stijgen: van 45.7 jaar na de verkiezingen van 1991, via 45.9 jaar in 1994 tot 47.1 jaar in 2000. Dat was eveneens het geval bij de mannelijke gekozenen. De gemiddelde leeftijd van de verkozen vrouwen kende echter geen eenduidige evolutie. De verkiezingen van 2006 zetten deze lijn verder. De gemiddelde leeftijden van zowel de mannelijke als het totale aantal provinciale gekozenen bleven stijgen. Ook de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke gekozenen steeg ten opzichte van 2000.

Voor de twee andere onderzochte verkiezingstypes (in casu de OCMW-raads- en districtsraadsverkiezingen) waren dergelijke cijfergegevens van voorgaande verkiezingen niet voorhanden. Een vergelijking doorheen de tijd was voor deze twee types dan ook niet mogelijk. Toch zullen we ook voor deze twee verkiezingsniveaus nagaan wat de gemiddelde leeftijd van de gekozenen was na de verkiezingen van 8 oktober 2006 en of daarbij een verschil kon worden opgetekend naar geslacht.

Beginnen doen we evenwel met het geven van een overzicht van de gemiddelde leeftijd van de verkozen kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen naar geslacht per partij.

Tabel 36: De gemiddelde leeftijd van de gekozen kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 naar geslacht per partij*.

	Gekozen vrouwen	St. afw.	Gekozen mannen	St. afw.	Gekozen kandidaten	St. afw.
sp.a	41.3	11.9	47.8	11.3	45.7	11.9
VLD	42.8	11.3	49.4	11.8	47.3	12.0
N-VA	44.0	10.8	43.6	11.7	43.7	11.4
GROEN!	42.7	10.0	46.4	10.8	44.6	10.6
Vlaams Belang	43.9	12.7	49.4	12.9	47.5	13.1
CD&V	43.2	12.1	48.4	11.5	46.6	12.0
Lokale lijsten	44.5	11.8	50.1	11.6	48.4	11.9
Totaal	43.2	12.0	48.9	11.7	47.0	12.1

De verkozen kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen hadden een gemiddelde leeftijd van 47 jaar. De gemiddelde leeftijd van de niet-gekozenen, zo stelden we vast, lag lager (44.4 jaar). Dat was evenwel niet het geval voor de verkozen vrouwen. Deze waren met hun 43.2 jaar net iets jonger dan de niet-gekozen vrouwen (43.4 jaar). De verkozen mannen waren daarentegen wel beduidend ouder dan diegenen die het niet haalden (48.9 jaar tegenover 45.5 jaar).

* De verschillen tussen partijen waren statistisch gezien significant: Eta = .078 en p-waarde = .000 (N = 7350).

Net zoals bij de gemiddelde leeftijd van de kandidaten het geval was, stellen we ook nu vast dat de gemiddelde leeftijd van de verkozen vrouwen beduidend lager lag dan deze van de mannen. Het verschil bedroeg met name meer dan 5 jaar.

Bij de meeste partijen waren de gekozen vrouwen ook jonger dan de niet-gekozen vrouwelijke kandidaten, al waren de verschillen eerder gering te noemen. Alleen bij het Vlaams Belang waren de gekozen vrouwen opmerkelijk jonger dan diegenen die het niet haalden. Het verschil bedroeg net geen 4 jaar. Ook bij de partijen waar de omgekeerde trend merkbaar was, waren de verschillen eerder klein, al was er ook hier één partij die opviel. Zo waren de niet-gekozen vrouwen op de lokale lijsten bijna twee jaar jonger dan de gekozen vrouwen op deze lijsten. Bij de mannen waren de bevindingen eenduidiger. Zo waren de gekozenen van de verschillende partijen – met uitzondering van N-VA – altijd ouder dan de mannelijke kandidaten die het niet haalden. De verschillen waren ook meer uitgesproken.

Ook de verschillen in leeftijd tussen de verkozen vrouwen en de verkozen mannen per partij waren uitgesproken. Zo waren de verkozen vrouwen beduidend jonger dan hun mannelijke collega's. Ook hier vormde de N-VA echter een uitzondering. Bij deze partij waren de mannelijke gekozenen wel iets jonger (43.6 jaar) dan de verkozen vrouwen (44 jaar).

Verder waren de verkozen vrouwelijke kandidaten van sp.a het jongst, terwijl deze van de lokale lijsten het oudst waren. Ook de verkozen mannen van de lokale lijsten waren met hun gemiddelde leeftijd van 50.1 jaar de oudste van alle partijen. De verkozen mannen van N-VA waren op hun beurt het jongst.

Kijken we vervolgens naar de provinciale verkiezingen. Ook hier lag de gemiddelde leeftijd van de gekozen kandidaten (48.2 jaar) opmerkelijk hoger dan deze van de niet-gekozen kandidaten (44.7 jaar). Dat was trouwens ook het geval opgedeeld naar geslacht. De niet-gekozen vrouwelijke dan wel mannelijke kandidaten waren respectievelijk 43.2 en 46.3 jaar; de gekozen vrouwen en mannen respectievelijk 44.8 en 50.2 jaar. Hier spelen mogelijk generatie-effecten. Een bepaald verkiezingsjaar kan namelijk het begin/einde zijn van een electorale generatie die een bepaalde periode meeinging.

Hieruit kunnen we ook terug afleiden dat de vrouwelijke provinciale gekozenen opmerkelijk jonger waren dan de mannelijke provinciale gekozenen. Het verschil bedroeg met name meer dan 5 jaar. Onderstaande tabel geeft ons een volledig overzicht van de gemiddelde leeftijd van de gekozen kandidaten voor de provincieraadsverkiezingen naar geslacht per partij.

Tabel 37: De gemiddelde leeftijd van de gekozen kandidaten voor de provincieraadsverkiezingen van 2006 naar geslacht per partij.

	Gekozen vrouwen	St. afw.	Gekozen mannen	St. afw.	Gekozen kandidaten	St. afw.
sp.a	42.0	9.9	51.3	10.1	48.1	10.9
VLD	44.3	12.5	51.6	9.1	49.0	10.9
GROEN!	47.1	9.4	43.2	13.5	45.1	11.6
Vlaams Belang	44.7	10.6	49.7	12.4	48.0	12.0
CD&V	46.1	11.2	49.1	11.1	47.9	11.2
Lokale lijsten	47.0	11.3	62.3	13.5	57.2	14.0
Totaal	44.8	11.0	50.2	11.1	48.2	11.3

Ook opgesplitst naar partij moet vooreerst worden opgemerkt dat de niet-gekozen vrouwelijke kandidaten bij elke partij jonger waren dan de verkozen vrouwelijke kandidaten, al waren de verschillen bij de ene partij al meer uitgesproken dan bij de andere. Met uitzondering van GROEN! was dat trouwens ook het geval voor de verkozen mannelijke kandidaten van de partijen.

Verder stellen we vast dat de verkozen vrouwen bij elke partij terug opmerkelijk jonger waren dan de verkozen mannen. Dat was evenwel niet het geval bij de groenen. Daar waren de verkozen mannelijke kandidaten bijna 4 jaar jonger dan de verkozen vrouwen. De mannelijke gekozenen van deze partij waren met hun gemiddelde leeftijd van 43.2 jaar dan ook de jongste van alle partijen. Met een gemiddelde leeftijd van 47.1 jaar waren de verkozen vrouwen van deze partij op hun beurt de oudste van alle partijen. Het was de socialistische partij die met een gemiddelde leeftijd van 42 jaar de jongste vrouwelijke gekozenen afleverde. Met een gemiddelde leeftijd van 62.3 jaar waren de verkozen mannen van de lokale lijsten tot slot het oudst.

Vervolgens komen we tot de gekozenen voor de districtsraadsverkiezingen. Deze waren met hun gemiddelde leeftijd van 45 jaar het jongst van alle verkiezingsniveaus. Ook hier stellen we echter vast dat deze gemiddelde leeftijd van de verkozen kandidaten 3 jaar lager lag bij de vrouwen dan bij de mannen. De gemiddelde vrouwelijke gekozenen voor deze verkiezingen was meer bepaald 43.4 jaar; de gemiddelde mannelijke gekozenen 46.4 jaar.

Verder kwamen we voor deze verkiezingen tot de bevinding dat de kiezer - al dan niet bewust - jong heeft gestemd. Wanneer we met name de gemiddelde leeftijden van de gekozenen en de niet-gekozenen met elkaar vergelijken, stellen we vast dat deze bij de gekozenen steeds lager lag dan deze van de niet-gekozenen. Bij de mannen was het verschil echter erg beperkt: 47 jaar voor de niet-gekozenen; 46.4 jaar voor de gekozenen. Het verschil in leeftijd bij de vrouwen was daarentegen groter. De niet-gekozenen waren gemiddeld 45.4 jaar; de gekozenen 43.4 jaar. Ook wanneer we de gemiddelde

leeftijd van de verkozen kandidaten per partij nagingen, stelden we dezelfde bevinding vast. Enkel bij de lokale lijsten was dat niet het geval. De verkozen kandidaten waren er wel iets ouder (46.1 jaar) dan de niet-verkozen kandidaten (45.9 jaar).

Tabel 38: De gemiddelde leeftijd van de gekozen kandidaten voor de districtsraadsverkiezingen van 2006 naar geslacht per partij.

	Gekozen vrouwen	St. afw.	Gekozen mannen	St. afw.	Gekozen kandidaten	St. afw.
sp.a	39.5	12.4	45.1	12.3	42.5	12.6
VLD	43.4	9.1	42.3	12.7	42.8	11.1
GROEN!	38.7	8.0			38.7	8.0
Vlaams Belang	47.8	11.9	49.3	14.1	48.6	13.1
CD&V	43.6	14.0	44.8	14.1	44.3	13.8
Lokale lijsten	44.3	5.2	48.7	8.1	46.1	6.4
Totaal	43.4	12.0	46.4	13.3	45.0	12.7

Wanneer we eerst de gemiddelde leeftijd van zowel de gekozenen als de niet-gekozenen per partij volgens geslacht nagaan, stellen we vast dat de lokale lijsten ook nu afweken van de algemene trend. De gemiddelde leeftijd van zowel de vrouwelijke als de mannelijke kandidaten die werden verkozen, lag ook nu hoger dan de gemiddelde leeftijd van diegenen die niet werden verkozen. De gekozen vrouwen van de lokale lijsten waren gemiddeld 44.3 jaar oud, terwijl deze leeftijd bij de niet-gekozenen 43.2 jaar bedroeg. Bij de mannen was het verschil verwaarloosbaar: 48.7 jaar voor de gekozenen, 48.5 voor de niet-gekozenen. Ook de mannelijke verkozen kandidaten van de CD&V waren trouwens ouder dan de kandidaten die het niet haalden: 44.8 jaar tegenover 43.7 jaar.

Ook voor deze verkiezingen lag de gemiddelde leeftijd van de verkozen vrouwen opmerkelijk lager dan de gemiddelde leeftijd van de verkozen mannen. Alleen de gemiddelde leeftijd van de mannen verkozen op de VLD-lijsten lag met 42.3 jaar iets meer dan een jaar lager dan de gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke gekozenen van deze partij (43.4 jaar). De mannelijke gekozenen van deze partij waren dan ook de jongste van alle partijen. Bij de vrouwen waren het de verkozen kandidaten van GROEN! die met hun 38.7 jaar de laagste gemiddelde leeftijd hadden van alle partijen. Het Vlaams Belang leverde zowel de oudste mannelijke als vrouwelijke gekozenen.

Staan we vervolgens even stil bij de gemiddelde leeftijd van de gekozenen voor de OCMW-raadsverkiezingen. Op dat niveau lag de gemiddelde leeftijd van de gekozenen terug hoger dan de gemiddelde leeftijd van de niet-gekozenen (51.2 jaar tegen 47.8 jaar).

Dat was trouwens ook het geval bij zowel de vrouwelijke als de mannelijke gekozenen voor deze verkiezingen. Met respectievelijk 50.3 en 52 jaar lagen deze gemiddelden opvallend hoger dan de 46 en 49.4 jaar van de niet-gekozen vrouwen en mannen.

Ook voor dat niveau blijken de vrouwelijke gekozenen gemiddeld bijna twee jaar jonger te zijn dan de mannelijke gekozenen. Tabel 39 geeft ons een volledig overzicht van de gemiddelde leeftijd van de gekozen kandidaten voor de OCMW-raadsverkiezingen naar geslacht per partij.

Tabel 39: Gemiddelde leeftijd van gekozen kandidaten voor de OCMW-raadsverkiezingen van 2006 naar geslacht per partij.

	Gekozen vrouwen	St. afw.	Gekozen mannen	St. afw.	Gekozen kandidaten	St. afw.
Vlaams Belang						
Lokale lijsten	50.3	11.8	52.0	9.9	51.2	10.8
Totaal	50.3	11.8	52.0	9.9	51.2	10.8

Vervolgens zullen we nagaan hoeveel procent van de gekozenen tot een bepaalde leeftijdscategorie behoorde. Onderstaande tabel geeft daarom een overzicht van het percentage gekozenen per leeftijdscategorie en dat per verkiezingstype.

Tabel 40: Percentage gekozenen na de verkiezingen van 2006 dat tot een bepaalde leeftijdscategorie behoorde per verkiezingstype.

	Gemeente* ¹			Provincie* ²			District			OCMW		
	Vrouw	Man	Totaal	Vrouw	Man	Totaal	Vrouw	Man	Totaal	Vrouw	Man	Totaal
tem 25 jaar	8.7	2.6	4.6	3.3	0.8	1.7	6.1	7.1	6.6	0.0	3.0	1.5
vanaf 26 jaar tem 35 jaar	18.3	12.0	14.1	18.5	11.2	13.9	17.3	16.8	17.1	12.5	3.0	7.7
vanaf 36 jaar tem 45 jaar	29.0	22.9	25.0	31.8	20.4	24.6	40.8	23.0	31.3	18.8	9.1	13.8
vanaf 46 jaar tem 55 jaar	27.6	31.4	30.1	29.1	33.8	32.1	19.4	25.7	22.7	37.5	54.5	46.2
vanaf 56 jaar tem 65 jaar	13.9	23.4	20.3	13.9	25.0	20.9	11.2	19.5	15.6	21.9	24.2	23.1
vanaf 66 jaar tem 75 jaar	2.4	7.4	5.8	3.3	8.8	6.8	5.1	8.0	6.6	9.4	6.1	7.7
vanaf 76 jaar	0.0	0.3	0.2									

Ook bij de verkozen kandidaten stellen we vast dat het overgrote deel van hen tot de middencategorieën kon worden gerekend. Zo had bijna 70% van de gekozenen voor de districtsraden een leeftijd tussen de 36 en de 65 jaar (69.6%). Bij de gemeentelijke en provinciale gekozenen had dan weer meer dan drie op vier van hen een leeftijd tussen de 36 en de 65 jaar, respectievelijk 75.4% en 77.6%. Bij de gekozenen voor de OCMW-

*¹ De verschillen tussen de leeftijdscategorieën waren statistisch gezien significant: Phi = .221 en p-waarde=.000 (N = 7350).

*² De verschillen tussen de leeftijdscategorieën waren statistisch gezien significant: Phi = .237 en p-waarde=.000 (N = 411).

raden lag dat percentage nog hoger. Daar had meer dan 80% een leeftijd gelegen in de middencategorieën (83.1%).

Wanneer we vervolgens verder kijken naar de twee jongste leeftijdscategorieën, zien we dat het percentage gekozen kandidaten met een leeftijd jonger dan 36 jaar met 23.7% het hoogst lag bij de districtsraadsverkiezingen. Met 9.2% lag het dan weer het laagst bij de OCMW-raadsverkiezingen. Het percentage kandidaten in de jongste leeftijdscategorieën lag echter op elk verkiezingsniveau hoger dan dat in de twee oudste leeftijdscategorieën. Zo viel het op dat met uitzondering van het gemeentelijke niveau geen enkel ander verkiezingsniveau gekozenen had met een leeftijd ouder dan 75 jaar. Ook bij de gekozenen voor de gemeenteraadsverkiezingen was het percentage gekozenen boven de 75 jaar trouwens beduidend laag.

Ook voor de verkiezingen van 2006 ging de bevinding uit voorgaande jaren dus op: de politieke participatie steeg naarmate de leeftijd toenam, bereikte haar hoogtepunt bij de personen van middelbare leeftijd en verminderde van dan af naarmate we in de oudere leeftijdscategorieën kwamen.

Door het kleine aantal cases konden voor zowel de OCMW-raads- als voor de districtsraadsverkiezingen geen relevante verschillen worden opgetekend naar geslacht. Ook voor de provinciale verkiezingen was het beeld echter niet zo eenduidig. Zo stellen we vast dat de verschillen tussen beide geslachten onder de gekozen kandidaten in de leeftijdscategorieën tot en met 35 jaar in absolute cijfers eerder klein te noemen zijn. Er werden met name 33 vrouwen tegenover 31 mannen in deze categorieën verkozen. Ten opzichte van het totale aantal gekozen kandidaten van datzelfde geslacht stellen we echter vast dat de vrouwelijke gekozenen met een leeftijd onder de 36 jaar 21.8% uitmaakten, terwijl dat bij de mannen maar 12% was. In de oudste leeftijdscategorie (vanaf 66 jaar) was het beeld duidelijker. Zowel ten opzichte van het aantal mannelijke gekozenen als ten opzichte van het totaal aantal vrouwelijke gekozenen, waren de vrouwen in deze categorie minimaal vertegenwoordigd.

Zo waren er van alle 28 gekozen kandidaten met een leeftijd vanaf 66 jaar slechts 5 vrouwen (17.9%). Deze vijf gekozen vrouwen maakten op hun beurt slechts 3.3% van het totale aantal verkozen vrouwen uit. De 23 mannelijke gekozenen ouder dan 65 jaar maakten 8.8% uit van het totale aantal mannelijke gekozenen.

Wat de gekozenen voor de gemeenteraadsverkiezingen betreft, stellen we vast dat er enkel in de klasse tot en met 25 jaar meer vrouwen werden verkozen dan mannen. Zo waren 213 van de 338 gekozenen onder de 26 jaar vrouw (63%). Wanneer we echter naar het totale aantal vrouwelijke en het totale aantal mannelijke gekozenen kijken, stellen we vast dat het aantal verkozen vrouwen onder de 36 jaar 27% bedroeg terwijl dat bij de mannen maar 14.6% bedroeg. In de leeftijdscategorieën vanaf 66 jaar zagen we het omgekeerde beeld. Daar had 7.7% van de mannelijke gekozenen een leeftijd boven de 65 jaar terwijl dat bij de vrouwelijke gekozenen slechts 2.4% was.

D. Aantal mannen en vrouwen die verkozen zijn voor de verkiezingen volgens lokaliteit

Net zoals we voor de kandidaten hebben gedaan, zullen we ook hier de gekozenen voor de gemeenteraadsverkiezingen nagaan volgens lokaliteit. Beginnen doen we ook nu met het aantal gekozenen voor deze verkiezingen na te gaan naargelang het inwonersaantal van de stad of gemeente waarin ze zich kandidaat stelden. We maken daarbij gebruik van dezelfde categorieën als in deel 1. Tabel 41 geeft een overzicht van de gekozen kandidaten voor deze verkiezingen volgens het aantal inwoners, alsook de slaagkans van beide geslachten om te worden verkozen.

Tabel 41: Percentage verkozen kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 en hun slaagkans om te worden verkozen volgens aantal inwoners.

	% verkozen vrouwen	Totaal aantal gekozenen	% slaagkans vrouwen	% slaagkans mannen	Totaal aantal kandidaten
Klein	32.7	1.883	19.4	37.4	6.566
Midden	32.3	2.352	15.6	31.1	9.992
Groot	34.7	3.115	14.4	25.9	15.368
Totaal	33.4	7.350	15.8	29.9	31.926

Uit bovenstaande tabel leiden we af dat onze bevinding uit deel 1 niet opgaat voor de gekozenen.

Er kan dus geen eenduidig positief lineair verband worden opgetekend naar inwonersaantal en percentage vrouwelijke gekozenen. Het feit dat dit wel het geval is wat de absolute aantallen van de vrouwelijke gekozenen betreft, heeft alles te maken met het feit dat er zich in onze categorieën meer kandidaten verkiesbaar stelden naargelang het aantal inwoners steeg.

Wanneer we overigens de slaagkans van de vrouwelijke kandidaten om te worden verkozen naar inwonersaantal bekijken, stellen we zelfs een omgekeerd verband vast. Vrouwen hadden verhoudingsgewijs de grootste kans op succes in de door ons als 'klein' gecategoriseerde steden en gemeenten (19.4%). In de middencategorie bedroeg de slaagkans daarentegen maar 15.6% en in de grote steden en gemeenten maar 14.4%! Hieruit blijkt dat er dus geen rechtstreeks en lineair verband bestaat tussen inwonertal en vrouwelijke gekozenen.

Volgende tabel geeft een overzicht van het aantal gemeentelijke gekozenen volgens de provincie waarin ze zich verkiesbaar hebben gesteld.

Tabel 42: Percentage verkozen kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 en hun slaagkans om te worden verkozen volgens provincie.

	% verkozen vrouwen	Totaal aantal gekozenen	% slaagkans vrouwen	% slaagkans mannen	Totaal aantal kandidaten
Antwerpen	35.6	1.738	14.6	25.1	8.697
Limburg	31.2	1.056	16.1	34.0	4.189
Oost-Vlaanderen	31.4	1.583	14.6	30.3	6.988
Vlaams-Brabant	34.8	1.497	17.2	30.7	6.211
West-Vlaanderen	33.2	1.476	17.3	32.8	5.841
Vlaanderen	33.4	7.350	15.8	29.9	31.926

Uit bovenstaande tabel leiden we af dat er in de provincie Antwerpen net zoals in 2000 het geval was procentueel gezien het hoogste percentage vrouwen werd verkozen (35.6%). In de provincies Limburg en Oost-Vlaanderen daarentegen werden er verhoudingsgewijs het minst vrouwen verkozen, respectievelijk 31.2% en 31.4%. Ook in 2000 hinkten deze provincies overigens samen met West-Vlaanderen achterop. Deze laatste provincie maakte ook de grootste sprong voorwaarts. Zo steeg het percentage vrouwelijke gekozenen met 8% ten opzichte van de verkiezingen van 2000 (zie tabel 43).

Wanneer we echter het aantal verkozen vrouwen per provincie nagaan ten opzichte van het totale aantal kandidaten stellen we vast dat de vrouwen niet alleen in Oost-Vlaanderen, maar ook in Antwerpen met 14.6% de kleinste kans hadden op succes. In Limburg lag de slaagkans voor de vrouwelijke kandidaten daarentegen op 16.1%. Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen scoorden het hoogst met respectievelijk 17.2% en 17.3%.

Tabel 43: Percentage verkozen vrouwelijke kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2000 en 2006 per provincie.

	2000	2006	Evolutie
Antwerpen	30.2	35.6	+ 5.4
Limburg	26.0	31.2	+ 5.2
Oost-Vlaanderen	25.2	31.4	+ 6.2
Vlaams-Brabant	28.7	34.8	+ 6.1
West-Vlaanderen	25.2	33.2	+ 8.0
Vlaanderen	27.2	33.4	+ 6.2

E. De uitgebrachte voorkeurstemmen naar geslacht

Meer vrouwen op de lijsten betekent zoals gesteld niet automatisch ook meer vrouwelijke gekozenen. De uiteindelijke keuze hangt namelijk nog altijd af van de kiezer.

De invloed van de kiezer werd bij de verkiezingen van 8 oktober 2006 zelfs nog ver groot en dit doordat het effect van de overdracht van de lijststemmen tot één derde werd gereduceerd. Hierdoor nam het gewicht van de voorkeurstemmen in de aanwijzing van de gekozenen toe en gaf het kiesgedrag nog duidelijker de doorslag inzake de kandidaten die een zetel behaalden.

In wat volgt zullen wij het electorale succes nagaan van zowel de mannelijke als de vrouwelijke kandidaten per verkiezingstype. In onderstaande tabel werden het aantal en percentage behaalde voorkeurstemmen weergegeven per verkiezingstype naar geslacht.

Tabel 44: Aantal en percentage behaalde voorkeurstemmen bij de verkiezingen van 2006 voor de vrouwelijke en mannelijke kandidaten per verkiezingstype.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
Gemeente	4.488.320	40.4	6.626.171	59.6	11.114.491
Provincie	1.886.183	43.4	2.457.161	56.6	4.343.344
District	133.640	44.0	170.159	56.0	303.799
OCMW	21.785	42.6	29.309	57.4	51.094
Totaal	6.529.928	41.3	9.282.800	58.7	15.812.728

Op elk verkiezingsniveau zagen we hetzelfde beeld: er werden beduidend meer voorkeurstemmen gegeven aan mannen dan aan vrouwen. Voor alle verkiezingsniveaus samen maakten op vrouwen uitgebrachte voorkeurstemmen slechts 41.3% van alle stemmen uit.

Het aantal op vrouwen uitgebrachte voorkeurstemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen lag met 40.4% echter het laagst van de vier verkiezingstypes. Het provinciale niveau scoorde daarentegen na het districtsniveau (44%) het best.

Zo werd 43.4% van de stemmen uitgebracht op een vrouw. Bij de verkiezingen van 2000 was dat nog 37.8%, terwijl ze 42.2% van de kandidaten vormden⁴². Bij de provinciale verkiezingen van 2006 maakten de vrouwen daarentegen 48% van het kandidaten aantal uit. Hieruit zouden we kunnen afleiden dat de stijging van het aantal vrouwelijke kandidaten op de lijsten inderdaad invloed heeft gehad (althans voor deze verkiezingen) op het stemgedrag van de kiezers. Ook voor de gemeenteraadsverkiezingen kunnen gelijkaardige besluiten worden getrokken. In 2000 behaalden de vrouwelijke kandidaten voor deze verkiezingen in Vlaanderen namelijk 32.5% van de stemmen terwijl ze 39.1% van de kandidaten uitmaakten. In 2006 stegen echter beide percentages. Zo behaalden ze 40.4% van de stemmen terwijl ze 48.7% van de kandidaten uitmaakten.

Er moet echter worden opgemerkt dat deze verhoudingen absoluut zijn en dus geen rekening houden met de bijna altijd zwakkere proportie aan vrouwelijke kandidaten. Wanneer we echter het gemiddelde van de op vrouwen en mannen uitgebrachte voorkeurstemmen en de verhouding (teruggebracht tot 100) tussen deze twee gemiddelden analyseren, kunnen we vaststellen of de vrouwen minder of meer voorkeurstemmen hebben behaald dan de mannen en dat in verhouding tot het totale aantal vrouwelijke en mannelijke kandidaten. In onderstaande tabel werden daarom het gemiddelde en de verhouding van op vrouwen uitgebrachte voorkeurstemmen per verkiezingstype weergegeven.

Tabel 45: gemiddelde en verhouding van op vrouwen uitgebrachte voorkeurstemmen per verkiezingstype.

	Gemiddeld aantal voorkeurstemmen voor vrouwen	Gemiddeld aantal voorkeurstemmen voor mannen	Verhouding tussen de twee gemiddelden (in %)
Gemeente	288	405	71.1
Provincie	1.598	1.923	83.1
District	228	278	82.0
OCMW	276	345	80.0
Totaal	2.390	2.951	81.0

Een verhouding gelijk aan 100 zou dan betekenen dat de vrouwen gemiddeld evenveel voorkeurstemmen als de mannen hebben behaald. We stellen echter vast dat de verhouding op elk verkiezingsniveau lager lag dan 100. Hieruit kunnen we besluiten dat de kiezers in Vlaanderen vaker hun voorkeurstemmen aan mannen geven dan aan vrouwen en dat voor de vier verkiezingen.

In wat volgt zullen wij de verhouding van het aantal voorkeurstemmen per verkiezingstype uitsplitsen naargelang de partij waarvoor de kandidaten zich verkiesbaar stelden. Onderstaande tabel geeft daarbij een overzicht van het aantal en percentage voorkeurstemmen voor zowel de mannelijke als de vrouwelijke kandidaten per partij voor de gemeenteraadsverkiezingen.

Tabel 46: Aantal en percentage voorkeurstemmen voor de vrouwelijke en mannelijke kandidaten bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 per partij*1.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
sp.a	674.479	39.4	1.039.220	60.6	1.713.699
VLD	746.771	40.2	1.111.397	59.8	1.858.168
N-VA	45.627	41.8	63.617	58.2	109.244
GROEN!	196.437	55.8	155.787	44.2	352.224
Vlaams Belang	426.871	39.7	647.913	60.3	1.074.784
CD&V	1.559.235	39.6	2.378.314	60.4	3.937.549
Lokale lijsten	838.900	40.5	1.229.923	59.5	2.068.823
Totaal	4.488.320	40.4	6.626.171	59.6	11.114.491

Uit bovenstaande tabel kunnen we afleiden dat alle partijen eenzelfde beeld vertoonden, met uitzondering van GROEN! Bij deze partij werden er beduidend meer voorkeurstemmen aan vrouwen gegeven dan aan mannen.

Vervolgens hebben we aandacht voor de uitgebrachte voorkeurstemmen naar geslacht bij de provinciale verkiezingen.

Tabel 47: Aantal en percentage voorkeurstemmen voor de vrouwelijke en mannelijke kandidaten bij de provincieraadsverkiezingen van 2006 per partij*2.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
sp.a	349.432	42.1	481.113	57.9	830.545
VLD	357.193	43.3	468.367	56.7	825.560
GROEN!	161.090	58.7	113.265	41.3	274.355
Vlaams Belang	354.060	40.9	511.590	59.1	865.650
CD&V	612.723	42.9	816.261	57.1	1.428.984
Lokale lijsten	51.685	43.7	66.565	56.3	118.250
Totaal	1.886.183	43.3	2.457.161	56.6	4.343.344

Ook voor deze verkiezingen stellen we hetzelfde vast. Enkel de groene kiezers lijken opvallend meer vertrouwen te hebben in hun vrouwelijke kandidaat-provincieraadsleden. Dat blijkt trouwens ook uit de resultaten voor de districtsraadsverkiezingen. Onderstaande tabel geeft ook voor deze verkiezingen een volledig overzicht van de uitgebrachte voorkeurstemmen per partij.

*1 De verschillen tussen partijen waren statistisch gezien significant: Eta = .187 en p-waarde= .000 (N = 31926).

*2 De verschillen tussen de partijen waren statistisch gezien significant: Eta = .496 en p-waarde= .000 (N = 2458).

Tabel 48: Aantal en percentage voorkeurstemmen voor de vrouwelijke en mannelijke kandidaten bij de districtsraadsverkiezingen van 2006 per partij*.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
sp.a	48.829	48.0	52.934	52.0	101.763
VLD	14.087	45.4	16.958	54.6	31.045
GROEN!	10.943	63.8	6.203	36.2	17.146
Vlaams Belang	34.737	35.3	63.820	64.8	98.557
CD&V	18.206	44.0	23.139	46.0	41.345
Lokale lijsten	6.838	49.0	7.105	51.0	13.943
Totaal	133.640	44.0	170.159	56.0	303.799

Tabel 49 geeft ons tot slot een overzicht van de uitgebrachte voorkeurstemmen per partij bij de OCMW-raadsverkiezingen. (Aantal en percentage voorkeurstemmen voor de vrouwelijke en mannelijke kandidaten bij de OCMW-raadsverkiezingen van 2006 per partij.)

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
Vlaams Belang	168	20.4	655	79.6	823
Lokale lijsten	21.617	43.0	28.654	57.0	50.271
Totaal	21.785	42.6	29.309	57.4	51.094

Ook hier zagen we eenzelfde beeld. Mannen kregen zowel bij het Vlaams Belang als bij de lokale lijsten beduidend meer voorkeurstemmen dan vrouwen.

Ook nu moeten we er echter op wijzen dat bovenstaande gegevens voor de vier verkiezingen naar partij geen rekening houden met het totale aantal kandidaten dat opkwam. We moeten dus ook hier kijken naar de verhouding tussen het gemiddelde van op vrouwen en mannen uitgebrachte voorkeurstemmen en dat per partij en per verkiezingstype.

Tabel 50: Verhouding tussen de gemiddelden van de op vrouwen en op mannen uitgebrachte voorkeurstemmen per partij voor de vier verkiezingen

	GE	PR	DI	OC
sp.a	67.8	79.7	94.9	
VLD	70.8	82.0	84.2	
N-VA	76.1			
GROEN!	125.9	147.0	185.3	
Vlaams Belang	70.8	75.9	58.2	51.4
CD&V	69.5	80.0	84.0	
Lokale lijsten	72.1	87.8	100.0	78.2

*De verschillen tussen partijen waren statistisch gezien significant: Eta = .255 en p-waarde= .000 (N = 1196).

Zoals uit bovenstaande tabel blijkt, stemmen de kiezers van GROEN! ook in verhouding tot het aantal vrouwelijke kandidaten op de lijsten meer op vrouwen dan op mannen. De partij behaalt namelijk voor de drie verkiezingstypes waaraan ze deelnam een score boven de 100. Wat de overige partijen betreft, kunnen er dan weer geen eenduidige conclusies worden getrokken. Zo scoort sp.a het slechtst voor de gemeenteraadsverkiezingen met een score van 67.8%, terwijl diezelfde partij bijvoorbeeld na GROEN! het best scoort bij de districtsraadsverkiezingen (94.9%). Toch is er één partij die het – alle verkiezingen in beschouwing genomen – opmerkelijk slechter doet dan de andere partijen. Zo scoort het Vlaams Belang met uitzondering van het gemeentelijke niveau het laagst op alle verkiezingstypes. Ook op het gemeentelijke niveau scoorden ze echter na sp.a het zwakst. Dat biedt ons een mogelijke verklaring voor het feit dat de partij – zoals uit deel 1 al bleek – over het algemeen het zwakst scoorde inzake hun aantal vrouwelijke kandidaten op de lijsten.

Vervolgens willen wij nagaan hoeveel procent van de voorkeurstemmen naar de verschillende leeftijdscategorieën ging en of daarbij een verschil kon worden opgetekend naar gelang het geslacht van de kandidaten. In volgende tabellen werd daarom per verkiezingstype het aantal voorkeurstemmen per leeftijdscategorie weergegeven en dat zowel voor de vrouwelijke als de mannelijke kandidaten. We bekijken eerst het aantal uitgebrachte voorkeurstemmen per leeftijdscategorie voor de gemeenteraadsverkiezingen.

Tabel 51: Aantal en percentage uitgebrachte voorkeurstemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 voor de vrouwelijke en mannelijke kandidaten per leeftijdscategorie*.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal	%
tem 25 jaar	434.094	62.2	263.284	37.8	697.378	6.3
vanaf 26 jaar tem 35 jaar	851.401	49.9	852.743	50.1	1.704.144	15.3
vanaf 36 jaar tem 45 jaar	1.293.477	45.1	1.576.281	54.9	2.869.758	25.8
vanaf 46 jaar tem 55 jaar	1.186.692	36.6	2.051.798	63.4	3.238.490	29.1
vanaf 56 jaar tem 65 jaar	568.761	28.8	1.404.195	71.2	1.972.956	17.8
vanaf 66 jaar tem 75 jaar	138.429	23.5	450.793	76.5	589.222	5.3
vanaf 76 jaar	15.466	36.4	27.077	63.6	42.543	0.4

Uit bovenstaande tabel leren we dat het vooral de jonge vrouwelijke kandidaten zijn die de grootste electorale slagkracht hebben. Naarmate de leeftijd van de kandidaten toenam, werden er stevast meer voorkeurstemmen uitgebracht op de mannen. Dat was ook het geval voor de provinciale verkiezingen.

Onderstaande tabel met betrekking tot de provincieraadsverkiezingen toont aan dat de vrouwelijke kandidaten procentueel gezien meer voorkeurstemmen kregen dan de mannelijke kandidaten in de jongste leeftijdscategorieën. Naarmate de leeftijd van de kandidaten echter toenam, waren het ook voor deze verkiezingen de mannen die de meeste voorkeurstemmen achter hun naam kregen.

* De verschillen tussen de leeftijdscategorieën waren statistisch gezien significant: Eta = .062 en p-waarde= .000 (N = 31926).

Tabel 52: Aantal en percentage uitgebrachte voorkeurstemmen bij de provincieraadsverkiezingen van 2006 voor de vrouwelijke en mannelijke kandidaten per leeftijdscategorie*.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal	%
tem 25 jaar	114.538	68.7	52.290	31.3	166.828	3.8
vanaf 26 jaar tem 35 jaar	404.057	59.1	279.613	40.9	683.670	15.7
vanaf 36 jaar tem 45 jaar	561.743	48.6	593.050	51.4	1.154.793	26.6
vanaf 46 jaar tem 55 jaar	519.723	38.1	842.685	61.9	1.362.408	31.4
vanaf 56 jaar tem 65 jaar	229.476	30.5	522.657	69.5	752.133	17.3
vanaf 66 jaar tem 75 jaar	55.296	25.3	163.252	74.7	218.548	5.1
vanaf 76 jaar	1350	27.2	3614	72.8	4.964	0.1

Kijken we vervolgens naar de uitgebrachte voorkeurstemmen volgens leeftijdscategorie bij de districtsraadsverkiezingen.

Tabel 53: Aantal en percentage uitgebrachte voorkeurstemmen bij de districtsraadsverkiezingen van 2006 voor de vrouwelijke en mannelijke kandidaten per leeftijdscategorie.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal	%
tem 25 jaar	9.530	54.3	8.033	45.7	17.563	5.8
vanaf 26 jaar tem 35 jaar	26.589	54.2	22.440	45.8	49.029	16.1
vanaf 36 jaar tem 45 jaar	50.305	54.7	41.619	45.3	91.924	30.3
vanaf 46 jaar tem 55 jaar	24.905	28.2	63.546	71.8	88.451	29.1
vanaf 56 jaar tem 65 jaar	15.338	38.4	24.656	61.6	39.994	13.2
vanaf 66 jaar tem 75 jaar	5.528	38.7	8.762	61.3	14.290	4.7
vanaf 76 jaar	1.445	56.7	1.103	43.3	2.548	0.8

Opgedeeld naar geslacht komen we alweer tot dezelfde vaststelling. In de drie jongste leeftijdsgroepen werden beduidend meer voorkeurstemmen uitgebracht op vrouwelijke kandidaten. Naarmate de leeftijd van de kandidaten echter toenam, werden er meer voorkeurstemmen op mannen uitgebracht. Dat was echter niet het geval in de oudste leeftijdsklasse. Daar werden er procentueel gezien opnieuw meer stemmen uitgebracht op vrouwen dan op mannen.

Tot slot hebben we aandacht voor de OCMW-raadsverkiezingen. Zoals uit onderstaande tabel blijkt, waren de bevindingen voor deze verkiezingen minder eenduidig te noemen.

* De verschillen tussen de leeftijdscategorieën waren statistisch gezien significant: Eta = .062 en p-waarde= .000 (N = 31926).

Tabel 54: Aantal en percentage uitgebrachte voorkeurstemmen bij de OCMW-raadsverkiezingen van 2006 voor de vrouwelijke en mannelijke kandidaten per leeftijdscategorie.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal	%
tem 25 jaar	1.438	43.5	1.866	56.5	3.304	6.5
vanaf 26 jaar tem 35 jaar	2.468	52.3	2.252	47.7	4.720	9.2
vanaf 36 jaar tem 45 jaar	4.205	49.9	4.207	50.1	8.412	16.5
vanaf 46 jaar tem 55 jaar	7.566	38.3	12.191	61.7	19.757	38.6
vanaf 56 jaar tem 65 jaar	4.586	40.8	6.649	59.2	11.235	22.0
vanaf 66 jaar tem 75 jaar	1.522	51.5	2.144	48.5	3.666	7.2

F. Aantal mannen en vrouwen die verkozen zijn voor de verkiezingen volgens hun positie op de lijst

In dit onderdeel wensen wij na te gaan in welke mate de positie op de lijst van doorslaggevend belang is voor een eventuele verkiezing. We zullen hierbij vooral aandacht hebben voor de in deel 1 als 'topplaatsen' omschreven posities, met name die van de lijsttrekker en de lijstduwer, evenals de tweede en de derde plaats op de lijst.

Van de 1467 lijsttrekkers die voor de gemeenteraadsverkiezingen opkwamen werden er 1269 verkozen (86.5%). Ook wat het totale aantal gekozenen voor deze verkiezingen betreft, stond bijna één op vijf (17.3%) op de eerste plaats. Opgedeeld naar geslacht stellen we vast dat van de 1269 verkozen lijsttrekkers er 1038 het mannelijke geslacht hadden (81.8%). Dat mannelijke overwicht heeft echter vooral te maken met het feit dat er meer mannelijke lijsttrekkers waren. Dat blijkt ook wanneer we naar de slaagkansen voor beide geslachten kijken. De kans op verkiezing lag voor de mannelijke lijsttrekkers namelijk nog geen procent hoger dan de kans op verkiezing voor de vrouwelijke lijsttrekkers, respectievelijk op 86.6% en 85.9%.

Van de 1446 kandidaten op plaats twee werden er op hun beurt 907 verkozen (62.7%). Van het totale aantal gekozenen, stond meer dan één op tien op deze plaats (12.3%). De geslachtsverhouding van de verkozen kandidaten op deze plaats bedroeg 393 vrouwen (43.3%) tegenover 514 mannen (56.7%). Op deze plaats lag de slaagkans van de mannelijke kandidaten bijna 10% hoger dan bij de vrouwen, respectievelijk op 67.4% en 57.5%.

Vanaf plaats drie bedroeg de kans op verkiezing minder dan de helft. Zo werden slechts 686 van de 1440 kandidaten op deze plaats verkozen (47.6%). Toch stond van het totale aantal gekozenen nog een groot deel op plaats drie (9.3%). Opmerkelijk was dat er een perfect evenwicht werd bereikt tussen de mannelijke en de vrouwelijke gekozenen. Daar er echter meer vrouwelijke kandidaten op deze plaats voorkwamen dan mannen, lag de slaagkans van de vrouwen ook hier lager dan bij de mannen (46.1% tegenover 49.3%).

Samenvattend kunnen we dus stellen dat van de 4353 kandidaten die een plaats binnen de top drie bekleedden er 2862 werden verkozen (65.7%). Dat betekent dat bijna 40% van het totale aantal gekozenen (38.9%) op één van de drie bovenste plaatsen stond. Verder stellen we vast dat er bijna tweemaal zoveel mannen als vrouwen van op deze plaatsen werden verkozen: 967 vrouwen (33.8%) tegenover 1895 mannen (66.2%).

Ook de slaagkans van de mannelijke kandidaten op deze plaatsen (71.3%) lag beduidend hoger dan bij de vrouwen (57%). Wat de 1445 lijstduwers tot slot betreft, werden er 710 verkozen (49.1%). Daarvan was slechts 12% van het vrouwelijke geslacht.

Tabel 55: Aantal en percentage verkozen mannen en vrouwen voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 volgens hun positie op de lijst.

	Verkozen mannen	% Verkozen mannen	Totaal aantal mannen	Verkozen vrouwen	% Verkozen vrouwen	Totaal aantal vrouwen
1	1.038	86.6	1198	231	85.9	269
2	514	67.4	763	393	57.5	683
3	343	49.3	696	343	46.1	744
4	350	44.4	789	219	34.3	639
5	293	34.6	848	139	24.3	572
6	185	28.3	654	139	18.8	740
7	165	22.8	723	104	15.7	662
8	102	16.7	611	111	15.0	741
9	127	18.5	686	69	10.5	658
10	94	16.3	575	89	11.9	746
11	120	17.3	693	52	8.4	621
12	82	14.9	550	51	7.0	729
13	129	18.3	706	45	8.0	561
14	81	15.4	526	40	5.7	704
15	86	13.6	634	44	7.5	587
16	50	10.4	479	43	6.1	706
17	88	14.8	595	33	5.7	579
18	53	12.9	412	37	5.4	681
19	121	21.4	566	38	7.3	520
20	73	17.1	428	32	6.1	525
21	134	26.1	513	26	6.0	431
22	53	15.8	335	21	5.3	400
23	126	30.0	420	23	7.4	309

	Verkozen mannen	% Verkozen mannen	Totaal aantal mannen	Verkozen vrouwen	% Verkozen vrouwen	Totaal aantal vrouwen
24	45	18.8	239	22	6.8	325
25	115	32.6	353	17	8.2	208
26	27	15.8	171	10	5.0	201
27	73	31.2	234	10	7.4	136
28	13	11.8	110	11	7.7	143
29	40	27.2	147	9	8.5	106
30	13	14.3	91	5	4.8	104
31	46	38.0	121	8	10.8	74
32	10	18.2	55	4	5.6	71
33	30	37.0	81	3	7.0	43
34	3	11.5	26	2	3.8	53
35	9	18.8	48	3	9.7	31
36	2	8.0	25	3	7.5	40
37	6	15.0	40	1	4.0	25
38	5	17.2	29	1	3.4	29
39	12	33.3	36	2	9.1	22
40	9	33.3	27	3	17.6	17
41	8	34.8	23	7	33.3	21
42	0	0.0	9	1	6.7	15
43	2	16.7	12	0	0.0	12
44	1	10.0	10	1	7.1	14
45	3	21.4	14	2	20.0	10
46	1	10.0	10	0	0.0	9
47	4	33.3	12	0	0.0	7
48	1	12.5	8	2	40.0	5
49	0	0.0	5	1	12.5	8
50	2	40.0	5	2	25.0	8
51	3	33.3	9	0	0.0	4
52	0	0.0	3	1	25.0	4
53	1	20.0	5	0	0.0	2
54	1	33.3	3	1	25.0	4
55	2	50.0	4	2	66.7	3

Voor de provinciale verkiezingen bedroeg de slaagkans van de lijsttrekkers 62.9%. Meer concreet werden er 197 van de 313 kandidaten verkozen. De meerderheid daarvan was van het mannelijke geslacht (72.1%). De slaagkans voor de mannen om te worden verkozen van op de eerste plaats (65.7%) lag dan ook hoger dan bij de vrouwen (56.7%).

Verder stellen we vast dat de kans op succes voor de kandidaten op plaats twee alweer opmerkelijk lager lag dan de kans op succes van de lijsttrekkers. Zo werd slechts 16.2% van de kandidaten die plaats twee bezetten verkozen. Hier hadden de vrouwelijke kandidaten wel een hogere kans op verkiezing dan hun mannelijke collega's, al was het verschil eerder klein (16.5% tegenover 16%). Van de 308 kandidaten werden er namelijk 26 vrouwen tegenover 24 mannen verkozen. Op plaats drie werden er dan weer 25 (15 vrouwen tegenover 10 mannen) van de 300 kandidaten verkozen (8.3%). Net als op plaats twee hadden de vrouwen met hun 9.3% de grootste kans op succes. Bij de mannen daarentegen lag het percentage slechts op 7.2%.

Samengevat werden er 272 van de 921 kandidaten (29.5%) die een plaats binnen de top drie bezetten verkozen. De meerderheid daarvan was van het mannelijke geslacht (64.7%). De mannen hadden dan ook iets meer dan één kans op drie (34.9%) om te worden verkozen van op één van de drie bovenste plaatsen op de lijsten. Bij de vrouwen was dat iets meer dan één kans op vijf (23.1%). Van de 308 kandidaten op de laatste plaats op de provinciale lijsten werden er tot slot 76 verkozen (24.7%): 49 mannen en 27 vrouwen.

Tabel 56: Aantal en percentage verkozen mannen en vrouwen voor de provincieraadsverkiezingen van 2006 volgens hun positie op de lijst.

	Verkozen mannen	% Verkozen mannen	Totaal aantal mannen	Verkozen vrouwen	% Verkozen vrouwen	Totaal aantal vrouwen
1	142	65.7	216	55	56.7	97
2	24	16.0	150	26	16.5	158
3	10	7.2	139	15	9.3	161
4	13	8.7	149	9	6.5	138
5	9	7.4	121	7	6.0	116
6	5	6.8	73	7	6.8	103
7	7	8.9	79	6	8.5	71
8	4	7.7	52	3	5.9	51
9	4	10.5	38	3	7.1	42
10	4	10.5	38	3	8.8	34
11	3	10.3	29	0	0.0	27
12	2	9.1	22	3	10.3	29
13	0	0.0	34	2	11.8	17
14	7	30.4	23	2	7.4	27

	Verkozen mannen	% Verkozen mannen	Totaal aantal mannen	Verkozen vrouwen	% Verkozen vrouwen	Totaal aantal vrouwen
15	6	25.0	24	5	27.8	18
16	0	0.0	5	0	0.0	20
17	0	0.0	18	0	0.0	7
18	2	28.6	7	0	0.0	17
19	1	6.7	15	1	11.1	9
20	6	54.5	11	0	0.0	13
21	0	0.0	11	1	14.3	7
22	5	55.6	9	1	11.1	9
23	3	37.5	8	0	0.0	4
24	3	42.9	7	2	40.0	5

Vervolgens besteden we aandacht aan de districtsraadsverkiezingen van 8 oktober 2006. Van de 57 lijsttrekkers die voor deze verkiezingen opkwamen, werden er 44 verkozen. Meer concreet betekende dit dat meer dan drie op vier lijsttrekkers (77.2%) werd verkozen. Ten opzichte van het totale aantal gekozenen van 211 maakten de lijsttrekkers 20.9% uit. Bij de vrouwen bedroeg dat percentage 13.3%; bij de mannen lag het percentage het hoogst: 27.4% van de verkozen mannen stond op de eerste plaats. Van de 44 verkozen lijsttrekkers waren er dan ook 31 van het mannelijke geslacht (70.5%).

Wanneer we echter naar het slaagpercentage kijken van de vrouwelijke lijsttrekkers om te worden verkozen, merken we dat dit percentage van 86.7% hoger lag dan dat van de mannelijke lijsttrekkers (73.8%). De dertien lijsttrekkers die niet werden verkozen waren namelijk voor het overgrote deel mannelijke kandidaten (11 tegen 2 vrouwen).

In vergelijking met de kandidaten op de eerste plaats hadden de kandidaten met volgnummer twee al een kleinere kans op verkiezing. Slechts 34 van de 57 kandidaten op deze plaats werden verkozen (59.6%). Ten opzichte van het totale aantal gekozenen lag het percentage van de verkozen kandidaten van op plaats twee echter na dat van de lijsttrekkers toch nog het hoogst: 16.1% van de gekozenen stond bij de verkiezingen op de tweede plaats. Bij de vrouwen staat het grootste aantal gekozenen op de tweede plaats op de lijst (19.4%). Bij de mannen was dat maar 13.3%. De vrouwelijke kandidaten op deze plaats hadden verder niet alleen een grotere slaagkans dan hun mannelijke collega's (61.3% tegenover 57.7%); ze werden ook in absolute cijfers in hogere mate verkozen dan de mannen (55.9%).

Ook op de derde plaats was dat het geval. Van de 22 uit de 56 kandidaten verkozen personen waren er 14 vrouwen bij (63.6%). Hun slaagkans op deze plaats bedroeg 53.8% terwijl dat bij de mannen op plaats drie maar 26.7% bedroeg. Op te merken valt wel dat de slaagkans om verkozen te worden van op plaats drie voor het totale aantal kandida-

ten al tot 39.3% gezakt is. Toch maakten deze kandidaten na de kandidaten op plaats één en twee het grootste aandeel uit van het totale aantal gekozenen (10.4%). Bij de vrouwen was dat meer dan het dubbele dan bij de mannen: 14.3% tegenover 7.1%.

We kunnen dus stellen dat van de 170 kandidaten die een plaats kregen aangeboden binnen de top drie van de lijsten, er 100 werden verkozen (58.8%).

Hoewel het aantal verkozen vrouwen op plaats twee en drie hoger lag dan het aantal verkozen mannen, stellen we toch vast dat het totale aantal gekozenen binnen de top drie in het voordeel van de mannen werd bepleit. Van de 100 gekozenen waren er met name 54 mannen ten opzichte van 46 vrouwen. Ten opzichte van het totale aantal kandiderende vrouwen binnen de top drie werden er echter procentueel gezien meer verkozen dan dat het geval was voor de mannelijke kandidaten (63.9% tegenover 55.1%).

Opmerkelijk is verder dat er procentueel gezien meer vrouwelijke kandidaten binnen de top drie werden verkozen (46%), dan het aantal vrouwelijke kandidaten dat een top drie plaats kreeg aangeboden (42.4%). Van alle gekozenen voor deze verkiezingen tot slot, bevond zich 47.4% op één van de drie bovenste plaatsen op de lijsten. Bij de vrouwen was dat 47%; bij de mannen 47.8%.

Wat de lijstduwers betrof, stelden we vast dat 42.1% van hen (24 van de 57) werden verkozen. Hoewel er dubbel zo veel mannen werden verkozen van op deze plaats dan vrouwen (16 tegen 8), stellen we toch vast dat de vrouwen statistisch gezien een grotere kans hadden op slagen (47.1%) dan hun mannelijke collega's (40%).

Tabel 57: Aantal en percentage verkozen mannen en vrouwen voor de districtsraadsverkiezingen van 2006 volgens hun positie op de lijst.

	Verkozen mannen	% Verkozen mannen	Totaal aantal mannen	Verkozen vrouwen	% Verkozen vrouwen	Totaal aantal vrouwen
1	31	73.8	42	13	86.7	15
2	15	57.7	26	19	61.3	31
3	8	26.7	30	14	53.8	26
4	6	18.8	32	5	21.7	23
5	4	12.5	32	6	27.3	22
6	6	23.1	26	6	23.1	26
7	2	6.7	30	3	14.3	21
8	4	17.4	23	1	3.6	28
9	2	8.0	25	2	8.0	25
10	0	0.0	24	1	3.8	26
11	1	3.6	28	2	9.1	22

	Verkozen mannen	% Verkozen mannen	Totaal aantal mannen	Verkozen vrouwen	% Verkozen vrouwen	Totaal aantal vrouwen
12	5	29.4	17	3	9.4	32
13	2	7.4	27	1	4.5	22
14	1	4.8	21	2	7.1	28
15	4	12.5	32	0	0.0	17
16	0	0.0	15	0	0.0	30
17	0	0.0	16	1	3.4	29
18	0	0.0	20	1	4.0	25
19	3	15.0	20	3	12.0	25
20	0	0.0	20	0	0.0	19
21	1	5.0	20	0	0.0	18
22	2	13.3	15	1	6.3	16
23	6	30.0	20	2	18.2	11
24	1	10.0	10	3	30.0	10
25	2	20.0	10	3	30.0	10
26	1	16.7	6	0	0.0	5
27	1	16.7	6	2	40.0	5
28	1	50.0	2	0	0.0	4
29	0	0.0	4	0	0.0	2
30	0	0.0	0	0	0.0	6
31	0	0.0	5	1	100.0	1
32	1	100.0	1	3	60.0	5
33	3	50.0	6	0	0.0	0

Voor de OCMW-raadsverkiezingen tot slot werden er 16 van de 18 (88.9%) lijsttrekkers verkozen. Tien daarvan waren van het mannelijke geslacht (62.5%). Anders dan bijvoorbeeld op districts niveau lag de slaagkans voor de mannen aldus hoger dan dat van de vrouwen (90.9% tegen 85.7%). Ten opzichte van het totale aantal gekozenen van 65 maakten de lijsttrekkers bijna een kwart uit (24.6%). Bij de vrouwen bedroeg dat percentage 8.8%; bij de mannen lag het percentage het hoogst: 30.3% van de verkozen mannen stond op de eerste plaats.

De slaagkans om te worden verkozen van op de tweede plaats lag ook hier een stuk lager, met name op 61.1%. Zo werden 11 (8 vrouwen en 3 mannen) van de 18 kandidaten verkozen. Hier lag het slaagpercentage voor de vrouwen wel hoger dan dat van de mannen (66.7% tegen 50%). Op plaats drie werden er tot slot maar 4 van de 18 kandidaten verkozen (22.2%), evenredig verdeeld naar geslacht. De slaagkans voor zowel de mannen als de vrouwen lag op 22.2%.

Samenvattend kunnen we dus stellen dat van de 54 kandidaten die een top drie plaats kregen aangeboden, er 31 (57.4%) werden verkozen. De meerderheid daarvan was vrouw (16). Toch was de kans om te worden verkozen vanuit een top drie plaats iets groter bij de mannen (57.7%) dan bij de vrouwen (57.1%). Van de 18 lijstduwers werden er tot slot 7 verkozen (38.9%): 4 vrouwen tegenover 3 mannen.

Tabel 58: Aantal en percentage verkozen mannen en vrouwen voor de OCMW-raadsverkiezingen van 2006 volgens hun positie op de lijst.

	Verkozen mannen	% Verkozen mannen	Totaal aantal mannen	Verkozen vrouwen	% Verkozen vrouwen	Totaal aantal vrouwen
1	10	90.9	11	6	85.7	7
2	3	50.0	6	8	66.7	12
3	2	22.2	9	2	22.2	9
4	3	50.0	6	5	41.7	12
5	4	40.0	10	3	37.5	8
6	2	20.0	10	0	0.0	8
7	3	25.0	12	0	0.0	6
8	3	25.0	12	3	60.0	5
9	2	25.0	8	4	44.4	9
10	0	0.0	0	1	50.0	2
11	1	100.0	1	0	0.0	1

G. De gekozenen: besluit

In dit tweede gedeelte hebben wij getracht een antwoord te verschaffen op de meest essentiële onderzoeksvraag van ons onderzoek, met name de vraag of de pariteitmaatregel op de kandidatenlijsten ook een effect heeft gehad op het uiteindelijke aantal verkozen vrouwen in de beraadslagende organen van de onderzochte bestuursorganen. Wij stelden vast dat er in vergelijking met de verkiezingen van 2000 inderdaad kan worden gesproken over een positieve evolutie inzake het percentage verkozen vrouwen en dat zowel op het gemeentelijke als op het provinciale niveau. We mogen redelijkerwijs aannemen dat een aanzienlijk deel van die stijging verband houdt met het invoeren van de pariteitmaatregel. Niettemin moet hierbij worden opgemerkt dat de evolutie naar een betere vrouwelijke vertegenwoordiging reeds vroeger werd ingezet (o.m. door de bestaande quotaregeling maar ook onder invloed van bredere veranderingen in de participatie van vrouwen aan het maatschappelijk leven in het algemeen en de politiek in het bijzonder). De toegenomen vrouwelijke vertegenwoordiging kan dus niet enkel worden teruggebracht tot de positieve gevolgen van de pariteitmaatregel.

Een andere vaststelling hierbij was het feit dat het percentage verkozen vrouwen het grootst was bij de OCMW-raads- (49.2%) en de districtsraadsverkiezingen (46.4%). Het gemeentelijke niveau scoorde met 33.4% verkozen vrouwen het laagst.

Dat kwam ook duidelijk tot uiting in de slaagkans voor de vrouwen om te worden verkozen. De kans op verkiezing voor mannen bedroeg op dat niveau bijna het dubbele als die van de vrouwen. Met uitzondering van de verkiezingen voor de openbare centra voor maatschappelijk welzijn lag de slaagkans om te worden verkozen bij de mannen ook op de twee andere niveaus beduidend hoger dan bij de vrouwen. Ook bij deze verkiezingen bleken de vrouwen electoraal gezien dus minder succesvol dan de mannelijke kandidaten. Het lijkt erop dat vrouwen gemakkelijker verkozen geraken in die electorale arena's die op lokaal vlak als van tweede orde mogen worden beschouwd.

Net als bij de kandidaten het geval was, moeten we er echter op wijzen dat er belangrijke verschillen konden worden opgetekend naargelang de partij waarvoor de kandidaten werden verkozen. Zo scoorde GROEN! inzake haar aantal verkozen vrouwen op alle verkiezingsniveaus beduidend hoger dan de andere partijen. Dat werd eveneens weerspiegeld in de slaagkans van de vrouwelijke kandidaten van deze partij. Daar waar deze slaagkans bij de andere partijen beduidend hoger lag bij de mannen, waren deze verschillen bij GROEN! eerder miniem te noemen.

We stelden trouwens niet alleen vast dat de kiezer ten opzichte van het totale aantal kandidaten van hetzelfde geslacht meer mannen verkoos dan vrouwen, maar dat de vrouwen op alle verkiezingsniveaus ook beduidend minder voorkeurstemmen achter hun naam kregen dan hun mannelijke collega's. Wanneer we het aantal behaalde voorkeurstemmen echter uitsplitsten naargelang de leeftijd van de kandidaten, stelden we wel vast dat de vrouwen in de jongste leeftijdscategorieën procentueel gezien wel meer voorkeurstemmen achter hun naam kregen dan de mannen in diezelfde leeftijdscategorieën.

Uitgesplitst naar partij sprongen alweer de resultaten van GROEN! in het oog. Op elk verkiezingsniveau waaraan de partij deelnam werden met name meer voorkeurstemmen op vrouwen uitgebracht dan op mannen. Het kiezerskorps van het Vlaams Belang bracht dan weer procentueel gezien het minst aantal voorkeurstemmen uit op de vrouwelijke kandidaten van de partij.

Wat de gemiddelde leeftijd van de verkozen kandidaten betrof, stelden we vervolgens vast dat deze net zoals bij de kandidaten op elk verkiezingsniveau beduidend lager lag bij de vrouwen dan bij de mannen.

Verder stelden we vast dat de gemiddelde leeftijd van alle verkozen kandidaten zowel op het gemeentelijke als op het provinciale niveau steeg ten opzichte van de verkiezingen van 2000. Ook opgedeeld naar geslacht stelden we dezelfde trend vast: de gemiddelde leeftijd van zowel de verkozen vrouwen als de verkozen mannen steeg op beide niveaus in vergelijking met de verkiezingen van 2000. Hier speelt allicht ook een generatie-effect waarbij de nieuwkomers uit 2000 een vervolg breien aan hun carrière als verkozenen. Toch ging de bevinding uit vorig onderzoek ook voor deze verkiezingen op: de politieke participatie steeg naarmate de leeftijd toenam, bereikte haar hoogtepunt

bij de personen van middelbare leeftijd en verminderde van dan af naarmate we in de oudere leeftijdscategorieën kwamen. Uitgesplitst naar partij stelden we tenslotte vast dat de verkozen vrouwen van sp.a op elk verkiezingsniveau gemiddeld genomen het jongst waren van alle partijen.

Naarmate we in de categorieën met een hoger inwonersaantal terechtkwamen, stelden we vast dat er geen eenduidig positief lineair verband kon worden opgetekend tussen het inwonersaantal van een gemeente en het percentage vrouwelijke gekozenen. Wanneer we overigens naar de slaagkans van de vrouwelijke kandidaten keken, stelden we zelfs een omgekeerd verband vast. Vrouwen hadden verhoudingsgewijs de grootste kans op succes in de door ons als 'klein' gecategoriseerde steden en gemeenten.

Ten slotte stelden we vast dat de door ons als topplaatsen beschouwde posities op de lijsten inderdaad een grote kans boden op een uiteindelijke verkiezing. Bij de gemeenteraadsverkiezingen bijvoorbeeld stond bijna 40% van het totaal aantal gekozenen op één van de drie bovenste plaatsen op de lijsten. Ook nu bleken mannen hierin succesvoller te zijn dan de vrouwelijke kandidaten. Dat bleek in de meeste gevallen uit de slaagpercentages van beide geslachten om te worden verkozen van op één van deze plaatsen.

In het derde en laatste deel zullen we nu nagaan hoeveel verkozen vrouwen uiteindelijk hun mandaat opnamen en hoeveel ervan doorstoomden naar een uitvoerend mandaat.

5. Mandaatverdeling

Is verkozen worden al geen sinecure, als vrouw in het college of in een ander uitvoerend orgaan belanden is een nog moeilijker verhaal. In het voorgaande deel zagen we dat het percentage vrouwelijke gekozenen bij de gemeenteraadsverkiezingen vanaf 1970 toenam. Niettemin blijkt duidelijk dat de vrouwelijke doorstroming naar de hogere lokale machtsechelons veel minder snel evolueert. Op het hoogste lokale machtsniveau is de vrouwelijke aanwezigheid nog steeds niet erg uitgesproken. Zo waren er bijvoorbeeld na de gemeenteraadsverkiezingen van 2000 ongeveer 30% vrouwelijke raadsleden, 20% vrouwelijke schepenen en slechts 7% vrouwelijke burgemeesters. Volgens een artikel uit 2005 in het tijdschrift 'Lokaal' waren er in Vlaanderen zelfs 75 schepencolleges zonder ook maar één vrouw, wat overeenkomt met ongeveer één schepencollege op vier⁴³.

Ook in de lokale politiek blijkt er dus een glazen plafond te bestaan voor de doorstroming van vrouwelijke mandatarissen naar de invloedrijkste, vooral uitvoerende posities in de lokale machtshiërarchie⁴⁴. Onderstaande tabel geeft ons een volledig overzicht voor het gemeentelijke bestuursniveau.

Tabel 59: De vrouwelijke gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeesters in Vlaanderen 1946 – 2006 (%)⁴⁵.

	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988	1994	2000	2006
Raadslid	3.6	3.9	3.5	4.0	8.7	13.1	14.4	17.1	23.5	33.2	34.2
Schepen	0.6	1.0	2.1	1.5	4.4	9.6	9.6	11.6	14.5	21.5	29.6
Burgemeester	0.3	0.3	0.3	0.3	1.3	2.8	3.0	3.0	8.0	7.0	9.4

Om aan deze ondervetegenwoordiging van vrouwen in de uitvoerende organen van de lokale besturen het hoofd te bieden besloot de Vlaamse Regering dat vanaf 2007 zowel het mannelijke als het vrouwelijke geslacht verplicht vertegenwoordigd moesten zijn in deze organen. In dit deel willen we dan ook een antwoord krijgen op de vraag of de gewijzigde regelgeving ook heeft geleid tot een meer gelijke aanwezigheid van mannen en vrouwen in de uitvoerende organen van de lokale en de provinciale besturen en in de belangrijkste politiek verantwoordelijke functies.

A. Aantal mannen en vrouwen in de verschillende politieke organen en belangrijkste politiek verantwoordelijke functies

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de man/vrouw-verhouding in de organen van het gemeentelijke niveau, alsook van de geslachtsverhouding bij de 308 Vlaamse voorzitters van de gemeenteraad. Sinds de invoering van het gemeentedecreet is deze voorzitter namelijk niet langer automatisch de burgemeester van de betreffende stad of gemeente.

Tabel 60: Aantal en percentage mannen en vrouwen in de verschillende organen van de gemeente en als voorzitter van de gemeenteraad na de verkiezingen van 2006.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
Gemeenteraadsleden	2.505	34.2	4.823	65.8	7.328
Voorzitters gemeenteraad	30	9.7	278	90.3	308
Schepenen	523	29.6	1.246	70.4	1.769
Burgemeesters	29	9.4	279	90.6	308

Bovenstaande tabel leert ons dat het voor de vrouwelijke kandidaten ook na de verkiezingen van 8 oktober 2006 geen vanzelfsprekendheid was om door te stoten naar de hoogste machtsechelons. Toch stellen we vast dat het aantal vrouwelijke schepenen – zij het niet met exact gelijke tred – de evolutie van het aantal vrouwelijke raadsleden volgt. Daar waar zij na de verkiezingen nog maar 20% uitmaakten van het totale aantal schepenen, maakten zij een sprong van bijna 10% na de verkiezingen van 2006. De nieuwe regel dat de executieven niet meer exclusief uit leden van één geslacht mochten bestaan, zat daar wellicht voor een stuk tussen. Zoals eerder gezegd waren er met name tijdens de vorige legislatuur nog 75 steden en gemeenten met uitsluitend mannen in hun schepencollege. Petra Meier besluit daaruit dat minimalistische maar dwingende regels maatschappelijke groepen wel degelijk kunnen helpen om hardnekkige barrières te doorbreken. Toch voegt zij er aan toe dat deze maatregelen niet noodzakelijk voor een doorbraak op grote schaal zorgen in die zin dat vrouwen nu bijvoorbeeld een groot aantal schepenen in elk schepencollege gaan leveren. Volgens haar zal de tijd moeten uitwijzen in welke mate de quota zullen leiden tot evenwicht⁴⁶.

Wat het aantal vrouwelijke burgemeesters betreft, stellen we vast dat de evolutie veel trager verloopt. Slechts in 29 van de 308 Vlaamse gemeenten kwam dat ambt in handen van een vrouw. Van alle politieke niveaus wordt de functie van de burgemeester aldus gekenmerkt door het meest hardnekkige glazen plafond.

Een mogelijke verklaring voor dat lage aandeel vrouwelijke burgemeesters vinden we in wat Meier het tijdseffect noemt⁴⁷. Men wordt namelijk niet van vandaag op morgen burgemeester. De trage evolutie van het aantal vrouwelijke burgemeesters kan dus gewoon wijzen op de tijd die het duurt vooraleer men doorstoot naar de functie van burgemeester. Als dat tijdseffect inderdaad een verklaring vormt voor het lage aantal vrouwelijke burgemeesters zou hun aandeel binnenkort wel moeten toenemen. Een verdere voorwaarde is dan wel dat vrouwen niet vroeger uitstromen dan mannen uit de lokale politiek. Hierboven merken wij echter reeds op dat dit juist wel het geval is. Vrouwen gaan de politiek wel in maar houden het ook sneller voor bekeken dan hun mannelijke collega's. Als men dan al eerst een tijd moet meedraaien om burgemeester te worden, vermindert dat uiteraard de kansen van vrouwen op een dergelijk mandaat.

Alvorens verder te gaan naar de voorzitters van de gemeenteraad moeten wij echter opmerken dat bovenstaande gegevens over de schepenen en de burgemeesters gebaseerd zijn op een databestand dat enkele maanden na de installatievergadering tot stand kwam. Dat heeft tot gevolg dat sinds de start van de legislatuur een aantal schepenen en/of burgemeesters al gestopt kunnen zijn. Dat was bijvoorbeeld het geval in de stad Aarschot. Burgemeester Frans Deboes werd daar reeds vervangen door zijn partijgenoot André Peeters. Het gemeentedecreet voorziet namelijk in de mogelijkheid om door middel van een voordrachtsakte een einddatum aan het mandaat neer te schrijven en een opvolger aan te duiden. In ons beschikbaar bestand werden enkele van de gevallen waarin van deze mogelijkheid gebruik werd gemaakt opgenomen, doch niet allemaal. Het zijn namelijk de steden en gemeenten zelf die de gegevens in de databank moeten invoeren en niet iedere gemeente is daar even stipt in. Een andere mogelijkheid bestaat erin dat de schepenen en burgemeesters die op dat moment nog actief zijn zich nog in de loop van de legislatuur kunnen laten opvolgen. In ons bestand werden er voor het ambt van burgemeester nog vier zulke gevallen gedetecteerd. Met name in Affligem, Tremelo, Kontich en Tielt is nu al geweten dat de huidige mannelijke burgemeesters zich respectievelijk op 1 januari 2011, 1 januari 2010, 1 januari 2009 en 1 januari 2012 zullen laten opvolgen door vier andere mannen.

Voor ons onderzoek naar de geslachtsverhouding in de uitvoerende organen van de lokale besturen speelt dat dus niet zoveel rol, maar desalniettemin wilden wij dat toch meegeven.

Ook wat de voorzitters van de gemeenteraad betreft, stellen we vast dat vrouwen in de minderheid zijn. Slechts in 30 van de 308 Vlaamse gemeenten (9.7%) is deze functie in handen van een vrouw.

Kijken wij vervolgens naar de geslachtsverhouding binnen de verschillende organen van de provincie. Onderstaande tabel geeft een volledig overzicht.

Tabel 61: Aantal en percentage mannen en vrouwen in de verschillende organen van de provincie na de verkiezingen van 2006.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
Provincieraadslid	161	39.2	250	60.8	411
Voorzitter provincieraad	0	0	5	100	5
Gedeputeerde	8	26.7	22	73.3	30
Gouverneur	0	0	5	100	5

Bovenstaande tabel leert ons dat de vrouwelijke aanwezigheid binnen de provinciale organen in procentuele cijfers iets meer uitgesproken is dan op het gemeentelijke niveau, althans wat betreft de provincieraadsleden. De vrouwelijke uitvoerende mandatarissen zijn daarentegen iets minder aanwezig op het provinciale niveau in vergelijking met het gemeentelijke niveau. De vijf provincieraadsvoorzitters zijn zelfs allemaal van het mannelijke geslacht. Na de verkiezingen bleek ook de functie van

gouverneur niet voor een vrouw te zijn weggelegd. Dat veranderde echter op 30 april 2008 toen de Antwerpse gouverneur Camille Paulus zijn gouverneursjerp overdroeg aan de 39-jarige Cathy Berx.

Vervolgens hebben we aandacht voor de geslachtsverhouding binnen de verschillende organen van de negen Antwerpse districten. Onderstaande tabel geeft een volledig overzicht.

Tabel 62: Aantal en percentage mannen en vrouwen in de verschillende organen van het district en als voorzitter van de districtsraad na de verkiezingen van 2006.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
Districtsraadsleden	85	40.3	126	59.7	211
Voorzitters districtsraad	1	11.1	8	88.9	9
Districtscollege	13	33.3	26	66.7	39
Voorzitters districtcollege	1	11.1	8	88.9	9

Ook voor deze verkiezingen baseerden wij ons op het databestand dat na de verkiezingen tot stand kwam. De vrouwelijke aanwezigheid binnen de negen districtsraden ligt bij alle organen hoger dan in de twee vorige niveaus. Dat lijkt er alvast op te wijzen dat hoe minder belangrijk de verkiezingen worden geacht, hoe meer vrouwen kans maken op een plek in de verschillende beraadslagende en uitvoerende organen van het district.

In wat volgt zullen wij kijken of deze bevinding ook opgaat voor het laatste onderzoeksniveau, met name de OCMW's. Net zoals bij de vorige verkiezingstypes, willen wij ook hier wijzen op mogelijke mandaatwissels sinds de totstandkoming van het databestand.

Tabel 63: Aantal en percentage mannen en vrouwen in de verschillende organen van het OCMW na de verkiezingen van 2006.

	Vrouwen	%	Mannen	%	Totaal
OCMW-raadslid	1.396	45.6	1.667	54.4	3.063
Lid vast bureau	434	41.1	622	58.9	1.056
OCMW-ondervoorzitter	7	50	7	50	14
OCMW-voorzitter	109	35.4	199	64.6	308
OCMW-voorzitter en schepen	74	35.2	136	64.8	210

Ook dat niveau blijkt beduidend vrouwvriendelijker te zijn dan de gemeentes en provincies. Van de 3063 Vlaamse OCMW-raadsleden zijn er 1396 vrouwen. Dat is 45.6%. Ook de andere organen tellen beduidend meer vrouwen onder hun leden dan op de andere niveaus.

Een opdeling naar partij kon omwille van de beperkingen aan het gegevensbestand niet worden gemaakt. Vandaar dat we in het volgende deel direct overschakelen naar de gemiddelde leeftijd van de mandatarissen in de verschillende organen van de vier verkiezingsniveaus.

B. De mannen en vrouwen in de verschillende politieke organen en belangrijkste politiek verantwoordelijke functies volgens leeftijd

Uit vorig onderzoek kwam naar voren dat wanneer de vergelijking werd gemaakt tussen de gemiddelde leeftijd van de gemeenteraadsleden en de schepenen, de gemeenteraadsleden gemiddeld ongeveer 2 tot 3.5 jaar jonger bleken te zijn dan de schepenen. In vergelijking met de burgemeesters, zo bleek, waren ze gemiddeld 3.5 tot 9 jaar jonger. Uit hetzelfde onderzoek bleek bovendien dat zowel voor de mannelijke als voor de vrouwelijke gekozenen gold dat naarmate we op een hoger lokaal machtsechelon kwamen de gemiddelde leeftijd steeg⁴⁸.

In wat volgt willen wij nagaan hoe de gemiddelde leeftijd van zowel de gemeenteraadsleden, de voorzitters van de gemeenteraad, de schepenen als de burgemeesters evolueerde na de verkiezingen van 8 oktober 2006. Onderstaande tabel geeft ons een overzicht.

Tabel 64: Gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke, de mannelijke en het totale aantal gemeenteraadsleden, voorzitters van de gemeenteraad, schepenen en burgemeesters na de verkiezingen van 2006.

	Vrouwen	St. afw.	Mannen	St. afw.	Totaal	St. afw.
Gemeenteraadsleden	42.6	11.8	48.1	11.8	46.2	12.1
Voorzitters gemeenteraad	46.7	10.5	51.1	10.2	50.7	10.3
Schepenen	44.5	10.8	49.0	10.4	47.6	10.7
Burgemeesters	48.2	8.6	52.5	9.7	52.1	9.6

Bovenstaande tabel leert ons dat de vrouwen in elk orgaan beduidend jonger waren op het moment van hun installatie dan de mannen. Verder gaat ook voor deze verkiezingen de bevinding op dat de gemiddelde leeftijd zowel bij de mannen als de vrouwen toenam naarmate het belang van de functie steeg.

Wanneer we vervolgens de vergelijking maken met voorgaande verkiezingen, merken we dat de gemiddelde leeftijd van zowel de mannelijke als de vrouwelijke gemeenteraadsleden is toegenomen in vergelijking met de verkiezingen van 2000.

Bij de schepenen en de burgemeesters stellen we daarentegen opmerkelijke verschillen vast in de gemiddelde leeftijd van beide geslachten in vergelijking met de vorige verkiezingen. Daar waar deze bij beide mandaattypes bij de mannen lichtjes toenam,

was dat bij de vrouwen niet het geval. Integendeel, zowel bij de vrouwelijke schepenen als bij de vrouwelijke burgemeesters kunnen we spreken van een significante verjonging inzake de gemiddelde leeftijd. Bij de schepenen kan dat wellicht voor een groot stuk worden verklaard door de nieuwkomers in die gemeenten waar het college tijdens de vorige legislatuur nog uitsluitend uit mannen bestond.

Onderstaande tabel geeft een volledig overzicht van de gemiddelde leeftijd van zowel de gemeenteraadsleden, de schepenen als de burgemeesters in Vlaanderen in de periode 1946 tot 2006 en dat opgedeeld naar geslacht.

Tabel 65: De gemiddelde leeftijd van de gemeenteraadsleden, schepenen en burgemeesters in Vlaanderen 1946 – 2006⁴⁹.

Gemeenteraadsleden											
	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988	1994	2000	2006
Man	47.6	49.2	49.0	48.7	45.6	45.7	45.2	45.4	46.5	46.4	48.1
Vrouw	46.9	48.3	49.2	49.1	42.0	43.5	45.1	42.9	42.1	41.3	42.6
Totaal	47.6	49.2	49.0	48.8	45.2	45.5	45.2	45.0	45.5	44.7	46.2
Schepenen											
	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988	1994	2000	2006
Man	49.5	52.0	52.7	51.1	48.2	48.3	47.8	48.1	47.9	48.8	49.0
Vrouw	48.3	50.0	51.5	53.6	45.1	45.8	47.6	48.1	45.1	46.0	44.7
Totaal	49.5	52.0	52.7	51.2	48.0	48.1	47.8	48.1	47.5	48.2	47.7
Burgemeesters											
	1946	1952	1958	1964	1970	1976	1982	1988	1994	2000	2006
Man	51.2	53.7	54.8	54.9	53.7	51.4	53.2	54.5	53.7	52.4	52.5
Vrouw	45.0	51.0	57.0	63.0	54.7	57.0	47.3	40.7	48.1	51.7	48.2
Totaal	51.2	53.7	54.8	54.9	53.7	51.6	53.1	54.1	53.3	52.4	52.1

Vervolgens kijken wij naar de gemiddelde leeftijd van de provincieraadsleden alsook naar de gemiddelde leeftijd van de mandatarissen die een ander mandaat uitoefenen binnen de provincie.

Tabel 66: Gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke, de mannelijke en het totale aantal provincieraadsleden, voorzitters van de provincieraad, gedeputeerden en gouverneurs na de verkiezingen van 2006.

	Vrouwen	St. afw.	Mannen	St. afw.	Totaal	St. afw.
Provincieraadsleden	44.6	11.2	49.4	11.1	47.5	11.4
Voorzitters provincieraad	0	-	53.4	8.9	53.4	8.9
Gedeputeerden	47.1	10.5	51.1	7.6	50.0	8.5
Gouverneurs	0	-	55.0	4.1	55.0	4.1

Ook in de provinciale organen stellen we een stijging van de gemiddelde leeftijd vast naarmate het gewicht van het mandaat toeneemt en dat zowel bij de mannen als de vrouwen. Ten tweede zien we dat de vrouwen die één van bovenstaande posities bekleeden ook op dat niveau een opmerkelijk lagere gemiddelde leeftijd hebben dan de mannen in deze posities.

Wanneer we vervolgens de resultaten voor de organen van de negen Antwerpse districten nagaan, stellen we vast dat bovenstaande bevinding (de gemiddelde leeftijd stijgt naarmate we in een hoger machtsechelon terechtkomen) niet langer opgaat. Zo hebben zowel de mannelijke als de vrouwelijke districtsraadsleden een hogere gemiddelde leeftijd dan de mannelijke en vrouwelijke leden van de districtscolleges. De voorzitters van de districtscolleges hebben echter ook op dat bestuursniveau de hoogste gemiddelde leeftijd.

De gemiddelde leeftijd van de vrouwen in de verschillende organen lag ook op dat niveau over het algemeen lager dan bij de mannen. Dat was alleen niet het geval bij de voorzitters van de districtsraden. Al toont onderstaande tabel aan dat het om erg kleine verschillen ging.

Tabel 67: Gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke, de mannelijke en het totale aantal districtsraadsleden, voorzitters van de districtsraad, districtscollegeleden en voorzitters van de districtscolleges na de verkiezingen van 2006.

	Vrouwen	St. afw.	Mannen	St. afw.	Totaal	St. afw.
Districtsraadsleden	43.9	13.4	46.2	13.9	45.2	13.7
Voorzitters districtsraad	50.0	-	49.9	4.8	49.9	4.5
Districtscollegeleden	38.4	8.7	45.2	11.7	42.9	11.2
Voorzitters districtscollege	50.0	-	50.0	5.8	50.0	5.4

Tot slot kijken we naar de gemiddelde leeftijd van de mandatarissen in de verschillende organen van het OCMW. Zoals onderstaande tabel aantoont, geldt op dat bestuursniveau wel terug dat de gemiddelde leeftijd stijgt naargelang het belang van de functie toeneemt. Ook hier zijn de vrouwen gemiddeld genomen jonger dan de mannen.

Tabel 68: Gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke, de mannelijke en het totale aantal OCMW-raadsleden, leden van het vast bureau, OCMW (onder)voorzitters en OCMW voorzitters die tevens schepen zijn na de verkiezingen van 2006.

	Vrouwen	St. afw.	Mannen	St. afw.	Totaal	St. afw.
OCMW-raadslid	45.3	12.1	49.2	11.8	47.4	12.1
Lid vast bureau	46.1	11.4	50.1	10.8	48.4	11.2
OCMW-ondervoorzitter	52.4	9.2	49.9	15.4	51.1	12.3
OCMW-voorzitter	47.1	11.0	52.6	8.6	50.7	9.9
OCMW-voorzitter en schepen	46.7	10.3	52.2	8.1	50.2	9.3

C. Aantal mannen en vrouwen in de verschillende politieke organen en belangrijkste politiek verantwoordelijke functies volgens lokaliteit

In dit laatste deel willen wij tot slot nagaan of er op het gemeentelijke niveau een verband bestaat tussen het aantal vrouwen in de onderzochte gemeentelijke organen en het gecategoriseerde aantal inwoners. Onderstaande tabel geeft ons in dit verband een overzicht.

Tabel 69: Percentage verkozen vrouwen en mannen in de gemeentelijke politieke organen naar inwonersaantal.

	Vrouwen			Mannen		
	Klein	Midden	Groot	Klein	Midden	Groot
Gemeenteraadsleden	25.2	30.9	43.9	25.8	32.5	41.7
Voorzitters Gemeenteraad	35.5	22.6	41.9	32.5	33.9	33.6
Schepenen	27.2	31.0	41.9	27.2	32.7	40.1
Burgemeesters	17.2	34.5	48.3	35.1	33.0	31.9

Wanneer we bovenstaande tabel bekijken, stellen we vast dat van de 29 vrouwelijke burgemeesters de meeste onder hen hun ambt uitoefenen in de in ons onderzoek als groot bestempelde steden en gemeenten. Ook bij de schepenen stellen we een positief lineair verband vast tussen het aantal inwoners en het percentage vrouwelijke schepenen. Deze vaststelling geldt vervolgens evenzeer voor de gemeenteraadsleden. Enkel bij de voorzitters van de gemeenteraad stellen we een positief lineair verband vast tussen het aantal inwoners en het aantal vrouwen in deze functie.

D. Mandaten: besluit

In dit derde en laatste deel van ons onderzoek hadden wij aandacht voor de mandaatverdeling en de geslachtsverhouding binnen de belangrijkste (uitvoerende) organen van de vier onderzochte verkiezingsniveaus. Net zoals bij de kandidaten en bij de verkozenen stelden wij vast dat er een positieve evolutie kon worden opgetekend wat betreft het aantal vrouwen in deze organen. De trend bleek op alle niveaus evenwel minder steil naarmate het ambt in gewicht toenam. Zo maken vrouwelijke burgemeesters bijvoorbeeld nog steeds maar 9% uit van het totale aantal burgemeesters. Op het gemeentelijke niveau wordt de functie van burgemeester dus nog steeds gekenmerkt door het meest hardnekkige glazen plafond.

Volgens Petra Meier speelt in dat verband het tijdseffect een rol. Men wordt namelijk niet van vandaag op morgen burgemeester. Er gaat meestal al een lange (lokale) politieke carrière aan vooraf⁵⁰. Vaak hebben de burgemeesters dan ook al een schepenmandaat doorlopen. In die zin zullen toekomstige verkiezingen misschien een

gunstiger beeld opleveren inzake vrouwelijke burgemeesters. Hoewel het vrouwelijke percentage gemeenteraadsleden nog altijd enkele procenten voorsprong heeft op het percentage vrouwelijke schepenen, merken we echter bij de laatste verkiezingen een opmerkelijke stijging van het percentage vrouwelijke schepenen in vergelijking met voorgaande verkiezingen. Zeker wanneer we het feit dat er tijdens de vorige legislatuur nog een 75-tal colleges waren die exclusief uit mannen bestonden in beschouwing nemen, kunnen we stellen dat de genomen maatregelen door de politieke besluitvormers in dat verband het meeste resultaat hebben opgeleverd. Op die manier kunnen de vrouwen zich misschien meer profileren, waardoor het aantal vrouwelijke burgemeesters in de toekomst misschien kan stijgen. Een voorwaarde is dan wel dat vrouwen niet sneller uitstromen dan mannen. Ook hier moet de toekomst uitsluitsel geven.

Wat de gemiddelde leeftijd betreft, stelden we vervolgens vast dat ook hier de vrouwen gemiddeld jonger waren dan de mannen. Net zoals bij voorgaande verkiezingen kon er wat betreft de gemiddelde leeftijd van de gekozenen en afgevaardigden in de onderzochte organen worden opgetekend dat naarmate de functie in belang toeneemt, de gemiddelde leeftijd van de bekleeders ervan steeg.

Tot slot gingen wij voor het gemeentelijke niveau ook nog het verband na tussen het aantal inwoners en het aantal vrouwen in de onderzochte organen. Zowel bij de gemeenteraadsleden, de schepenen als de burgemeesters, stelden wij vast dat het percentage vrouwen het grootst was in die steden en gemeenten die in ons onderzoek als groot werden omschreven. Wat de voorzitters van de gemeenteraad betreft kon in dat opzicht geen eenduidig verband worden opgetekend.

6. Beleidsaanbevelingen

Met dit onderzoek hebben wij getracht de recentste evoluties in de participatie van vrouwen als lokale mandatarissen voor het voetlicht te brengen. Wij deden dat vanuit de vaststelling dat, ondanks de formele gelijkheid tussen beide seksen traditioneel minder lokale mandaten door vrouwen worden bekleed. Wij namen daarbij in het licht van de recente wijzigingen aan het gemeente- en provinciedecreet voor de laatst gehouden lokale verkiezingen drie aspecten onder de loep: kandidaatstelling, verkiezing en verdeling van mandaten. Wij stelden daarbij in de eerste plaats scherp op de verschillen tussen vrouwen en mannen. Waar het onderzoeksoptzet dat toeliet, maakten wij eveneens de vergelijking met voorgaande verkiezingen. In dit laatste deel zullen wij trachten om onze onderzoeksbevindingen te vertalen in enkele concrete beleidsaanbevelingen. Zij beogen de participatie van vrouwen als lokale mandatarissen – hoewel deze participatie reeds in positieve zin evolueert - te verbeteren.

De toegangskansen van vrouwen (op lokaal vlak) verbeteren en de omstandigheden creëren waarin een ontloken engagement kan worden bestendig, lijken alvast de eerste cruciale beleidsmaatregelen in het perspectief van een meer paritaire democratie. Of zoals Gubin en Van Molle het stelden: “De stijging van het aantal vrouwelijke kandidaten is een eerste voorwaarde voor de doorbraak van vrouwen in de politiek. Zelfs als de vrouwen niet verkozen worden, smeedt hun veelvuldige aanwezigheid op de lijsten een nieuw imago van de politieke wereld, ontzenuwt ze de gemeenplaatsen dat “men geen vrouwen vindt” en dat ze zich niet voor de politiek interesseren.”

De verplichte gelijke aanwezigheid van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten zette in dat verband alvast een stap in de goede richting. Toch moet worden gewezen op de complexiteit van de opgave. De participatie van vrouwen aan de (lokale) politiek is namelijk een ontwikkelingsproces waarvan de dynamiek zich ontplooit in verschillende interdependente stadia. Wil het beleid succesvol zijn, dan moet het inspelen op elk van die gendergevoelige fases. Daarmee bepleiten wij eerder de noodzaak om het participatievraagstuk in verscheidene perspectieven te plaatsen dan dat wij de verwachting willen oproepen van een holistische aanpak die de ondervertegenwoordiging van vrouwen onder lokale mandatarissen naar de geschiedenisboeken zal verwijzen. Dat laatste houdt dan weer verband met de maatschappelijke context waarin het politieke bedrijf zit ingebed: een verbetering van de participatie van vrouwen onder de politieke besluitvormers maakt immers deel uit van een breder emancipatorisch proces dat de kansen voor vrouwen in tal van domeinen van de samenleving optimaliseert.

Met die nuances in het achterhoofd willen wij vanuit dit onderzoek toch enkele concrete hefbomen aanreiken die de (blijvende) vertegenwoordiging van vrouwen onder lokale mandatarissen zouden kunnen verbeteren. Sommige daarvan zijn echter eerder onrechtstreeks. Zij beogen bijvoorbeeld de functioneringscondities van de lokale mandataris te verbeteren om op die manier meer vrouwen warm te maken voor de opname van een politiek mandaat. Andere hebben wellicht een directer effect op de vertegenwoordiging van vrouwen als lokale mandatarissen. Wij richten ons daarbij in de eerste plaats op die aspecten die binnen het bereik van het beleid liggen en concen-

teren ons op twee momenten in de participatie van vrouwen als lokale mandatarissen: welke maatregelen kan het beleid nemen om te zorgen dat meer vrouwen de stap zetten naar de lokale politiek en hoe kan het ervoor zorgen dat diezelfde mandatarissen in de lokale politiek blijven?

1. Hoe meer vrouwen in de lokale politiek krijgen? Gelijke kansenbeleid en rekrutering

Het politieke rekruteringsproces vormt uiteraard een cruciale stap in de participatie van vrouwen onder de lokale mandatarissen. Uit een aanbod van verkiesbare kandidaten wordt door selectoren in het politieke systeem (partijen, steungroepen, kiezers...) immers een lokale politieke elite afgelijnd. Die interactie tussen supply- en demand-side factors vraagt om een gediversifieerde aanpak die inspeelt op die twee kanten van het rekruteringsverhaal. Onze aanbevelingen situeren zich dan ook op beide niveaus.

1.1. Verbeter het statuut van de lokale mandataris

Een eerste maatregel heeft betrekking op het verbreden van de functionele aantrekkingskracht van een lokaal politiek mandaat bij het potentieel verkiesbaar deel van de bevolking. In termen van rekrutering verwijst zij in de eerste plaats naar het politiek kapitaal waarop de kandidaat-politicus/-a meestal moet bogen om een verkiesbaar mandaat te kunnen nastreven. In het bijzonder wordt daarbij vaak gewezen op het belang van het beroep en de positie in de levenscyclus van de toekomstige mandataris. Beide veronderstellen een zekere convergentie tussen het private en het publieke leven. Wat de beroepspositie van de toekomstige mandataris betreft, wordt de brokeraanse explanation van rekrutering doorgaans naar voren geschoven om de oververtegenwoordiging van mandatarissen uit bepaalde beroepsgroepen te duiden. Die beroepen brengen dan heel wat voordelen met zich mee die de toegangskansen van bepaalde individuen tot een politiek mandaat aanzienlijk verbeteren. Zij liggen niet enkel inhoudelijk in het verlengde van het beoogde mandaat maar laten evenzeer flexibele carrièrepatronen toe, een eigen tijdsindeling of bieden voldoende financiële zekerheid als vangnet voor het risicovolle politieke bedrijf. De levenscyclushypothese van politieke rekrutering stelt dan dat individuen die zich in een gunstige positie in hun levensloop bevinden (inhiberende factoren als de zorg voor jonge kinderen zijn deels weggefallen) meer kans maken op rekrutering. Dat verklaart mee waarom bijvoorbeeld personen van middelbare leeftijd oververtegenwoordigd zijn onder politieke mandatarissen.

Door een gebrek aan gegevens konden wij het beroep van de kandidaten in dit onderzoek niet nagaan. Eerder onderzoek van onder andere Reynaert en Steyvers tijdens de vorige legislatuur toonde echter aan dat de eerste verklaring voor het grootste maar niet het gehele deel van de gerekruteerde vrouwelijke mandatarissen in Vlaanderen opging: meer dan twee op drie had een opleiding in het hoger onderwijs (vooral van het korte type) succesvol afgerond. De bedienden en de leerkrachten voerden het lijstje van de best vertegenwoordigde beroepsgroepen aan. Wat uit het rekruteringsonder-

zoek niet direct kon worden afgeleid, bleek wel vanuit historisch socio-professioneel perspectief: vrouwen bouwden hun politiek kapitaal vanuit een relatief andere beroepsachtergrond op dan hun mannelijke collega's⁵¹. Waar de huisvrouwen onder de mandatarissen geleidelijk veld ruimden voor de actief aan de arbeidsmarkt participerende categorieën kwamen mannen verhoudingsgewijs meer uit een achtergrond in intellectuele of vrije beroepen of als zelfstandige of werkgever in de lokale politiek terecht. Vlaamse lokale politica's – zo bleek – werden nog steeds binnen 'typisch vrouwelijke' beroepssectoren gerekruteerd. Voor de levenscyclushypothese vonden zij eveneens (partiële) bewijslast.

Zo was meer dan 70% van de vrouwelijke mandatarissen gehuwd op het moment van hun rekruterende en hadden zij door de band genomen één à twee kinderen ten laste. Toch was meer dan één op drie bevrijd van kinderlast op het moment van hun rekruterende. Gemiddeld genomen werd de toekomstige vrouwelijke mandataris gerekruteerd op de leeftijd van 38 jaar. Het historisch onderzoek naar hun socio-professionele achtergrond toonde echter aan dat vrouwelijke mandatarissen doorheen de hele periode relatief jonger waren dan hun mannelijke collega's⁵¹. Dat houdt ook verband met de beperktere politieke ervaring die vrouwelijke mandatarissen doorgaans hadden opgebouwd. De gemiddelde leeftijd van de vrouwelijke kandidaten bleek trouwens ook voor de verkiezingen van 2006 op alle niveaus lager te liggen dan bij hun mannelijke tegenhangers.

In datzelfde onderzoek vonden zij ook een (eveneens partiële) bevestiging voor een hypothese die Ackaert eerder naar voren had geschoven: door de toegenomen eisen aan het lokaal mandaat (zowel in termen van opleiding als van tijdsconsumptie) zouden de rekruterende en het daaruit voortvloeiende profiel van de lokale mandatarissen professionaliseren. Concreet impliceerde dat een versmalling van de rekruteringsbasis tot die beroepen die een relatief hoge opleiding combineerden met voldoende tijd die voor het politiek mandaat ter beschikking kon worden gesteld. Een specifieke positie in de levenscyclus zou daarvan in het verlengde liggen.

Enkele van dat patroon afwijkende tendensen in acht genomen (zelfstandigen en werkgevers verbeterden hun vertegenwoordiging doorheen de tijd), bleek die veronderstelling op te gaan voor een groot deel van de Vlaamse lokale mandatarissen. Vooral de opmars van personen met een vrij of intellectueel beroep onder die mandatarissen bleek opvallend.

Hoewel een zekere professionalisering in termen van opleiding of compatibiliteit met een politiek mandaat tot een kwalitatieve verbetering van het politiek bedrijf zou kunnen leiden, kan de versmalling van de rekruteringsbasis vanuit beleidsoogpunt echter als problematisch worden beschouwd. Dat is zeker het geval wanneer men de ondervertegenwoordiging van vrouwen binnen die beroepsposities en de specifieke opbouw van politiek kapitaal van vrouwelijke politieke mandatarissen in termen van beroepsachtergrond in rekening brengt. Een verdergaande professionalisering zou dan de toegangskansen van potentiële vrouwelijke kandidaten kunnen verminderen. Om dat mogelijke euvel te ondervangen, kan het beleid de functioneringscondities van

het politieke ambt verbeteren door het statuut van de lokale mandatarissen te optimaliseren. Dat zou de aantrekkingskracht van de opname van een mandaat verhogen en het minder in het verlengde doen liggen van een 'toevallige' compatibiliteit met de eigen achtergrond. In het bijzonder zou er daarbij meer aandacht naar het mandaat van gemeenteraadslid moeten gaan. Vrouwen horen met name verhoudingsgewijs meer tot de groep van de gemeenteraadsliden (wat een moeilijke doorgroei naar een uitvoerend lokaal mandaat weerspiegelt). Ervaring in de gemeenteraad blijkt ook een cruciaal opstapje te zijn in de rekrutering voor de uitvoerende lokale mandaten. De bestaande regeling i.v.m. het statuut van lokale mandatarissen heeft immers in de eerste plaats betrekking op die laatste groep. De wetten van mei 1999 verbeterden de rechtspositie van schepenen en burgemeesters op een aantal punten (wedde en pensioenen, politiek verlof, rechtsbescherming...) aanzienlijk⁵². Het ambt van gemeenteraadslid bleef daarentegen een doorgedreven vorm van politiek vrijwilligerswerk. Hoewel dat laatste veelal tot de democratische traditie wordt gerekend, scheidt het inwerken van de bovenstaande professionaliseringstendens een beperkend kader voor de rekrutering van bepaalde samenlevingsgroepen (waar vrouwen proportioneel vaak deel van uitmaken) in de gemeenteraad*. Enkele aspecten uit het statuut van de gemeenteraadsliden verdienen daarbij o.i. bijzondere aandacht.

De huidige vergoeding voor het opnemen van het mandaat als gemeenteraadslid neemt de vorm aan van presentiegelden. Waar die door de respectievelijke decreten werden verhoogd, zou gedacht kunnen worden aan een alternatieve uitbetalingswijze enerzijds en (voor grotere gemeenten) de omzetting ervan in een deeltijdse wedde anderzijds. Zo zou men eraan kunnen denken de mandataris de keuze te laten om zijn presentiegelden op te nemen in één van de bestaande chequesystemen die de Vlaamse overheid recent introduceerde. Via een dienstencheque zou de mandataris bijvoorbeeld hulp in de huishouding of bij de kinderopvang kunnen verwerven. Onderzoek toont immers aan dat de last van het gezinsleven bij vrouwelijke mandatarissen zwaarder weegt dan bij hun mannelijke collega's. Bovendien reageert die eerste groep daar vaker op door het eigen mandaatengagement terug te schroeven. Waar de introductie van een dergelijk systeem voor alle lokale mandatarissen als gunstig kan worden omschreven, toont de praktijk dat vooral (toekomstige) vrouwelijke mandatarissen hier baat bij zouden kunnen hebben. Dat voorstel houdt een aantal voordelen in die de alternatieve keuze voor een financiering van de bovenstaande gezinshulp uit de eigen middelen van de mandataris ontkrachten.

Een eerste daarvan ligt in het verlengde van de onttrekking aan marktconforme prijzen die de oorspronkelijke introductie van het chequesysteem beoogde: hulp in het gezinsleven wordt voor de mandataris aanzienlijk goedkoper (en waarschijnlijk pas verhoudingsgewijs interessant wanneer de extra inkomsten met de uitgaven worden vergeleken) dan in een puur marktconforme situatie. De Vlaamse overheid draagt bijkomend haar steentje bij door het onttrekken van een deel van de financiële last op de gemeenten die uit de vergoeding voor haar mandatarissen voortvloeit. Tot slot zou ook het werkgelegenheidsverschaffende aspect van het chequesysteem bevorderd kunnen worden door het systematisch aanspreken van een nieuwe groep van potentiële gebruikers.

* Uiteraard wordt daarbij een ceteris paribus redenering vooropgesteld die abstractie maakt van verschillende niveaus van politieke motivatie, eisen van partijselectoren of preferenties van het electoraat.

Voor gemeenteraadsleden in grotere steden zou de introductie van een deeltijdse wedde voor het ambt van gemeenteraadslid kunnen worden overwogen. In die gemeenten is het ambt van mandatarissen immers extra belastend en tijdrovend. Naast het fractie- en partijgebonden werk, wordt de beleidsvoering er vaak onder de vorm van commissies georganiseerd. De specialistische inslag van die commissies en de ruime hap uit de tijdsbesteding die dit voor de mandataris met zich meebrengt (inclusief het voorbereiden van de dossiers) maken een combinatie met het beroeps- of privéleven én een blijvend contact met de plaatselijke bevolking vaak erg moeilijk. De introductie van een deeltijdse wedde zou dan een financieel alternatief kunnen bieden voor tijd die – mits een stelsel van politiek verlof – aan het beroepsleven kan worden onttrokken. Enige tijd geleden werd in de Kamer al een concreet wetsvoorstel in die zin geïntroduceerd⁵³. Met de overheveling van de organieke wetgeving op de lokale besturen heeft de Vlaamse overheid zelf de instrumenten in handen om maatregelen in die zin te realiseren.

Een belangrijk complement van de vergoedingsregeling voor politieke mandatarissen is het stelsel van politiek verlof waarop zij kunnen bogen. De huidige regelgeving laat daarbij toe dat de mandataris een gedeelte van zijn professionele tijd gereserveerd weet voor de opname van zijn politiek ambt. Het financiële verlies (inzonderheid dat van de werkgever) dat daaruit voortvloeit, wordt gecompenseerd door de gemeentelijke overheid. Vandaag is dat stelsel echter in de eerste plaats van toepassing op die mandatarissen die een wedde ontvangen, i.c. de uitvoerende tak van het lokaal bestuur. Gedacht kan worden om een vergelijkbaar systeem uit te werken voor gemeenteraadsleden. Het huidige stelsel van loopbaanonderbreking dat met enkele recente wetswijzigingen in het systeem van politiek verlof kan worden geschoven zou daarbij kunnen worden omgevormd tot een soort politiek tijdskrediet.

Analoog aan de regeling die op een bredere schaal geldt, zouden politieke mandatarissen daarbij een gedeelte van hun professionele activiteiten terugschroeven en meer tijd ter beschikking krijgen om hun politiek ambt vorm te geven. De overheid geeft daarbij ook een belangrijk waarderend signaal naar die individuen die zich engageren om de lokale samenleving mee vorm te geven. Dat gebeurt dan zonder een financiële aderlating voor de betrokken mandataris en verlicht opnieuw de financiële last voor de gemeenten gezien de Vlaamse overheid de financiering van het krediet op zich neemt. Dat laat mee toe dat kandidaat-politici buiten de traditie met de politiek gelieerde beroepsachtergronden of levenscyclusposities de stap naar een politiek mandaat gemakkelijker kunnen zetten. Dergelijke maatregel zou – gegeven de rekruteringspraktijk – in het bijzonder aan (potentiële) vrouwelijke mandatarissen ten goede komen. Bijkomend zou het mogelijkheden scheppen om mits afspraken vergaderingen die eigen zijn aan het ambt gedurende de dagtijd te houden. Onderzoek toont immers aan dat vooral vrouwelijke mandatarissen conflicten ervaren tussen het eigen privéleven en de avondlijke vergadercultuur die aan het lokaal bestuur eigen is.

Andere maatregelen liggen in het verlengde van dat statuut en houden verband met de politieke inrichting van het gemeentelijk bestuur. Zo maakten in de discussie rond het voorontwerp van gemeentedecreet het vraagstuk van de cumulatie van politieke mandaten en de rechtstreekse burgemeestersverkiezing opgeld. Waar het vanuit we-

tenschappelijk oogpunt vooralsnog moeilijk is de gevolgen van de vigerende beleidskeuzes empirisch te onderbouwen, kunnen toch enkele tendensen in verband met de vertegenwoordiging van vrouwen als lokale mandatarissen in dat verband worden onderscheiden. Een striktere decumulatie van politieke mandaten zou die vertegenwoordiging daarbij kunnen opkrikken. Nu worden vooral uitvoerende lokale mandaten nog vaak waargenomen door mannen met bovenlokale mandaten.

Het voorstel in het voorontwerp van gemeentedecreet om de gelijktijdige opname van die laatste combinatie niet langer mogelijk te maken, zou in ieder geval een stap kunnen hebben betekend in de richting van een genderparitaire lokale democratie. Dat kan – opnieuw met de nodige voorzichtigheid – allicht niet gezegd worden van het geopperde voorstel om de burgemeester rechtstreeks te verkiezen. De bezwaren op het functioneren van de lokale democratie bij het van toepassing worden van de huidige conceptie daarvan nog terzijde gelaten⁵⁴, lijkt het gepersonaliseerde en electoraal verscherpte karakter van die rechtstreekse burgemeestersverkiezing de kansen van vrouwen op het burgemeesterschap te verminderen. Een voorzichtige vergelijking uit eigen comparatief onderzoek in 13 Europese landen lijkt alvast in die richting te wijzen.

Waar de burgemeester onrechtstreeks zijn ambt verwerft, ligt de vrouwelijke vertegenwoordiging op 12,7%. Wordt hij rechtstreeks verkozen dan daalt dat cijfer significant tot slechts 4,5%⁵⁵.

1.2. Op een dag vind je de job van je leven...? Maak van 'politics' opnieuw een 'vocation'

Naast het politiek kapitaal waarover een toekomstige mandataris moet beschikken om zich met succes verkiesbaar te stellen, moet hij of zij daartoe de motivatie ontwikkelen. De potentiële rekrutee moet m.a.w. als mandataris aan politiek willen doen. Weber heeft die tweeledigheid mooi gevat in zijn conceptie van 'politics as a vocation'.⁵⁶ Oorspronkelijk bedoeld als model waarlangs de professionalisering van het politieke leven zou verlopen, verwijst het naar politiek als beroep enerzijds en als roeping anderzijds. Waar de synergie tussen een politiek mandaat en beroepsachtergronden die compatibiliteit met het politieke bedrijf suggereren in de rekrutering van politieke mandatarissen geleidelijk aan inderdaad een belangrijkere rol is gaan spelen (en deze beleidsaanbevelingen de voor vrouwen ongunstige versmalling van de rekruteringsbasis die hiervan het gevolg is, proberen te ondervangen) blijkt het aanboren van een potentieel aan gemotiveerde (vrouwelijke) kandidaten wat meer problematisch.

In het verlengde van de relatief beperkte interesse of vertrouwen in het politieke bedrijf (al liggen die op lokaal vlak toch vaak iets hoger) ligt het feit dat slechts een heel klein deel van de verkiesbare bevolking zich geroepen voelt om een politiek mandaat op te nemen. Het idee dat men (als vrouw) vernieuwing of verandering kan aanbrengen in het bestaande bestuur gaat daarbij de wens om de lokale bevolking van dienst te zijn met de eigen kandidatuur of deze om de eigen ideologische overtuiging te realiseren vooraf.

Aan het ontbolsteren van dergelijke motieven liggen vaak socialisatieprocessen ten grondslag waarvan sommige teruggaan tot de kindertijd of jeugd van de vrouwelijke mandataris.

Uit onderzoek van onder andere Reynaert en Steyvers bleek dat een meerderheid van iets meer dan 53% van de ondervraagden één van beide ouders als van invloed zag op hun in contact komen met de lokale politiek. Voor vader verloopt die invloed in de ogen van de mandataris via de 'harde' factoren van het lidmaatschap van een politieke partij of het eigen politiek mandaat. Voor moeder neemt deze eerder de vorm aan van een 'zachte' invloed van waardenoverdracht of sociaal engagement. Meer dan twee op drie respondenten groeit bovendien op in een ouderlijk milieu waarin er interesse bestaat voor het politieke bedrijf. Voor vader blijkt die autoreproductie van de lokale elite langsheen vrij enge partijpolitieke termen plaats te vinden. Waar bijna 40% van alle vrouwelijke lokale mandatarissen een vader had die lid was van een politieke partij, stijgt dat onder onze respondenten verkozen in de rangen van één van de drie klassieke politieke partijen tot een ruime meerderheid. Voor een aanzienlijk deel van de toekomstige vrouwelijke mandatarissen liggen de kiemen van hun eigen politieke microbe dus in hun ouderlijke omgeving. Wordt deze laatste verbreed tot het geheel van familiale actoren, dan geeft meer dan twee op drie vrouwelijke mandatarissen te kennen de weg naar het eigen ambt onder hun invloed te hebben afgelegd⁵⁷. Dat betekent helemaal niet dat het ontbreken van een stimulerend ouderlijk of familiaal milieu de toegangspoort tot een politiek mandaat afsluit. Wel wijst het erop dat een vroege en diepgaande politieke socialisatie een belangrijke rol speelt in de ontwikkeling van politieke motivaties en op die manier de verkiesbaarheidskansen van bepaalde individuen aanzienlijk kan beïnvloeden. Dat politieke passie doorheen de generaties wordt doorgegeven, kan vanuit een democratisch oogpunt enkel maar worden toegejuicht. Dat autoreproductieve tendensen de verspreiding van die motivatie in aanzienlijke mate naar specifieke milieus richt, roept echter vragen op.

Veel meer dan bijvoorbeeld bij de aanbevelingen over het statuut van lokale mandatarissen het geval was, botsen wij hier echter op de begrenzingen van het beleid. De bovenstaande fenomenen verwijzen naar diepgewortelde en binnen een algemene politieke cultuur opererende socialisatieprocessen. Specifiek voor vrouwen komt daar nog eens het fenomeen bovenop dat actieve politisering relatief meer voor het mannelijke deel van de bevolking reserveert. Genderrolfixatie 'leert' vrouwen van jongs af aan dat 'politiek' een 'mannenzaak' is. Die patronen zijn uiteraard relatief: er bestaat noch een verbod op vrouwelijke participatie noch een welbewuste strategie om vrouwen aan het politieke leven te onttrekken. Processen van sociaal leren werpen echter barrières op die de motivationele weg voor vrouwen naar een politiek mandaat bemoeilijken doch niet verhinderen.

Daarbij zou kunnen worden gesuggereerd – al ontbreekt in het licht van het onderzoeksopzet het nodige vergelijkingsmateriaal daartoe – dat bij het overstijgen van deze barrières een sterk gepolitiseerd ouderlijk of familiaal milieu voor toekomstige vrouwelijke mandatarissen van meer uitgesproken belang is dan bij hun mannelijke tegenhangers.

Een culturele omslag in die diepgewortelde en genderspecifieke patronen van sociaal leren bewerkstelligen, is voor het beleid geen eenvoudige opdracht. In de implementatie van een gelijke kansenbeleid binnen en tussen de seksen zou de Vlaamse overheid in samenwerking met de onderwijswereld op die problematiek echter kunnen anticiperen door bijzondere aandacht te schenken aan het gendervraagstuk in de curricula. Concreet kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het ontwikkelen van een genderpakket onder impuls van het departement gelijke kansen dat kan worden geïntegreerd in de leergangen geschiedenis of maatschappijleer*. Daarin zouden dan gendergerelateerde kwesties aan bod kunnen komen (historische groei van de positie van vrouwen in de samenleving inzonderheid hun politieke participatie, discussies over waarden en normen aangaande die positie, een genderrollenspel...). Het is onrealistisch te verwachten dat een generaties-lange politieke cultuur door deze maatregel zou kunnen worden gewijzigd. Wel laat het toe dat mensen op een systematische en geduide manier op jonge leeftijd in contact kunnen komen met het gendervraagstuk, verschillende antwoorden erop leren beschouwen en zich een eigen mening weten te vormen in dat verband.

Socialiserende ervaringen die de toekomstige mandataris ertoe aanzetten een politiek mandaat te willen opnemen, beperken zich uiteraard niet tot diens vroege levensfasen. Waar al werd aangehaald dat heel wat vrouwelijke mandatarissen uit het onderzoek van Reynaert en Steyvers een invloed van andere familieleden op het ontstaan van hun politiek engagement aanhaalden, bleek daarmee concreet het vaakst naar de eigen partner te worden verwezen. Daarnaast gaf meer dan één op drie vrouwelijke mandatarissen de invloed van andere actoren – in het bijzonder eigen vrienden – op hun rekrutering in de lokale politiek aan. In beide gevallen gebeurde dat in de ogen van die mandatarissen door de harde invloed van het lidmaatschap van een politieke partij of het politiek mandaat van die actoren. Ook de stimulans tot politiek activisme bleek daarbij vaak te worden aangehaald. Dat wijst op het belang van netwerkposities en de daaruit voortvloeiende socialiserende ervaringen voor toekomstige vrouwelijke mandatarissen.

Rekrutering is in aanzienlijke mate een interpersoonlijk gebeuren. Dat het grootste deel van de vrouwelijke mandatarissen hun intrede in het politieke bedrijf in de eerste plaats toeschrijft aan een expliciete rekruteringsvraag ligt hiervan in het verlengde. In dat verband moet in het bijzonder gewezen worden op het groot potentieel aan vrouwen in de civil society. De huidige rekruteringspraktijk – die sterk wordt gedomineerd door politieke partijen – vertoont de tendens tot interne selectie. Vrouwelijke mandatarissen doorliepen daarbij de leerschool van een politieke partij hetzij door (langdurig) lidmaatschap (> 60%) hetzij door het uitoefenen van een bestuursfunctie in die partij (> 33%). Voorgaand onderzoek toonde echter dat vrouwen verhoudingsgewijs minder vaak en minder actief bij het partijgebeuren betrokken zijn. Gezien het vigeren van dat model van party apprenticeship wordt de ondervertegenwoordiging van vrouwen onder potentiële mandatarissen nog eens versterkt. Met uitzondering van de christendemocratische mandatarissen lag die betrokkenheid bij partijen toch nog hoger dan deze in het verenigingsleven. Ongeveer één op vier vrouwelijke mandatarissen bekleedde daar een bestuursfunctie in. Het betrof hier meestal sport-, hobby-

* Waar dat in het verlengde ligt van de vakoverschrijdende eindtermen in burgerzin, zouden wij in eerste instantie pleiten voor een optioneel pakket en grondig overleg met de onderwijswereld. Dit voorstel zou kunnen gekoppeld worden aan een vergrote aandacht voor politieke vorming binnen het curriculum in het algemeen.

of cultuurverenigingen. Juist in die georganiseerde burgergemeenschap ligt o.i. heel wat onaangesproken vrouwelijk potentieel. Daarin functioneren heel wat leden en bestuurders met ervaringsdeskundigheid binnen specifieke segmenten van de samenleving. Zij zijn geworteld in de plaatselijke samenleving en hebben kennis van lokale (deel)problemen die nu eerder onrechtstreeks op de politieke agenda komen. Waar een brede waaier aan participatiemogelijkheden op lokaal vlak (adviesraden, hoorzittingen, wijkcomités...) nu al een onrechtstreekse doorstroming van dat potentieel in het politieke bedrijf brengen, blijft een intensieve personele uitwisseling tussen dit plaatselijke middenveld en de geïnstitutionaliseerde politieke mandaten voorslagnog uit. Waar de vroegere inbedding van de massapartijen dat allicht nog overbodig maakte, stelt de huidige tendens naar de vorming van kaderpartijen en de druk op de klassieke participatiemechanismen die in tal van Europese landen op lokaal vlak wordt ervaren de aliënering tussen de civil en de political society op scherp⁵⁸.

Voor toekomstige vrouwelijke mandatarissen zou daarbij bijzondere aandacht kunnen gaan naar een intensievere interactie (zowel personeel als inhoudelijk) tussen de vertegenwoordigers van die civil society en de vrouwenafdelingen van politieke partijen.

1.3. Ontwikkel een talentenbank: voor v (en m) met talent

Het aflijnen van een verkiesbaar aanbod van kandidaten is een belangrijk momentum in het politieke rekruteringsproces. Wij hebben al vastgesteld dat vrouwen moeilijkheden ondervinden in de vorming van politiek gevaloriseerd kapitaal en het omzetten daarvan in een dito motivatie. Die vinden hun grondslag in een amalgaam aan elkaar wederzijds versterkende factoren: de participatie van vrouwen aan het hoger onderwijs of specifieke delen van de arbeidsmarkt, differentiële processen van politiek leren, gendergerelateerde taakverdelingen in het privéleven, etc. Ook aan de vraagzijde van het rekruteringsproces worden de kansen van potentiële vrouwelijke mandatarissen soms echter in negatieve zin beïnvloed.

Een deel daarvan hangt samen met het informatieprobleem dat gepaard gaat met het antwoord op de dubbele vraagstelling die deze zijde van het rekruteringsproces overheerst: wie selecteert en waar gaan deze selectoren naar op zoek? Uit onderzoek blijkt dat vooral lokale politieke partijen en lijsten – in het bijzonder een kleine kern van selectoren hierbinnen – het gros van het rekruteringswerk op zich nemen, beïnvloed door steun- en belangengroepen die met hun doelstellingen congruente kandidaten bij die kernselectoren promoten. In het lokaliseren en overtuigen van potentiële kandidaten maken die selectoren gebruik van ‘informatieel shortcuts’. Zo scannen zij het rekruteringspotentieel op duidelijk zichtbare verwezenlijkingen en vissen ze vaak binnen de vijver van hun eigen netwerken*. In het onderzoek van Reynaert en Steyvers verwees niet alleen de grootste groep mandatarissen naar een expliciete rekruteringsvraag als belangrijkste manier van in contact komen met de lokale politiek; voor het geheel van de onderzochte respondenten bleek die vraagzijde van hun rekruteringsproces daarenboven sterk langsheen persoonlijke lijnen te verlopen: de meeste

* Die overigens zelf niet ‘neutraal’ zijn samengesteld. Partijselectoren behoren veelal tot een intellectuele, mannelijke sociale bovenlaag met een relatief hoge statuspositie. Netwerken vertonen daarbij de tendens tot sociale exclusiviteit en homogenisering.

vrouwelijke mandatarissen verwezen immers naar partijbestuurders, zetelende mandatarissen of de bredere categorie van vrienden en kennissen als de personen die hen gevraagd hebben een plaats op de lijst te bekleden.

Niven heeft omstandig aangetoond dat dit informatieprobleem tot een outgroup-effect in het rekruteringsproces leidt dat in het bijzonder nadelig is voor potentiële vrouwelijke kandidaten.

Veel meer dan aan een ondervertegenwoordiging van vrouwen in politiek gevaloriseerde categorieën (distribution-effect) ligt de geringere kans op het doorstoten naar de kandidatenlijst in hun beperktere sociale gelijkenis met de overwegend mannelijke en in specifieke socio-professionele netwerken opererende selectoren. Het is moeilijk hard te maken in welke mate zijn quasi-experimentele onderzoeksdesign getransponeerd kan worden naar de hedendaagse lokale politieke context in Vlaanderen. Wel wijst het op een gendereffect dat niet terug te voeren is op (verholen) discriminatie maar eerder in het verlengde ligt van een informatieprobleem aan de vraagzijde van het rekruteringsproces.

Om dat probleem mee te helpen ondervangen – inzonderheid vanuit het nadelig effect dat het heeft op de doorstroming van vrouwelijk potentieel tot de rangen van de verkiesbare kandidaten – zou het beleid een soort talentenbank kunnen ontwikkelen die informatie over lokaal vrouwelijk potentieel zou kunnen samenbrengen. Dat zou het voor partijselectoren eenvoudiger kunnen maken om de traditionele grenzen van hun rekruteringsblik te verruimen. Daarmee verwijzen wij bijvoorbeeld ook naar het eerder aangehaalde potentieel van de civil society. Desgevallend zou die talentenbank in de eerste plaats informatie kunnen verzamelen omtrent mogelijke vrouwelijke kandidaten al kan het opzet ervan uiteraard verbreed worden. In die zin kan de talentenbank worden opgevat als een jobforum zoals deze ook in de reguliere arbeidsmarkt bestaat. Ook hier tracht men de vraag van selectoren op het aanbod van kandidaten af te stemmen gezien de niet-gereguleerde marktwerking storingsen vertoont (vissen in eigen netwerken, zoeken naar indicaties met snelle maar niet noodzakelijk accurate of volledige informatieve waarde...) die de kansen van vrouwen op een lokaal politiek mandaat benadelen.

Hoe die informatie verzamelen en ze bij de juiste actoren krijgen, blijft hier echter wel een sleutelvraagstuk. Onrechtstreeks hebben wij al vastgesteld dat vooral lokale partijactoren (al dan niet opererend onder een formele nationale vlag) een belangrijke rol spelen in het plaatselijke rekruteringsproces. Dat suggereert dat een eenzijdig centralistische aanpak allicht weinig kans op slagen maakt. Daarom zou bijvoorbeeld gedacht kunnen worden aan een ondersteunende aanpak waarbij de Vlaamse overheid knowhow en financiële incentives ter beschikking stelt voor plaatselijke initiatieven die aan het idee van zo'n talentenbank beantwoorden.

Een campagne in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 die vrouwen enerzijds warm moet maken voor de opname van een plaatselijk politiek engagement en anderzijds beoogt informatie over dat vrouwelijk potentieel samen te brengen zou hierbij kunnen helpen.

Een database gerelateerde webstek met accent op vrouwelijk talent zou hiervan de centrale tegenhanger kunnen zijn.

1.4. Optimaliseer de quotawetgeving op lokaal vlak maar zorg ook voor omkadering

De jaren negentig vormden het toneel van een aantal institutionele initiatieven die de vertegenwoordiging van vrouwen als politieke mandatarissen beoogden te verhogen. Die dienden zich meestal aan onder de vorm van geslachtsgerelateerde quota.

Het lokale niveau fungeerde daarbij zoals vaak als proeflaboratorium voor institutionele vernieuwing: de wet Smet-Tobback die een geslachtsgebonden differentiatie van de kandidatenlijsten vooropstelde werd voor het eerst toegepast bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1994. De wet vond op lokaal vlak echter haar volle werkingkracht bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2000. Voortaan mocht elke partij of lijst ten hoogste twee derde kandidaten van hetzelfde geslacht op haar kandidatenlijst laten figureren. In de praktijk betekende dat meestal dat één op drie kandidaten een vrouw diende te zijn. De meer vergaande quotawetten die later op nationaal of regionaal vlak werden geïnstigeerd, werden bij de verkiezingen van 2006 vertaald naar de lokale context.

Hoewel het effect van de quotawetgeving op lokaal vlak moeilijk valt te isoleren, mag worden aangenomen dat zij wel degelijk een impact heeft gehad op de vertegenwoordiging van vrouwen onder de lokale mandatarissen. Uit ons historisch onderzoek naar het socio-professioneel profiel van de lokale mandatarissen na WO II blijken de gemeenteraadsverkiezingen waarin de quota werden toegepast een breuk met het verleden te bewerkstelligen. Waar in de jaren tachtig nog minder dan 15% van alle lokale mandatarissen van het vrouwelijk geslacht was, steeg dat in 1994 tot om en bij de één op vijf om bij de verkiezingen van 2000 net onder de 30% uit te komen. De laatst gehouden lokale verkiezingen bracht het percentage voor de gemeentes zelfs op 33% en voor de provincies op 36%. In die zin mag aangenomen worden dat het effect van de quotawetgeving die van de loutere maatschappelijke evolutie in de richting van een genderparitaire samenleving overstijgt.

De quotawetgeving is ook op lokaal vlak geslaagd in één van haar centrale doelstellingen: een nieuwe groep van vrouwelijk potentieel met succes in een lokaal mandaat te loodsen. Quota bleken in die zin dus een uitstekende institutionele hefboom om de participatie van vrouwen als lokale mandatarissen te versnellen. Vanuit een gelijke kansenbeleid dat de positie van vrouwen beoogt te optimaliseren, verdient een behoud ervan aanbeveling.

Toch past hier enige nuance. Dat blijkt wanneer men de bovenstaande participatiecijfers even anders bekijkt: waar de vertegenwoordiging van vrouwen onder lokale mandatarissen in historische zin haar hoogtepunt bereikte, blijft een genderparitaire samenstelling van de lokale politieke elite nog ver buiten bereik. Men zou kunnen

aanvoeren dat een zuivere pariteitsfixatie het belang van de gemaakte vorderingen onderschat. Problematischer wordt het echter wanneer wij de vrouwelijke vertegenwoordiging opsplitsen naar politieke functie. Daaruit blijkt dat de doorstroming van vrouwen naar lokale uitvoerende mandaten nog steeds een pijnpunt is.

Waar de vertegenwoordiging van vrouwen in het schepenamtb met de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 dankzij de verplichte regel dat het college niet langer uit personen van hetzelfde geslacht mocht bestaan een grote vooruitgang boekte, blijkt vooral de burgemeestersfunctie nog exclusief mannelijk domein (slechts 9% van de onderzochte vrouwelijke mandatarissen draagt de burgemeesterssjerp). Die doorstroming lijkt dus een nieuwe prioriteit te moeten worden voor een beleid dat een gelijkheid van kansen vooropstelt. Verwacht mag worden dat juist de eigenheid van het vigerende rekruteringsproces tegen het licht van de impact van de quotawetgeving hier een handje zal helpen. Onderzoek toont immers aan dat succesvolle ervaring op de wetgevende banken van het lokaal bestuur een belangrijke voorwaarde is voor het doorstromen naar de lokale uitvoerende functies. Waar de vrouwelijke vertegenwoordiging geleidelijk aan belang wint, stijgt allicht de kans op een rekrutering in die uitvoerende functies.

Waar Deschouwer en Meier al een grondige analyse maakten van de institutioneel-electorale voorwaarden voor een optimale quotawetgeving, willen wij waarschuwen voor een mogelijk negatief en onbedoeld effect van diezelfde quota⁵⁹. Onderzoek van onder andere Reynaert en Steyvers toonde met name aan dat de zetelende vrouwelijke mandatarissen op problemen in de beeldvorming rond hun positie wezen. Uit dat zelfde onderzoek bleek bovendien dat een aanzienlijk deel van die mandatarissen sekse als de (of op één na) belangrijkste reden zagen voor hun selectie en toegaven dat quota voor hen de weg naar een lokaal mandaat hadden vergemakkelijkt. Een meerderheid meende zich echter extra te moeten bewijzen om als volwaardig beleidsmaker te worden gezien⁶⁰.

Het idee zou ook kunnen ontstaan dat de rekrutering van die groep mandatarissen niet gebaseerd is op hun intrinsieke kwaliteiten maar enkel en alleen op de factor geslacht. Negatiever gesteld: omdat partijen nu eenmaal vrouwen op lijsten moeten zetten, harken ze snel wat 'excuus-truusen' uit eigen kring bij elkaar die na hun eventuele verkiezing des te docielier de vooraf uitgetekende lijn van een partijelite moeten volgen. De rekrutering van vrouwelijke kandidaten wordt een louter verplicht nummer dat een pervers effect heeft: waar het bedoeld is om een onaangesproken potentieel in de lokale politiek te brengen, wordt enkel lippendienst bewezen aan het idee van gendergelijkheid door het selecteren van een groep kandidaten die 'toevallig' vrouw zijn. Uiteraard hoeft dat geenszins aan de reële situatie te beantwoorden. Het wordt echter problematisch wanneer dat bij een bepaalde groep alvast die beeldvorming met zich meebrengt.

De vraag blijft uiteraard ook naar het persistente effect van de quotawetgeving. Meer in het bijzonder moet hier gewezen worden op de noodzaak om institutionele maatregelen niet los te koppelen van hun inhoudelijke ondersteuning. De terechte tevre-

denheid over het effect van quota op de vertegenwoordiging van vrouwen onder politieke mandatarissen mag niet leiden tot een euforische bewieroking van geïsoleerde verbouwingswerken aan de plaatselijke institutionele architectuur. De verleiding voor dat laatste is over het algemeen echter groot: institutionele veranderingen lijken relatief eenvoudig, het beleid heeft er een grote impact op en ze leiden meestal tot snelle en duidelijk zichtbare resultaten. Daarnaast is er echter een inhoudelijke ondersteuning nodig die deze institutionele hefboomen schraagt. Voor het gelijke kansenbeleid volstaat het niet vrouwen aan de meet van het politiek mandaat te brengen. Naast de eerder aangehaalde maatregelen in verband met het statuut van lokale mandatarissen kan daarom bijvoorbeeld gedacht worden aan een specifieke ondersteuning voor vrouwelijke mandatarissen (waarvan er velen neofiet zijn) op het vlak van vorming. Recent ontstonden er immers heel wat vormingsinitiatieven voor beginnende en meer ervaren lokale mandatarissen en besloot de Vlaamse Regering een vormingscentrum voor lokale mandatarissen uit te bouwen. In die zin zou het systeem van de opleidingscheques misschien opnieuw gekoppeld kunnen worden aan de bestaande vergoedingsregelingen voor lokale mandatarissen.

1.5. Last but not least: de kiezer

We moeten er ons ook van bewust zijn dat het niet enkel de beleidsmakers zijn die een positieve invloed kunnen uitoefenen op de participatie van vrouwen aan de (lokale) politiek. Aan het eind van de rit is en blijft het nog altijd de kiezer die beslist wie hem zal vertegenwoordigen in de verschillende organen.

Verskillende campagnes ten spijt kleurt diezelfde kiezer in het stemhokje echter nog altijd minder vaak het bolletje rood achter de naam van een vrouwelijke kandidaat. Daar schuilt één van de voornaamste angelen van het huidige gelijke kansenbeleid. Een zo breed mogelijk publiek aanspreken over het gendervraagstuk en dat laatste bovendien als een politieke prioriteit in hoofde van de burger brengen is geenszins een eenvoudige opdracht. De paradoxale betekenis van een emancipatorisch gelijke kansenbeleid op dat gebied ligt dan ook in de mate waarin het erin slaagt zichzelf overbodig te maken: de gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen moet niet alleen door kernbesluitvormers maar ook door brede lagen van de bevolking als volstrekt normaal en na te streven beschouwd worden.

Om dat doel te bereiken zal allicht gedacht moeten worden in een verruiming van de huidige strategie. Bestaande campagnes als 'Eva evenwicht', 'Kies evenwicht' of 'stem-vrouw' zijn zonder twijfel intelligent geconcipieerde en aandachttrekkende initiatieven of zo men wil briljante vormen van politieke marketing. Zonder hierover empirische uitspraken te kunnen doen, kan men zich echter de vraag stellen in welke mate zij niet het inherente gevaar van preken voor eigen kerk in zich dragen. Uiteraard moet die bedenking niet leiden tot een lethargische houding die elke vorm van campagne als zinloos beschouwt. Wel waarschuwt zij voor het gevaar van een zelfgericht gelijke kansenbeleid dat overtuigden overtuigt. Misschien biedt het de mogelijkheid tot bezinning over een strategie die erin slaagt andere dan de traditionele groepen in de samenleving te bereiken. Daarbij kan gedacht worden aan een groepsspecifieke

benadering (allochtone vrouwen, vrouwen uit kansarme milieus...) maar mag ook het brede kiespubliek niet uit het oog verloren worden. Desalniettemin beseffen ook wij dat dit een aanzienlijke uitdaging voor het gelijke kansenbeleid inhoudt waarvan de eenvoud van de vraagstelling zonder twijfel contrasteert met de complexiteit van het antwoord.

Nochtans lijkt die uitdaging vooral op lokaal vlak bijzonder. Dat houdt niet alleen verband met de traditionele stipulatie van de lokale politiek als basiscel van de democratie maar vindt bijkomend belang in de specifieke stemuitdrukking bij de gemeenteraadsverkiezingen. Veel meer dan op nationaal vlak het geval is, stemt de kiezer er immers door gebruik te maken van de voorkeurstem. Die ligt vooral hoog bij de kiezers van de traditionele politieke partijen. Die stemuitdrukking kunnen beïnvloeden in de richting van een voorkeurstem voor een vrouwelijke kandidaat biedt een krachtig instrument om de vertegenwoordiging van vrouwen onder de lokale mandatarissen op te krikken. Zo zou een eventueel voor vrouwen negatieve lijstsamenstelling ten dele omzeild kunnen worden.

Bijkomend speelt een indirect effect: het aantal behaalde voorkeurstemmen blijkt immers een belangrijk criterium in de toedeling van uitvoerende mandaten op lokaal vlak waar vrouwen tot op heden sterk ondervertegenwoordigd bleven.

De gemeenteraadsverkiezingen van 2006 waren de eerste waar het incumbency effect (electoraal potentieel van zetelende mandatarissen die zich opnieuw kandidaat stelden was relatief groter) voor zo'n grote groep vrouwelijke mandatarissen opging. Voor de verkiezingen van 2012 zal dat effect hoogstwaarschijnlijk nog meer van toepassing zijn. Daarom zou eventueel kunnen gedacht worden aan het idee van een running mate in de persoonlijke campagne van die vrouwelijke mandatarissen. Elke zetelende vrouwelijke mandataris zou daarbij een vrouwelijke medekandidaat kunnen coachen en zich in een electorale tweespan met die candidate aan de kiezer kunnen aanbieden. Het gelijke kansenbeleid bezit uiteraard weinig formele instrumenten om dat laatste te kunnen realiseren. Wel kan het vanuit een ondersteunende en aansporende rol (bijvoorbeeld langsheen vrouwenafdelingen van partijen maar niet noodzakelijk hiertoe beperkt) dat idee ingang doen vinden bij zetelende vrouwelijke mandatarissen en hun partijen.

2. Hoe vermijden dat vrouwen de lokale politiek verlaten? Gelijke kansenbeleid en derekrutering

Maatregelen nemen om meer vrouwen in de lokale politiek te krijgen op grond van onderzoek naar hun rekrutering vertelt echter maar één zijde van het participatieverhaal. Een verhoogde instroom in een lokaal politiek mandaat mag geen communicerend vat vinden in een dito uitstroom van vrouwen in dat mandaat. In dat verband is bijvoorbeeld opnieuw het mogelijke effect van de quotawetgeving relevant: men zou kunnen aanvoeren dat een versnelde intrede in het politieke bedrijf voor een bepaalde groep vrouwen ook gepaard gaat met een vervroegd verlaten ervan. Dat kan om verschillende redenen: men koesterde een verkeerd verwachtingspatroon t.a.v. het mandaat

waar men relatief snel in rolde, men ondervindt moeilijkheden in de combinatie van het mandaat met het privéleven of men wordt geconfronteerd met negatieve beeldvorming rond de eigen rekrutering.

2.1. Een genuanceerde kijk op het afhakersprobleem is nodig

Om de omvang van het effectieve afhakersfenomeen in kaart te brengen, onderzochten Reynaert en Steyvers de uitval van lokale mandatarissen in een steekproef van 100 gemeenten.

Al bij al bleef het aandeel politici dat er na twee jaar mandaatervaring de brui aan gaf relatief beperkt⁶¹. Iets minder dan 9% van de onderzochte lokale mandatarissen hing het lokaal mandaat twee jaar na de installatievergadering van de gemeenteraad aan de wilgen. Toch bleek dat afhaken onder vrouwelijke mandatarissen frequenter dan onder hun mannelijke tegenhangers. Waar de verschillen in afhaken tussen beide seksen in statistische termen significant bleken, wijst het cijfermateriaal toch op enige relativiteit: waar 7,9% van de mannelijke mandatarissen afhaakten, deden 11,3% van hun vrouwelijke tegenhangers dat.

Dat fenomeen suggereert een mild zelf-selectiefenomeen voor vrouwen als lokale mandatarissen dat in eerder onderzoek in algemene termen al was vastgesteld: groepen die ondervertegenwoordigd zijn in de verschillende stadia van het rekruteringsproces blijken oververtegenwoordigd onder de afhakers uit politieke mandaten. Die gegevens worden echter verder genuanceerd door de groep van om en bij de 15% van de afhakende respondenten die dat om externe redenen (overlijden, verhuis...) deed. Bovendien bleek geslacht zeker niet de belangrijkste verklarende factor voor het al dan niet afhaken. Politieke functie, beroep en leeftijd deden dat wel. Concreet gaven gemeenteraadsleden, gekozenen zonder intellectueel of vrij beroep of zonder dat van werkgever of zelfstandige en de oudste en jongste leeftijdscategorieën vaker de brui aan hun mandaat dan hun tegenhangers. Doordat vrouwelijke mandatarissen in de meeste van die groepen verhoudingsgewijs oververtegenwoordigd zijn, speelt echter een onrechtstreeks gendereffect mee.

Erg vergelijkbare cijfers vonden Reynaert en Steyvers wanneer de omvang van het afhakersfenomeen op een ruimere schaal werd bestudeerd. Die vormde ook het uitgangspunt voor een onderzoek gericht op alle afhakers die om interne redenen aan hun mandaat verzaakten. Daarbij hadden Reynaert en Steyvers bijzondere aandacht voor de motieven die ten grondslag lagen aan dat afhaken. Die cijfers nuanceren het afhakersfenomeen nog. Zo vindt het grootste deel van de ondervraagden het feit dat ze uitzicht hadden op een ander politiek mandaat heel belangrijk als reden voor het opgeven van een lokaal politiek mandaat. Die groep zou men dus pseudo-afhakers kunnen noemen: hun derekrutering uit een lokaal politiek mandaat wijst in feite op een verschuiving van hun politieke inzet naar een ander politiek niveau. De groep die politieke afspraken in de raad als heel belangrijk beschouwt, ligt daarvan in het verlengde. Dan pas komen eerder 'klassieke' afhakersmotieven aan bod: machtsspelletjes in de raad of moeilijkheden in de combinatie met het eigen privéleven of werk.

Hier valt wel op dat deze laatste redenen door vrouwelijke afhakers gemiddeld meer belang worden toegedicht dan door hun mannelijke collega's ten nadele van de eerder vermelde. Hetzelfde patroon komt naar voren wanneer de in de ogen van de mandatarissen belangrijkste reden voor het afhaken wordt onderzocht. Toch moet worden benadrukt dat het hier om een heel specifieke en relatief beperkte groep van lokale mandatarissen gaat. Desalniettemin blijken ook hier geslachtsgebonden effecten te spelen. Vrouwen verwijzen daarbij vaker naar combinatiemoeilijkheden met gezin en privéleven. Een verbetering van het statuut van de lokale mandatarissen zou ook hier een gedeelte van dat spanningsveld kunnen wegwerken.

Aangezien uit vooronderzoek was gebleken dat de verschuiving van politiek engagement naar andere politieke mandaten een belangrijk aandeel van het afhakersfenomeen kon verklaren, onderzochten Reynaert en Steyvers ook de aard van dat mandaat en de reden waarom dit door de mandataris werd geprefereerd. In meer dan 90% van de gevallen bleek die activiteit zich naar het OCMW te verleggen. Opnieuw blijkt hieruit de bestending van het lokaal engagement zij het in een ander domein van het plaatselijke bestuur. Bij vrouwen was die tendens nog iets meer uitgesproken dan bij mannen. Dat men in dat mandaat het beleid concreter kan vormgeven wordt door het grootste deel van de respondenten aangehaald als belangrijkste reden voor die mobiliteit. Daarna volgt dienstbaarheid t.a.v. de eigen politieke partij. Dat blijkt zo voor mannen en voor vrouwen al hecht die laatste groep nog iets vaker belang aan de minder strikte partijpolitieke overwegingen die het nieuwe mandaat omgeven.

Tot slot moet er worden gewezen op het niet-definitieve karakter van het afhaken voor een aanzienlijk deel van de respondenten. Zo geeft meer dan één op drie te kennen bereid te zijn terug deel te nemen aan de gemeenteraadsverkiezingen. Wordt het antwoord wat hypothetischer geformuleerd dan geeft een ruime meerderheid van de respondenten te kennen terug te willen keren naar de lokale politiek zij het al dan niet onder bepaalde voorwaarden. Hier speelt wel een duidelijk gendereffect: waar bij mannen nog één op drie afhakers niet wenst terug te keren naar de lokale politiek komt dat bij vrouwen uit op drie op vijf. Eens vrouwen de lokale politiek hebben verlaten, lijkt een heropvissing aanzienlijk moeilijker al mag ook hier niet vergeten worden dat het lokaal politiek mandaat een staartje krijgt in het OCMW. De niet-negatieve evaluatie van het democratisch functioneren van de gemeente ligt hiervan in het verlengde.

2.2. Laat het overwinnen van de genderbarrières geen toegangsvoorwaarde zijn

Al bij al blijkt het fenomeen van het afhaken dus gerelativeerd te moeten worden. Het is beperkt in absolute omvang en een aanzienlijk deel ervan kan worden verklaard door factoren die niet of slechts partieel in de interne mandaatervaring zijn gelegen. Zo bleek een aanzienlijke groep effectieve afhakers overleden of verhuisd. Bovendien gaf het grootste deel van die afhakers te kennen zicht te hebben op een ander, als concreter ervaren mandaat. Dan pas kwamen factoren als combinatiemoeilijkheden met privé- of beroepsleven of een negatieve evaluatie van het lokale machtsspel aan bod. In de verschillende factoren die wij onderzochten speelde een gendereffect.

Dat het misschien minder uitgesproken was dan verwacht, houdt allicht verband met het sterk selectieve karakter van het politieke rekruteringsproces: wie alle inspanningen heeft gedaan om dat lokaal mandaat na te streven en verschillende barrières heeft overwonnen in de weg ernaar toe, blijkt door de band genomen bereid het eigen lokale engagement te bestendigen (of naar daarmee verbonden domeinen te verleggen) allicht ondanks de negatieve effecten die het op andere domeinen van het leven kan hebben. Dat het gendereffect eerder licht dan sterk speelt ligt in het verband daarvan. Vrij vertaald: vrouwen die al in de lokale politiek zijn geraakt, stromen er minder vaak uit om redenen die specifiek gendergerelateerd zijn, wellicht omdat zij de barrières die met hun genderpositie gepaard kunnen gaan op andere manieren hebben weggenomen. De eerste uitdaging voor een beleid dat de gelijke kansen van mannen en vrouwen in de participatie als lokale mandatarissen wil bevorderen, ligt dus in het rekruteren van nieuw en meer vrouwelijk potentieel al mag ook de groep die om gendergerelateerde redenen de lokale politiek verlaat niet uit het oog worden verloren. Voor die laatste groep lijken de maatregelen die eerder werden geformuleerd rond het statuut van lokale mandatarissen, de doorstroming naar lokale uitvoerende mandaten en het inhoudelijk onderbouwen van de vrouwelijke vertegenwoordiging al enig soelaas te brengen.

7. Bibliografie

ACKAERT, J., Partnerruil. De moeilijke vorming van lokale bestuursmeerderheden. In: De Nieuwe Maand, vol. 33, 1990, nr. 4, pp. 28-33.

ACKAERT, J., REYNAERT, H., DE CEUNINCK, K., (e.a.), De gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 2006. Evolutie sinds 1976. In: Res Publica. Politiek Jaarboek 2006, 2007, pp. 413-442.

ACKAERT, J., DE CEUNINCK, K., REYNAERT, H., (e.a.), Doen wijzigende instituties ertoe? De invloed van het gemeente(kies)decreet op de gemeenteraadsverkiezingen van 2006. In: Res Publica. Themanummer: De gemeenteraadsverkiezingen 2006. De dorpsstraat heraangelegd, 2007, pp. 15-33.

BUELENS, J., DESCHOUWER, K., (red.), De dorpsstraat is de wetstraat niet. Brussel, VUB Press, 1996, 127p.

BUELENS, J., RIHOUX, B., DESCHOUWER, K., (eds.), Tussen kiezer en hoofdkwartier. De lokale partijafdelingen en de gemeenteraadsverkiezingen van 2006. Brussel, VUB Press, 2008, 196p.

CELIS, K., De kwestie van het onvoorwaardelijke 'jawoord'. Pariteit (m/v) als politieke keuze. In: Oikos, jrg. 2002, nr. 23, pp. 54-67.

CELIS, K., MEIER, P., De macht van het geslacht. Gender, politiek en beleid in België. Leuven, Acco, 2006, 240p.

CONINCKX, D., REYNAERT, H., VALCKE, T., (red.), De Provincieraden in Vlaanderen. Brugge, Vanden Broele, 2000, 368p.

DESCHOUWER, K., MEIER, P., Tussen wens en werkelijkheid: Reële en mogelijke impact van quotawetten op kieslijsten. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Brussel, 2002, pp. 47-74.

DEVOS, C., MATTHYSSEN, E., REYNAERT, H., (e.a.), Hoe komen toekomstige mandatarissen in contact met de lokale politiek? Een verkennend onderzoek. In: Res Publica, 1997, nr. 1, pp. 63-88.

FIERS, S., REYNAERT, H., (red.), Wie zetelt? De gekozen politieke elite in Vlaanderen doorgelicht. Leuven, Lannoo Campus, 2006, 203p.

GERTH, H., MILLS, C., (eds.), From Max Weber: Essays in Sociology. Routledge, London, 1991, 491p.

HOLTMAN, E., REISER, M., (eds.), Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries. VS Verlag, Wiesbaden, 2008, 296p.

KERSTING, N., VETTER, A., (eds.), *Reforming Local Government in Europe. Closing the Gap between Democracy and Efficiency*. Leske + Budrich, Opladen, 2003, pp. 11-29.

MARISSAL, C., HANSEN, I., *Naar een paritaire democratie. Analyse van de gemeenten- en provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2000*. Brussel, Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, 2001.

MEIER, P., *Een vergelijkend perspectief op de positie van mannen en vrouwen in de lokale politiek*. In: *Res Publica. Themanummer: De gemeenteraadsverkiezingen 2006*. De dorpsstraat heraangelegd, 2007, pp. 46-64.

NORRIS, P., LOVENDUSKI, J., *If Only More Candidates Came Forward : Supply-Side Explanations of Candidate Selection in Britain*. In : *British Journal of Political Science*, 1993, 23, pp. 373-408.

NORRIS, P., *Passage to power. Legislative recruitment in Advanced Democracies*. Cambridge, Cambridge University press, 1997, 259p.

READER VROUWEN EN BESLUITVORMING. In opdracht van Gelijke Kansen in Vlaanderen, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2002.

REYNAERT, H., *Lokale politici in Vlaanderen 1946-1994*. Brugge, Vanden Broele, 2000, 203p.

REYNAERT, H., *Het statuut van de lokale mandatarissen*. Brugge, Vanden Broele, 2002, 258p.

REYNAERT, H., VERLET, D., *Cherchez la femme. De vrouwelijke lokale politieke elite in Vlaanderen 1946-2000*. Gent, Vakgroep Politieke Wetenschappen Universiteit Gent, 2004, 109p.

REYNAERT, H., STEYVERS, K., VERLET, D., *Vrouwen als lokale mandatarissen: instroom, profiel en uitstroom*. In: *Burger Bestuur & Beleid*, 2005, nr.2, pp. 91-113.

REYNAERT, H., (ed.), *Naar een versterkte lokale en provinciale democratie*. Brugge, Vanden Broele, 2006, 130p.

REYNAERT, H., DOBBELAERE, B., *De gemeente ont(k)leed. Wegwijs in uw gemeente*. Brugge, Vanden Broele, 2006, 82p.

REYNAERT, H., SCHRAM, F., VALCKE, T., (e.a.), (red.), *Nieuwe griffels, schone leien? De Vlaamse provincies uitgedaagd*. Brugge, Vanden Broele, 2007, 213p.

REYNAERT, H., (ed.), *De kerktorenpolitiek voorbij. Lokale politiek in Vlaanderen*. Brugge, Vanden Broele, 2007, 260p.

STEYVERS, K., Van burger tot burgervader. Het politieke rekruteringsproces van de Belgische burgemeester. Brugge, Vanden Broele, 2004, 367p.

STEYVERS, K., PILET, J.B., REYNAERT, H., DEVOS, C., Idool 2006: naar een rechtstreekse verkiezing van de burgemeester in België. In: Burger, bestuur & beleid, 2004, nr. 2, pp. 95-113.

VALCKE, T., REYNAERT, H., STEYVERS, K., (e.a.), De provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2006. Electorale tendensen in Vlaanderen en Wallonië. In: Res Publica. Politiek Jaarboek 2006, 2007, pp. 443-476.

VAN BOUWEL, M., Gemeenteraadsverkiezingen. Vrouwen in de politiek, het blijft een triest verhaal. In: Lokaal, april 2005, pp. 19-21.

Eindnoten

1. Reynaert, H.; Steyvers, K.; Verlet, D.; Vrouwen als lokale mandatarissen: instroom, profiel en uitstroom. In: Burger Bestuur & Beleid. Tijdschrift voor bestuurskunde en bestuursrecht; jrg 2; 2005; nr. 2; p. 91.
2. Ackaert, J.; De Ceuninck, K.; Reynaert, H.; (e.a.); Doen wijzigende instituties ertoe? De invloed van het gemeente(kies)decreet op de gemeenteraadsverkiezingen van 2006. In: Res Publica. Themanummer: De gemeenteraadsverkiezingen 2006. De dorpsstraat heraangelegd; Leuven, Acco; 2007; p. 19.
3. Steyvers, K.; Reynaert, H.; Van kartel tot cordon: de inzet van de gemeenteraadsverkiezingen 2006. In: Reynaert, H. (ed.); Naar een versterkte lokale en provinciale democratie?, Vanden Broele, Brugge, 2006, p. 9.
4. Van Molle, L.; Gubin, E.; Naar een paritaire democratie. Analyse van de gemeenten- en provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2000. Algemene conclusies. In: Reader 'Vrouwen en besluitvorming', 2001, [http://www.rosadoc.be/site/Reader/Readerpdf/4.ArtikelVanMolle&Gubin\(1\).pdf](http://www.rosadoc.be/site/Reader/Readerpdf/4.ArtikelVanMolle&Gubin(1).pdf). Geraadpleegd op 29 april 2008, p. 3.
5. Meier, P.; Aandacht voor de man-vrouw verhouding in de lokale politiek. In: Reader 'Vrouwen en besluitvorming', 2001, [http://www.rosadoc.be/site/Reader/Readerpdf/2.ArtikelMeier\(1\).pdf](http://www.rosadoc.be/site/Reader/Readerpdf/2.ArtikelMeier(1).pdf). Geraadpleegd op 29 april 2008, p. 4.
6. Celis, K.; Meier, P.; De macht van het geslacht. Gender, politiek en beleid in België; Acco; Leuven; 2006; p. 35.
7. Ackaert, J.; Reynaert, H.; De Ceuninck, K.; e.a. ; De gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober 2006 en Valcke, T.; Reynaert, H.; Steyvers, K.; e.a.; De provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2006. In: Res Publica. Politiek Jaarboek 2006; Acco; Leuven; 2007; p. 414 en pp. 447-448.
8. Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Directie van de Gelijke Kansen, Op weg naar de paritaire democratie. Analyse van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2000, Studie uitgevoerd door Claudine Marissal en Ingrid Hansen.
9. Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Directie van de Gelijke Kansen, Op weg naar de paritaire democratie. Analyse van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2000, Studie uitgevoerd door Claudine Marissal en Ingrid Hansen en Meier, P.; Een vergelijkend perspectief op de positie van mannen en vrouwen in de lokale politiek. In: Res Publica, nr. 1, 2007, p. 52 en 54.
10. Steyvers, K.; Reynaert, H.; De Ceuninck, K.; (e.a.); All Politics is Local, Partisan or National? Local Lists in Belgium. In: Holtman, E.; Reiser, M.; (eds.), Farewell to the Party Model? Independent Local Lists in East and West European Countries, VS Verlag, Wiesbaden, 2008, pp. 169-194.
11. Devos, C.; Reynaert, H.; Verlet, D.; Lijstvorming op lokaal vlak: het spannende voorspel van de electorale strijd. In: Buelens, J.; Rihoux, B.; Deschouwer, K.; (eds.), Tussen kiezer en hoofdkwartier. De lokale partijafdelingen en de gemeenteraadsverkiezingen van 2006, VUB Press, Leuven, 2008, pp. 54-55.
12. Devos, C.; Matthyssen, E.; Reynaert, H.; e.a.; Hoe komen toekomstige mandatarissen in contact met de lokale politiek? Een verkennend onderzoek. In: Res Publica, 1997, nr. 1, p. 68.

13. Norris, P.; *Passage to power. Legislative recruitment in Advanced Democracies*, Cambridge University press, Cambridge, 1997, p. 226.
14. Norris, P., Lovenduski, J., 'If only more candidates came forward': Supply-side explanations of candidate selection in Britain. In: *British Journal of Political Science*, 1993, vol. 23, pp. 373 – 408.
15. Celis, K.; Meier, P.; *De macht van het geslacht. Gender, politiek en beleid in België*; Acco, 2006, p. 28.
16. Celis, K.; *De kwestie van het onvoorwaardelijke 'jawoord'. Pariteit (m/v) als politieke keuze*. In: *Oikos*, jrg. 2002, nr. 23, p. 59.
17. Reynaert, H.; Steyvers, K.; Verlet, D.; *Vrouwen als lokale mandatarissen: instroom, profiel en uitstroom*. In: *Burger, bestuur en beleid. Tijdschrift voor bestuurskunde en bestuursrecht*, jrg. 2, 2005, nr. 2, pp. 103-111.
18. Steyvers, K.; Reynaert, H.; *Van kartel tot cordon: de inzet van de gemeenteraadsverkiezingen 2006*. In: Reynaert (ed.); *Naar een versterkte lokale en provinciale democratie?*, Vanden Broele, Brugge, 2006, p. 5.
19. Buelens, J.; *De hervervakeling op gemeentelijk vlak*. In: Buelens, J.; Deschouwer, K.; (red.); *De dorpsstraat is de wetstraat niet*, VUB Press, Brussel, 1996, pp. 29 – 30.
20. Steyvers, K.; Reynaert, H.; *Van kartel tot cordon: de inzet van de gemeenteraadsverkiezingen 2006*. In: Reynaert (ed.); *Naar een versterkte lokale en provinciale democratie?*, Vanden Broele, Brugge, 2006, p. 6.
21. Ackaert, J.; *Partnerruil. De moeilijke vorming van lokale bestuursmeerderheden*. In: *De Nieuwe Maand*, vol. 33, 1990, nr. 4, p. 33.
22. Steyvers, K.; Reynaert, H.; *Van kartel tot cordon: de inzet van de gemeenteraadsverkiezingen 2006*. In: Reynaert (ed.); *Naar een versterkte lokale en provinciale democratie?*, Vanden Broele, Brugge, 2006, p. 7.
23. Meier, P.; *Aandacht voor de man-vrouw verhouding in de lokale politiek*. In: *Reader 'Vrouwen en besluitvorming'*, 2001, [http://www.rosadoc.be/site/Reader/Readerpdf/2.ArtikelMeier\(1\).pdf](http://www.rosadoc.be/site/Reader/Readerpdf/2.ArtikelMeier(1).pdf). Geraadpleegd op 29 april 2008, p. 4.
24. Devos, C., Reynaert, H., Verlet, D.; *Lijstvorming op lokaal vlak: het spannende voorspel van de electorale strijd*. In: Buelens, J., Rihoux, B., Deschouwer, K., (eds.), *Tussen kiezer en hoofdkwartier. De lokale partijafdelingen en de gemeenteraadsverkiezingen van 2006*, VUB Press, Leuven, 2008, p. 62.
25. *Op te merken valt wel dat dit vermoedelijk niet komt door de sekse als zodanig, maar eerder door de samenhang met andere kenmerken die relevanter zijn. Dat neemt niet weg dat nog steeds in de bevolking méér mannen dan vrouwen voor het Vlaams Belang stemmen. Zie: Billiet, J., Swyngedouw, M., Depickere, A., e.a., Structurele determinanten van het stemgedrag en culturele kenmerken van de kiezerskorpse in Vlaanderen. De verkiezingen van 1999*, ISPO, Leuven : Katholieke Universiteit Leuven. Departement Sociologie. www.kuleuven.ac.be/sociologie/download/ispo/stem99.pdf. p. 11.
26. Devos, C., Reynaert, H., Verlet, D.; *Lijstvorming op lokaal vlak: het spannende voorspel van de electorale strijd*. In: Buelens, J., Rihoux, B., Deschouwer, K., (eds.), *Tussen kiezer en hoofdkwartier. De lokale partijafdelingen en de gemeenteraadsverkiezingen van 2006*, VUB Press, Leuven, 2008, p. 69.

27. De verschillen tussen partijen waren statistisch gezien zeer significant: $\eta^2 = .106$ en p -waarde = $.000$. De hoge significantie wordt echter mee beïnvloed door het groot aantal waarnemingen dat in de analyse werd betrokken ($N = 31904$). Significantie is een term uit de statistiek, die aangeeft of aangenomen kan worden dat een verschil wel of niet door toeval is ontstaan. Men spreekt dan van een significante uitkomst als deze uitkomst in sterke mate de veronderstelling ondersteunt dat het verschil niet door toeval is ontstaan. Het belang van een uitkomst wordt echter ook bepaald door de sterkte van het verband (hier η^2). Hoe dichter deze uitkomst aanleunt bij 1, hoe sterker het verband. Zeker wanneer er een groot aantal waarnemingen in de analyse wordt betrokken, is het nuttig om ook naar deze waarde te kijken. Op die manier zien we dat de waarde van η^2 (.106) en dus de sterkte van het verband eigenlijk niet zo sterk is. Voor verdere informatie, zie ook: Mortelmans, D. & Dehertogh, B. (2007). *Uni- en bivariate analyse*. Leuven: Acco.
28. Reynaert, H.; Steyvers, K.; Verlet, D.; Vrouwen als lokale mandatarissen: instroom, profiel en uitstroom. In: Burger, Bestuur en Beleid. Tijdschrift voor bestuurskunde en bestuursrecht, jrg. 2, 2005, nr. 2, pp. 103-111.
29. Devos, C., Reynaert, H., Verlet, D., Lijstvorming op lokaal vlak: het spannende voorspel van de electorale strijd. In: Buelens, J., Rihoux, B., Deschouwer, K., (eds.), Tussen kiezer en hoofdkwartier. De lokale partijafdelingen en de gemeenteraadsverkiezingen van 2006, VUB Press, Leuven, 2008, pp. 66-67.
30. Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Directie van de Gelijke Kansen, Op weg naar de paritaire democratie. Analyse van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2000, Studie uitgevoerd door Claudine Marissal en Ingrid Hansen.
31. Devos, C., Reynaert, H., Verlet, D., Lijstvorming op lokaal vlak: het spannende voorspel van de electorale strijd. In: Buelens, J., Rihoux, B., Deschouwer, K., (eds.), Tussen kiezer en hoofdkwartier. De lokale partijafdelingen en de gemeenteraadsverkiezingen van 2006, VUB Press, Leuven, 2008, p. 67.
32. Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Directie van de Gelijke Kansen, Op weg naar de paritaire democratie. Analyse van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2000, p. 63. Studie uitgevoerd door Claudine Marissal en Ingrid Hansen.
33. Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Directie van de Gelijke Kansen, Op weg naar de paritaire democratie. Analyse van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2000, Studie uitgevoerd door Claudine Marissal en Ingrid Hansen.
34. Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Directie van de Gelijke Kansen, Op weg naar de paritaire democratie. Analyse van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2000, Studie uitgevoerd door Claudine Marissal en Ingrid Hansen.
35. Reynaert, H.; Steyvers, K.; Verlet, D.; Vrouwen als lokale mandatarissen: instroom, profiel en uitstroom. In: Burger Bestuur & Beleid. Tijdschrift voor bestuurskunde en bestuursrecht; Brugge; Vanden Broele; jrg 2; 2005; nr. 2; p. 109.
36. Reynaert, H.; Dobbelaere, B.; De gemeente ont(k)leed. Wegwijs in uw gemeente; Brugge; Vanden Broele, 2006, pp. 51-52.

37. Reynaert, H., Steyvers, K., Verlet, D., Van dorpsfiguur tot eerstelijnsbestuurder. De lokale politieke elite in Vlaanderen na 1945. In: Fiers, S.; Reynaert, H.; Wie zetelt? De gekozen politieke elite in Vlaanderen doorgelicht; Lannoo, Tielt; 2006; pp. 38 - 42.
38. Reynaert, H.; Schram, F.; Valcke, T.; e.a.; (red.); Nieuwe griffels, schone leien? De Vlaamse provincies uitgedaagd; Brugge; Vanden Broele; 2007, p. 28
39. Reynaert, H., Steyvers, K., Verlet, D., Van dorpsfiguur tot eerstelijnsbestuurder. De lokale politieke elite in Vlaanderen na 1945. In: Fiers, S.; Reynaert, H.; (red.); Wie zetelt? De gekozen politieke elite in Vlaanderen doorgelicht; Lannoo, Tielt; 2006; pp. 47-48.
40. Coninckx, D.; Reynaert, H.; Valcke, T.; (red.); De Provincieraden in Vlaanderen; Brugge, Vanden Broele, 2000, p. 218 en Reynaert, H.; Schram, F.; Valcke, T.; e.a.; Nieuwe griffels, schone leien? De Vlaamse provincies uitgedaagd; Brugge; Vanden Broele; 2007; pp. 30-31.
41. Databank Vlaamse provincieraadsleden, Universiteit Gent, Centrum voor Lokale Politiek.
42. Federaal Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, Directie van de Gelijke Kansen, Op weg naar de paritaire democratie. Analyse van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 8 oktober 2000. Studie uitgevoerd door Claudine Marissal en Ingrid Hansen.
43. Van Bouwel, M.; Gemeenteraadsverkiezingen. Vrouwen in de politiek, het blijft een triest verhaal. In: Lokaal, april 2005, pp. 20-21.
44. Reynaert, H.; Steyvers, K.; Verlet, D.; Van dorpsfiguur tot eerstelijnsbestuurder. De lokale politieke elite in Vlaanderen na 1945. In: Fiers, S.; Reynaert, H.; (red.); Wie zetelt? De gekozen politieke elite in Vlaanderen doorgelicht; Lannoo; Tielt; 2006, p. 52
45. Reynaert, H.; Verlet, D.; Cherchez la femme. De vrouwelijke lokale politiek elite in Vlaanderen 1946-2000. Rapport in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, Gelijke Kansen in Vlaanderen, april 2004, p. 59.
46. Meier, P.; Een vergelijkend perspectief op de positie van mannen en vrouwen in de lokale politiek. In: Res Publica, nr. 1, 2007, p. 55.
47. Meier, P.; Een vergelijkend perspectief op de positie van mannen en vrouwen in de lokale politiek. In: Res Publica, nr. 1, 2007, pp. 55-56.
48. Reynaert, H.; Verlet, D.; Cherchez la femme. De vrouwelijke lokale politiek elite in Vlaanderen 1946-2000. Rapport in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, Gelijke Kansen in Vlaanderen, april 2004, p. 65.
49. Reynaert, H.; Verlet, D.; Cherchez la femme. De vrouwelijke lokale politiek elite in Vlaanderen 1946-2000. Rapport in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, Gelijke Kansen in Vlaanderen, april 2004, p. 65.
50. Steyvers, K., Van burger tot burgervader. Het politieke rekruteringsproces van de Belgische burgemeester, Vanden Broele, Brugge, 2004, 367p.
51. Reynaert, H.; Steyvers, K.; Verlet, D.; Vrouwen als lokale mandatarissen: instroom, profiel en uitstroom. In: Burger, bestuur en beleid. Tijdschrift voor bestuurskunde en bestuursrecht, jrg. 2, 2005, nr. 2, pp. 92-94.
52. Achtergrond vindt men in: Reynaert, H., Steyvers, K., Het statuut van de lokale mandatarissen na de wetten van mei 1999. In: Reynaert, H., Het statuut van de lokale mandatarissen. Vanden Broele, Brugge, 2002, pp. 215-421.

53. Wetsvoorstel tot wijziging, wat het statuut van de gemeenteraadsleden betreft, van de Nieuwe Gemeentewet en de wetgeving inzake politiek verlof. Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers, Zittingsperiode 2000-2001, 22 mei 2001. Doc. 50/1264 – nr. 1.
54. Steyvers, K., Pilet, J.B., Reynaert, H., Devos, C., Idool 2006: naar een rechtstreekse verkiezing van de burgemeester in België. In: Burger, bestuur & beleid, 2004, nr. 2, pp. 95-113.
55. Deze gegevens werden onttrokken aan het EUROLOC-onderzoeksproject 'Political leaders in European cities' (een onderzoek naar lokaal politiek leiderschap van burgemeesters in gemeenten met meer dan 10 000 inwoners gecoördineerd door de Universiteit van Firenze). Dat project omvat gegevens voor 17 landen. Deze waar een gemengd stelsel voor de burgemeestersaanstelling geldt, werden uit de analyse gelaten. In Italië, Duitsland, Griekenland, Polen, Hongarije en Portugal is deze rechtstreekse verkiezing het geval. In België, Tsjechië, Zweden, Nederland, Frankrijk, Denemarken, Spanje en Ierland is dat niet zo. Waar de verschillen in de vertegenwoordiging van vrouwen al naar gelang de burgemeester al dan niet rechtstreeks wordt gekozen statistisch zeer sterk significant zijn (Cramer's $V = .150$ met p -waarde = $.000$ met $N = 2436$) moeten wij uiteraard voorzichtig zijn die variatie enkel aan de rechtstreekse burgemeestersverkiezing toe te schrijven.
56. Weber, M., Politics as a Vocation. In: Gerth, H., Mills, C., (eds.), From Max Weber: Essays in Sociology. Routledge, London, 1991, pp. 77-128.
57. Reynaert, H.; Steyvers, K.; Verlet, D.; Vrouwen als lokale mandatarissen: instroom, profiel en uitstroom. In: Burger, bestuur en beleid. Tijdschrift voor bestuurskunde en bestuursrecht, jrg. 2, 2005, nr. 2, pp. 94-99.
58. Vetter, A., Kersting, N., Democracy versus efficiency? Comparing local government reforms across Europe. In: Kersting, N., Vetter, A., (eds.), Reforming Local Government in Europe. Closing the Gap between Democracy and Efficiency. Leske + Budrich, Opladen, 2003, pp. 11-29.
59. De auteurs wijzen op het feit dat de quotawetgeving lange tijd enkel op een numeriek kandidaten aantal gericht was. Dat zegt weinig over de verkiesbaarheid van de plaats die aan die kandidaten wordt toegekend of het aantal vrouwelijke gekozenen. Bovendien spelen ook ander institutionele factoren een rol: de grootte van de kiesomschrijvingen, de aanwezigheid van feitelijke kiesdrempels, het al dan niet gesloten zijn van lijsten, de proportionaliteit van de zetelverdeling, etc. Deschouwer K., Meier, P., Tussen wens en werkelijkheid: Reële en mogelijke impact van quotawetten op kieslijsten. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Brussel, 2002, pp. 47-74.
60. Reynaert, H.; Steyvers, K.; Verlet, D.; Vrouwen als lokale mandatarissen: instroom, profiel en uitstroom. In: Burger, bestuur en beleid. Tijdschrift voor bestuurskunde en bestuursrecht, jrg. 2, 2005, nr. 2, pp. 91-113.
61. Reynaert, H.; Steyvers, K.; Verlet, D.; Vrouwen als lokale mandatarissen: instroom, profiel en uitstroom. In: Burger, bestuur en beleid. Tijdschrift voor bestuurskunde en bestuursrecht, jrg. 2, 2005, nr. 2, pp. 103-111

Colofon

Verantwoordelijke uitgever

Guido Decoster, administrateur-generaal
Agentschap voor Binnenlands Bestuur
Boudewijnlaan 30
1000 Brussel

Layout

Sylvie Van de Waeter
Agentschap voor Binnenlands Bestuur

Druk

XXXX

Depotnummer

XXXX

Uitgave

april 2009

Verkiezingen vormen traditioneel het hoogtepunt van een representatieve democratie. De kiezer houdt dan immers de voorbije legislatuur tegen het licht en maakt keuzen voor de toekomst door (nieuwe) vertegenwoordigers aan te stellen. Eén van de meest fundamentele vragen is dan ook wie de kandidaten en de uiteindelijke gekozenen eigenlijk zijn. De jongste jaren werd in dit verband vanuit wetenschappelijke hoek, maar ook door de overheid, steeds meer aandacht besteed aan het profiel van de lokale mandatarissen. Zo kwam er onder andere toenemende aandacht voor de positie van de vrouw in de lokale politiek. Participatie van vrouwen aan het politieke gebeuren vormt dan ook sinds jaar en dag een pijnpunt. Ondanks de positieve trend van de laatste jaren moeten we vaststellen dat vrouwen nog steeds ondervertegenwoordigd zijn in de verschillende (lokale) politieke besluitvormingsorganen. Omdat de eerder genomen beslissingen om de participatie van vrouwen te verhogen onvoldoende het gewenste effect hadden bereikt, werden er ter gelegenheid van de verkiezingen van 8 oktober 2006 op lokaal en provinciaal vlak een aantal bijkomende beleidsmaatregelen genomen.

Om het effect van deze beleidsmaatregelen na te gaan, werd in opdracht van de Vlaamse overheid en het Agentschap voor Binnenlands Bestuur door de Universiteit Gent en de Universiteit Hasselt een onderzoek gevoerd. Het onderzoeksopzet bestond daarbij uit drie grote delen, met name de kandidaatstelling, de verkiezing en de doorstroming naar een uitvoerend orgaan of een andere politiek belangrijke functie. In dit boek worden de voornaamste conclusies van dit onderzoek uitgebreid besproken.

